

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Osud Romů v Československu mezi léty
1918 – 1945 pohledem zničení osady
Bohusoudov

The fate of the Roma in Czechoslovakia
between 1918 – 1945 from the point
of view of the settlement Bohusoudov
destruction

Vypracoval: Vladimír Havlík
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad Ph.D.

České Budějovice 2013

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 25. 4. 2013

.....
Vladimír Havlík

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat panu PhDr. Salimu Muradovi Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za jeho cenné připomínky, rady a trpělivost.

Dále patří mé díky Mgr. Tomáši Fantyšovi za konzultaci ohledně anketního dotazníku a všem účastníkům ankety za jejich ochotu.

Anotace

Práce se zabývá obecnou situací Romů na území nově vzniklého Československa mezi léty 1918 – 1945 na konkrétním příkladu romského usídlení v Bohusoudově. Úvodní část je věnovaná příchodu romských etnik na naše území a okolnostem vzniku romské osady v Bohusoudově. Následuje přiblížení stavu romské populace v Československé republice z pohledu právního rámce, obživy, kriminality, školní docházky a náboženského vyznání. Tento obraz je doplňován o poměry z Bohusoudova. Další kapitola práce se zaměřuje na genocidu romského obyvatelstva probíhající v táborech nucené koncentrace Hodonín u Kunštátu a Auschwitz II-Birkenau. Druhá část práce je věnována anketnímu šetření mezi současnými občany okolních obcí zjišťujícímu povědomí o historii a životě zaniklé romské komunity v Bohusoudově. Příloha práce nabízí soubor dochovaných textů z Bohusoudova a jmenný seznam obětí z této osady.

Klíčová slova

Historie Romů, romský holocaust, Bohusoudov, Knínice, Hodonín u Kunštátu, Auschwitz.

Annotation

The thesis generally deals with the situation of the Roma on the territory of newly formed Czechoslovakia between 1918 – 1945 on the background of the particular example of the Roma settlement in Bohusoudov. The introductory part concentrates on coming of the Roma ethnicities on our territory and on circumstances of formation of the Roma settlement in Bohusoudov. The following one tries to look closer at the state of Roma population in the Czechoslovakia Republic from the point of view of legal framework, subsistence, criminality, schooling and religion. This view is complemented by circumstances in Bohusoudov. The next chapter concentrates on Roma genocide which took place in forced concentration camps in Hodonín u Kunštátu and Auschwitz II-Birkenau. The second part of the thesis contains a survey among contemporary inhabitants of neighbouring villages which tries to find out knowledge of history and life of the perished Roma community in Bohusoudov. The enclosure of the thesis offers a set of preserved texts from Bohusoudov and a nominal list of victims from the settlement.

Keywords

History of the Roma, holocaust of the Roma, Bohusoudov, Knínice, Hodonín u Kunštátu, Auschwitz.

Obsah

1. ÚVOD	- 7 -
2. PRAVLAST ROMŮ, JEJICH PŘÍCHOD DO STŘEDOVĚKÉ EVROPY A REAKCE PŮVODNÍHO OBYVATELSTVA DO DOBY OSVÍCENSTVÍ.....	- 10 -
2. 1. HLEDÁNÍ PRAVLASTI, PŘÍČINY ODCHODU A SMĚR MIGRACE	- 10 -
2. 2. PRVNÍ ZMÍNKY O PŘÍCHODU ROMSKÝCH ETNIK DO ČESKÝCH ZEMÍ.....	- 11 -
2. 3. Z KRÁLŮ SE STÁVAJÍ PSANCI, ZAVÁDĚNÍ PRVNÍCH PROTIROMSKÝCH OPATŘENÍ	- 12 -
3. NUCENÉ USAZOVÁNÍ NA MORAVĚ, POKUS O ASIMILACI ROMSKÉHO OBYVATELSTVA	- 14 -
3. 1. PODNĚTY VEDOUcí K SEDENTARIZACI ROMSKÉHO OBYVATELSTVA.....	- 14 -
3. 2. PRŮBĚH NUCENÉHO USAZOVÁNÍ	- 15 -
3. 3. <i>Vznik romské osady v Bohusoudově</i>	- 16 -
4. ROMOVÉ V NOVĚ VZNIKLÉ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE.....	- 19 -
4. 1. POLITICKÉ KROKY OVLIVŇUJÍCÍ BĚŽNÝ ŽIVOT ROMŮ DO OBDOBÍ PROTEKTORÁTU	- 19 -
4. 2. OBŽIVA MORA VSKÝCH ROMŮ V ČSR.....	- 21 -
4. 2. 1. <i>Obživa Romů z Bohusoudova</i>	- 22 -
4. 3. KRIMINALITA ROMŮ V ČSR.....	- 23 -
4. 3. 1. <i>Nelegální činnost bohusoudovských usedlíků</i>	- 25 -
4. 4. ŠKOLNÍ DOCHÁZKA A NÁBOŽENSKÉ VYZNÁNÍ ROMŮ NA MORAVĚ	- 26 -
4. 4. 1. <i>Školní docházka a náboženské vyznání Romů z Bohusoudova</i>	- 28 -
5. GENOCIDA ROMŮ.....	- 31 -
5. 1. PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA, NUCENÁ KONCENTRACE	- 31 -
5. 1. 1. <i>Poměry panující těsně před vznikem Protektorátu</i>	- 31 -
5. 1. 2. <i>Protiromská nařízení směřující ke konečnému řešení</i>	- 32 -
5. 2. TÁBOR V HODONÍNĚ U KUNŠTÁTU	- 33 -
5. 3. HROMADNÉ TRANSPORTY PROTEKTORÁTNÍCH ROMŮ	- 37 -
5. 4. KONCENTRAČNÍ TÁBOR V AUSCHWITZ II-BIRKENAU	- 38 -
5. 5. LIKVIDACE ROMSKÝCH OBYVATEL Z BOHUSOUDOVA	- 41 -
6. ANKETNÍ ŠETŘENÍ	- 44 -
6. 1. STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	- 44 -
6. 3. ZPŮSOB ANKETNÍHO ŠETŘENÍ.....	- 44 -
6. 2. PRŮBĚH ANKETNÍHO ŠETŘENÍ.....	- 44 -
6. 3. VÝSLEDKY ANKETNÍHO ŠETŘENÍ.....	- 45 -
6. 3. 1. <i>Charakteristika zkoumaného vzorku</i>	- 45 -
6. 3. 2. <i>Vyhodnocení anketních otázek</i>	- 48 -
6. 3. 3. <i>Závěry vyplývající z dotazníků</i>	- 61 -

7. ZÁVĚR	- 64 -
POUŽITÉ ZDROJE	- 66 -
PŘÍLOHY.....	- 69 -
1. SLOVESNÝ FOLKLÓR	- 69 -
1. 1. <i>Pohádka</i>	- 69 -
1. 2. <i>Písně</i>	- 72 -
2. PÍSEMNÉ PROJEVY	- 73 -
2. 1. <i>Osobní korespondence</i>	- 73 -
2. 2. <i>Příběhy o životě v osadě Bohusoudov, které se vypravovaly mezi neromskými obyvateli....</i>	- 74 -
3. ZÁKONY	- 81 -
3. 1. <i>Výnos rakouského ministerstva vnitra ze dne 14. září 1888, č. 14015/1887, o potírání cikánské trýzně</i>	- 81 -
3. 2. <i>Zákon o potulných cikánech z roku 1927</i>	- 83 -
4. ANKETA	- 90 -
5. SEZNAM BOHUSOUDOVSKÝCH ROMŮ VĚZNĚNÝCH V HODONÍNĚ U KUNŠTÁTU A AUSCHWITZ	- 94 -
6. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	- 103 -

1. Úvod

Historii Romů se v literatuře dlouhou dobu nevěnovala pozornost, první články a publikace snažící se nalézt jejich pravlast se objevují u německy mluvících autorů teprve až v průběhu 19. století. V českém prostředí zájem narůstá až na počátku 20. století a je spojen především s výzkumem romštiny. Jeden z předních autorů zkoumající romský jazyk byl indolog Vincenc Lesný, jenž svůj výzkum publikoval ve sbornících *Národopisný věstník Československý a Československá vlastivěda*.

Pozdní start bádání a světové válečné konflikty 20. století způsobily, že ještě do poměrně nedávné doby neexistovaly publikace, které by problematiku přehledně systematizovaly.

Zahraniční autoři se věnují historii československých Romů pouze okrajově v rámci svých rozsáhlých publikací zaměřených na celý evropský kontext. Uvedu jeden příklad za všechny, a to publikaci *The Gypsies* od Auguse Fräsera z roku 1992, která zkoumá romské dějiny od indických počátků až po současnost.

V českém prostředí přichází jeden z prvních pokusů zmapovat historii československých Romů od Zdeňky Jamnické – Šmergllové v knize s názvem *Dějiny našich Cikánů* z roku 1955. Je nutné upozornit, že se jednalo o vědeckopopulární publikaci a vzhledem k době, v níž byla vydána, působí dnes velmi tendenčním dojmem.

V roce 1969 vychází kniha *Tábory utrpení a smrti* od trojice autorek Růženy Bubeníčkové, Ludmily Kubátové a Ireny Malé, která podává kompletní přehled o táborech nucené koncentrace na našem území, včetně romských táborů.

Největší zdroj informací pro tuto diplomovou práci představuje celoživotní dílo prof. PhDr. Ctibora Nečase, DrSc., který se věnuje historii Romů se zaměřením na romský holocaust a patří mezi nejuznávanější odborníky na danou problematiku. Jeho první monografie je publikována v roce 1981 a nese název *Nad osudem Českých a Slovenských Cikánů v letech 1939 – 1945*, tato úspěšná kniha se dočkala pozdějšího přepracování nesoucí název *Českoslovenští Romové v letech 1938 – 1945*. Prof. Nečas vydal i dva jmenné seznamy vězňů, první z nich *Andr'oda taboris: Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942 – 1943* obsahuje všechny romské vězně z táborů Hodonín u Kunštátu a Lety u Písku. Druhý seznam *Aušvicate hi khér báro: Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II – Brzezince*, jak už samotný název napovídá, zahrnuje všechny romské vězně v Auschwitz II-Birkenau. Z dalších

významných monografií prof. Nečase mohu jmenovat např. *Historický kalendář: Dějiny českých Romů v datech* z roku 1997, *Romové v České republice včera a dnes* z roku 1999 a zatím poslední velký přehled *Romové na Moravě a ve Slezsku* vydaný v roce 2005.

Vedle prof. Nečase publikují i další autoři a autorky, připomeňme PhDr. Janu Horváthovou a její monografii *Nezapomeňme: Historie cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu (1942–43)* vydanou v roce 1997 a PhDr. Vlastu Kladivovou, která se podrobně zabývá historií koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau v publikaci *Konečná stanice: Auschwitz – Birkenau* z roku 1994.

Pro zmapování historie romské osady v Bohusoudově jsou důležité již výše zmiňované texty od Vincence Lesného a monografie prof. Nečase. Dále nelze vynechat článek od Jana Tiraye, jenž byl publikován ve čtvrtém dílu *Vlastivědy moravské* vydané v roce 1925 a článek o Bohusoudově v novém zpracování *Vlastivědy moravské* od Vladimíra Nekudy z roku 2005.

Výběr tématu diplomové práce nebyl z mé strany náhodný, byl jsem motivován blízkým vztahem ke kraji kolem Bohusoudova. Můj dědeček, Břetislav Karpíšek, byl v poválečném období iniciátorem stavby památníku romským obětem z Bohusoudova, jako politický vězeň, který se štěstím přežil nacistický koncentrační tábor, měl dokonalou představu o nelidském utrpení, jež prožila většina místních Romů v posledních chvílích svého života. Stavbou památníku chtěl zajistit, aby se na romské usedlíky z Bohusoudova nikdy nezapomnělo.

Z vlastní zkušenosti usuzuji, že je povědomí o zničené romské osadě mezi obyvateli nejbližších obcí nízké, v rámci výzkumných otázek bych chtěl moji zkušenost potvrdit nebo vyvrátit. Pokud by se předpoklad o nízkém povědomí zakládal na pravdě, mohla by diplomová práce sloužit jako snadno dostupný informační zdroj pro místní občany, pedagogy a zájemce o problematiku bohusoudovských Romů.

Hlavním cílem diplomové práce je zmapovat situaci romské menšiny v Československé republice mezi léty 1918 – 1945 a pomocí primárních, či sekundárních pramenů ji doplňovat o události spojené s romskou komunitou v Bohusoudově, a to od vzniku usídlení v 18. století až po jeho konec v průběhu druhé světové války. Dílčími cíli jsou průzkum povědomí mezi současnými občany přilehlých obcí o zaniklé romské osadě a pokus o sestavení jmenného seznamu bohusoudovských obětí holocaustu.

První dvě kapitoly práce se ve stručnosti věnují pravlasti Romů, jejich příchodu do prostoru českých zemí a osvíceneckým snahám Romy trvale sedentarizovat. V rámci

těchto historických událostí došlo k založení romského usídlení v Bohusoudově, bližšími okolnostmi vzniku se zabývám v jedné podkapitole.

Další část práce se již zabývá situací Romů v nově vzniklé Československé republice, přibližuje se v ní právní rámec týkající se romské menšiny, obživa, kriminalita, školní docházka a v neposlední řadě jejich vztah k náboženským otázkám. Vzhledem k povaze práce se zaměřuji především na moravskou komunitu a každou část doplňuji o poměry z Bohusoudova.

Poslední teoretická část práce je věnována romskému holocaustu nejprve probíhajícímu ve sběrných táborech na protektorátním území, detailněji jsem popsal situaci panující v Hodoníně u Kunštátu. Součástí kapitoly je i přehled všech hromadných transportů vypravených do koncentračního tábora v Polsku. Podkapitola nazvaná Koncentrační tábor v Auschwitz II-Birkenau přibližuje smutný epilog života československých Romů. V rámci tohoto oddílu analyzuji i poslední roky bohusoudovské komunity.

Po těchto kapitolách následuje podrobnější popis anketního šetření, které jsem realizoval mezi současnými občany obcí Bohusoudov, Budeč, Knínice a Krasnice. Jsou zde formulovány výzkumné otázky a nastíněna metodika samotného průzkumu. Ze získaných dat jsem vypracoval grafy a tabulky, které se staly základem pro potvrzení nebo vyvrácení výzkumných otázek v závěru kapitoly.

V rozsáhlé příloze práce čtenář nalezne mimo jiné i můj pokus o sestavení jmenného seznamu bohusoudovských obětí holocaustu na základě dostupné literatury, obrazovou přílohu a veškeré dochované písemné památky pocházející z Bohusoudova.

2. Pravlast Romů, jejich příchod do středověké Evropy a reakce původního obyvatelstva do doby osvícenství

2. 1. Hledání pravlasti, příčiny odchodu a směr migrace

Jako většina národů mají i Romové¹ za sebou velmi pestrou minulost. Nedostatek historických pramenů byl příčinou mnoha omylů při určování pravlasti Romů. Historikům se nepodařilo vypátrat jejich původní domov a ke slovu se dostala srovnávací lingvistika a antropologové, bez aktivní spolupráce by zůstal do dnešních dnů původ romské komunity zahalen tajemstvím. (NEČAS, 1999: 9)

V pol. 19. století komparativní lingvistika představila první pravděpodobnou lokaci pravlasti Romů – Paňdžáb². Roku 1927 hypotézu zpochybnil lingvista R. L. Turner, podle něj žili romští předkové v Rádžastánu³. Srovnávací lingvistika nevznesla žádné protiargumenty a výzkumy antropologie a etnologie závěry Turnera potvrzovaly. V odborných kruzích je Turnerova hypotéza akceptována dodnes, v populární literatuře umisťují pravlast Romů stále do Paňdžábu. (NEČAS, 1999: 10)

„Předkové Romů patrně příslušeli k nejnižším a opovrhovaným kastám, které se nazývaly specifickými jmény, ale majoritní společnost je znala pod souhrnným označením Domové.“ (cit. dle NEČAS, 1999: 12) Indická souhláska *d* byla vlivem působení okolních jazyků různě zaměňována, v arménském kontextu za *l* (označení Lomové) a v evropském nejčastěji za kmitové *r* (Romové). (NEČAS, 2005: 13)

Přesná datace exodu z oblasti Indie není přesně známa (JAMNICKÁ, 1955: 29), prof. Nečas ve svých publikacích uvádí široké rozmezí od 3. – 5. století do 9. – 10. století.

Neutěšený stav domských kast, monoprofesnost a nedostatek pracovních příležitostí, strach z období dešťů a následného hladomoru byly pravděpodobně nejvýznamnější příčiny stěhování obyvatel. Z přibližné datace vyplývá, že se nejednalo

¹ V celé práci budu užívat unifikované autetnonymum Rom (množ. číslo Romové), které navrhl Mezinárodní kongres Romů (dnes unie Romů přijatá do sekce mimovládních organizací OSN) ustanovený roku 1971 v Orpingtonu u Londýna. V České republice k jednotnému označení přistoupila celá romská populace. Dnes pejorativně vnímané slovo Cikán, ponechávám v rámci citací z historických dokumentů nebo odborných publikací staršího data vydání.

² Historické území dnes rozdělené mezi Pákistán a Indii.

³ Jeden z členských států v oblasti střední Indie, západní část Rádžastánu tvoří hranici s Pákistánem.

o jeden velký pohyb obyvatelstva, ale o celou řadu větších nebo menších migračních vln, které směřovaly různými směry. (NEČAS, 1999: 12)

První dochované písemné zmínky o stěhování domských kast pocházejí z perské říše⁴ z období kolem 10. století. Před vstupem na evropské území došlo k rozdělení na dva proudy, početně menší společenství putovalo severoafrickým pobřežím směrem na Pyrenejský poloostrov, zatímco hlavní proud překročil Dardanely a přes Balkánský poloostrov zamířil do celé Evropy.⁵ (NEČAS, 1999: 12)

2. 2. První zmínky o příchodu romských etnik do českých zemí

Vůbec nejstarší doklad o přítomnosti Romů můžeme nalézt v Kronice české, kterou sepsal mezi léty 1308 – 1314 takzvaný Dalimil. V části O Kartasiech pohanských uvádí, že se roku 1242 v Českém království pohybovalo na 500 tatarských zvědů, které původní obyvatelstvo označovalo jako Kartasové (vzniklé ze slovního spojení „Kartas boh“ v překladu „Bůh učinil hlad“). Podle slovinského jazykovědce F. Miklošiče se jednalo o jeden z nejstarších dokladů romštiny. Starší badatelé hypotézu uznávali, moderní ji zpochybňují, nebo úplně odmítají. (NEČAS, 1997: 7)

I druhou písemnou zmínku obklopuje značná nejistota. Nalezeme ji v Popravčí knize pánů z Rožmberka roku 1399, kde jakýsi loupežník při výslechu přiznal, že k tlupě patří mj. „Cikán černý, Ondřejov pacholek“. Vyvstává otázka, jestli šlo opravdu o Roma, nebo jenom o přezdívku na základě vzhledové podobnosti. Nicméně české prostředí muselo v této době přistěhovalce znát nebo o nich mít alespoň nějaké informace. (NEČAS, 1997: 7)

Třetí nejstarší zprávu nám podává jedna ze staročeských kronik. Texty kroniky uspořádal v pozdější době F. Palacký v edici Staří letopisové čeští. V záznamu vztahujícímu se k roku 1419 je zapsána následující zmínka: „Také toho léta, vláčili se cikáni po České zemi a lidi mámili“. (NEČAS, 1999: 18)

Stejně jako po celé Evropě i v českých zemích využívali křesťanské víry a jisté naivity místního obyvatelstva. „*Vydávali se za poutníky egyptského původu, jejichž předkové prý odpadli od víry a oni za tento hřích byli odsouzeni k vyhnanství z původní*

⁴ Oblast dnešního Iránu.

⁵ Detailním popisem cest a zastávek romského etnika se podrobněji zabývá např. Augus Fraser ve své knize *The Gypsies* z roku 1992.

své vlasti a ke kajícímu putování z balkánského na středoevropské a západoevropské teritorium.“ (cit. dle NEČAS, 1999: 19)

Skupiny poutníků měly ve svém čele představitele s mnoha významnými tituly (ty se měnily podle země, kterou právě skupina procházela). Klam zabezpečoval vlídnější přijetí od zdejšího panstva, volný pohyb, materiální podporu, často vedl k udělení ochranných glejtů od panovníků nebo dokonce od samotného papeže. Ochranné dokumenty se falzifikovaly v padělatelských dílnách a často se jimi prokazovalo několik skupin současně. Pro české země může být příkladem zachovaný ochranný list, jenž vydal roku 1423 Zikmund Lucemburský na Spišském hradě pro romského vévodu Ladislava, už následujícího roku vlastnil opis dokumentu král Zindel. (NEČAS, 1999: 20)

První migrační vlny Romů českými zeměmi pouze procházely, nedocházelo k dlouhodobějšímu usazování jako v západních částech Evropy, Romové ani netoužili po začlenění do struktury středověké společnosti, jejich život provázal neustálý pohyb a krátkodobé plánování ze dne na den. (NEČAS, 1999: 22)

2. 3. Z králů se stávají psanci, zavádění prvních protiromských opatření

Během několika desetiletí dochází v českých zemích k proměně pohledu na poutníky z dalekých krajin, venkov je vyčerpán neustálým poskytováním milodarů. Romové i nadále dostávají materiální pomoc, nikoliv však formou almužny, ale spíše jako úplatek, který měl putující donutit k co nejrychlejšímu odchodu. Neustále se opakující pověst o egyptském vyhnanství ztrácí na věrohodnosti a romským králům nebo vévodům není prokazována taková úcta jako v předchozích letech. (NEČAS, 1999: 22)

Romské obyvatelstvo bylo v napjaté době obviňováno například ze špionáže ve prospěch Evropy ohrožujících Turků, nedodržování křesťanské morálky⁶, krádeží. Postrachem pro města a vesnice byl oheň, Romové, jejichž nejčastějším řemeslem bylo kovářství, byli ve sporných případech označováni za původce požárů. Jako reakce se objevují první důmyslná protiromská opatření a častěji se původní obyvatelstvo obracelo k násilným, donucovacím formám vyjednávání. (NEČAS, 2005: 20 – 21)

⁶ Obživou některých poutníků byla černá magie nebo hádání z ruky, církvi vadily i neprůhledné rodinné vztahy ve fajtách a famelijích.

První oficiální nařízení zaměřené proti romským přistěhovalcům přijalo Moravské markrabství už roku 1538, všichni Romové měli být podle něj vystěhováni ze země. Obsah artikuly byl zcela jasný, ovšem nikde se nepsalo o způsobu provedení a nařízení nebylo možné v praxi uplatnit. Nedůsledná realizace zapříčinila neustálé vydávání dalších nařízení (1549, 1550, 1576, 1588 ...) ovšem bez hmatatelných výsledků. (NEČAS, 2005: 21)

„Násilí při potlačování – vluzující se škodlivé chátvy – kulminovalo za panování Leopolda I., Josefa I. a zvláště Karla VI. Dekrety z roku 1697 a 1701 byli romští kočovníci a tuláci prohlášeni za psance a postaveni zcela mimo zákon; přivolaní vojáci a další pronásledovatelé je směli při organizovaných štvanicích beztretně zabít.“ (cit. dle NEČAS, 2005: 22) Díky diskriminačním dekretům se Romové propadli na absolutní dno hierarchie společnosti a jejich budoucnost vypadala velmi nejistě. Naštěstí pro ně nastoupili na panovnický trůn osvěcenci panovníci Marie Terezie a její syn Josef II., kteří se zasadili o zmírnění trestů. Omezení romské migrace se z velké části přestalo řešit vyhlazováním nebo vyhošťováním, na řadu se dostaly snahy definitivně sedentarizovat potulující se skupiny a asimilovat je s původním obyvatelstvem, začala se psát nová kapitola romských dějin na našem území.

3. Nucené usazování na Moravě, pokus o asimilaci romského obyvatelstva

3. 1. Podněty vedoucí k sedentarizaci romského obyvatelstva

Jak již bylo napsáno v předchozí kapitole, nástupem Marie Terezie a jejích následovníků dochází k proměně v přístupu k romským přistěhovalcům, jako první impulz změny můžeme vnímat nařízení z roku 1749, v němž měli být problémy působící Romové nejprve ze země vyhoštěni, při opětovném návratu jim hrozilo zmrskání a nové vypovězení, pokud se znovu vrátili, teprve poté se přistupovalo k trestu smrti. K organizovaným štvanicím a beztrestnému zabíjení z předchozí doby měl dekret poměrně daleko, to ovšem neznamená, že k definitivním exekucím na romském obyvatelstvu nedocházelo, zásadní rozdíl se projevoval v tom, že ortel trestu smrti mohl nadále vynést pouze soud. (NEČAS, 1999: 28)

Důležité je vymezit i nejčastější důvody postihu Romů, mezi ně rozhodně nepatřila etnická a rasová příslušnost, nýbrž způsob života romské populace, který se mocenskému aparátu velmi těžko kontroloval a často ho provázely i kriminální delikty jako žebrání, drobné krádeže, polní a lesní pych a další. Výjimečně se v soudních záznamech objevil trest z důvodů vraždy, žhářství nebo velké organizované krádeže. (NEČAS, 1999: 30)

Josef II. pokračoval v reformách své matky, uchyloval se i ke společenským experimentům, například se snažil využít hojné populace uherských Romů ke kolonizaci sedmihradského území. Noví usedlíci zde měli pracovat na půdě, ze které odváděly poplatky a tím zvětšovali příjmy své vrchnosti. Podobná paralela nastala i na moravském území, když Josef II. začal rušit kláštery a zabavovat jejich majetky, nedostávalo se pracovních sil. Inspirována uherským experimentem nutila vrchnost Romy k trvalému usazení na bývalé církevní půdě. (NEČAS, 2005: 45 – 46)

Hlavní příčiny sedentarizace:

- změna společenského klimatu
- usnadnění dozoru mocenského aparátu
- využití volných pracovních sil (NEČAS, 1999: 28 – 30 a NEČAS 2005: 45 – 46)

3. 2. Průběh nuceného usazování

Za přelomový letopočet týkající se sedentarizace romského obyvatelstva můžeme považovat rok 1784, kdy Josef II. dává podnět k rozmístění moravských Romů na majetku tzv. náboženského fondu. *„Podle zvláštního dislokačního plánu se předběžně odhadovalo, že tyto rodiny budou vždy po jedné rozděleny do 18 moravských a do dvou slezských obcí.“* (cit. dle NEČAS, 1999: 39) Ve skutečnosti byl počet volně se pohybujících romských rodin mnohem větší. Je důležité zmínit, že usazování neprobíhalo vždy donucovací formou, ale mnohé rodiny se kočování vzdaly dobrovolně.

Některé vybrané obce, do kterých byli Romové nedobrovolně usazeni: Bohusoudov, Bosonohy, Domamil, Ječmeniště, Jesenec, Korviánov, Okrouhlá, Oslavany, Řehořov, Těšany ... Mnozí Romové nebyli s nepřírozenou situací spokojeni a nově přidělené domovy velmi rychle opouštěli, výjimku tvořily obce Bohusoudov a Oslavany, kde vznikly lidnaté romské tábory, jejichž historie se psala až do pol. 20. století. (NEČAS, 1999: 40)

Místní obyvatelé neměli z nových sousedů velkou radost, neboť v oblastech docházelo k nárůstu drobné kriminality a poškozování hospodářské činnosti. Komunálním politikům přibýly mnohé nesnadné povinnosti a problémy, které museli řešit. Romové byli vyhoštěni na samé okraje obcí, kde si mohli stavět své příbytky. Jedním z důvodů byl jistě exotický vzhled a historií podmíněná nedůvěra většinové společnosti k romské menšině, ale existoval zde i praktický důvod. Romové i nadále pokračovali ve svých tradičních řemeslech, jejich nejběžnější obživou bylo kovářství, kde se pracovalo s otevřeným ohněm. Hlavním stavebním materiálem vesnic bylo dřevo a strach ze vzniklého požáru děsil úplně všechny obyvatele. Společenská izolace Romů pokračovala a pokusy o asimilaci z velké části selhávaly. (NEČAS, 1999: 41)

Morava se stala přechodným územím mezi východní částí země (dnešního Slovenska), kde se Romové začali samovolně usazovat už ve 14. století, a západní částí (Čechy), kde i nadále převládal u romských obyvatel kočovný způsob života. Výsledkem sedentarizace byla usazující se, tzn. polousedlá nebo usedlá, romská komunita. (NEČAS, 1999: 41)

3. 3. Vznik romské osady v Bohusoudově

První zmínky o Bohusoudově⁷ pocházejí již ze 14. století, pravděpodobně během třicetileté války dochází k zániku usídlení a na stejném místě je zřízen pouze hospodářský dvůr ve vlastnictví jezuitského řádu, ten je nařízením z roku 1773 zrušen a veškerý jeho majetek, včetně zmiňovaného hospodářského dvora, je přidělen náboženskému fondu. (NEKUDA, 2005: 640)

Dne 16. července 1786 dochází k rozparcelování⁸ bývalého církevního dvora a osada začíná znovu existovat, v té době ji tvořilo celkem 16 usedlostí o různé velikosti. Z podnětu Josefa II., popsaného v předchozí kapitole, byly do domů s čísly 5 a 6 téhož roku umístěny dvě romské rodiny nesoucí příjmení Malík a Daňhel. Je známo, že rodiny v obydlích nezůstávaly dobrovolně a snažily se navrátit zpět ke kočovnému životu, usedlému způsobu žití nerozuměly a nevyhovoval jim, rozdělávaly si otevřená ohniště uprostřed místností domů a často svá obydlí opouštěly. Roku 1802 koupil osadu od náboženského fondu hrabě Wallis, v jehož vlastnictví přetrvala až do konce první světové války. (TIRAY, 1925: 147 – 148)

Nepravidelná statistická šetření nám poskytují informace o Romech nastěhovaných do Bohusoudova. Rodiny Jiřího Malíka a Martina Daňhela čítaly v době jejich usazení dohromady 11 dospělých osob, děti v té době nebyly evidovány. Rodina Daňhelů trvale opustila nově přidělený domov, a proto sčítání z let 1823 zachytilo pouze rodinu Malíků, která se rozrostla již na 21 členů. (NEČAS, 2005: 74)

Romská populace během 19. století rychle narůstala, roku 1876 uváděly hlášení celkem 61 osob přebývajících v Bohusoudově, poprvé se objevuje zmínka o rodině Ištvanů, a roku 1894 už v obci žilo 62 osob, z toho 43 dospělých a 19 dětí. (NEČAS, 2005: 74)

Předchozí uvedená statistická hlášení pocházejí od místních úřadů a lze s určitou jistotou předpokládat, že je jejich přesnost větší, než u oficiálních cenzů, které se prováděly od přelomu 20. století, a to konkrétně v letech 1890, 1900, 1910, 1921 a 1930. Oficiální sčítání nezahrnovala osoby nacházející se v den sčítání mimo samotnou obec, a proto se zdají být značně podhodnocená. Oficiální cenzus z roku 1900 uvádí 34 usedlých Romů v Bohusoudově, zatímco obecní zastupitelstvo v Knínicích roku 1901 eviduje 60 Romů trvale pobývajících v osadě. (NEČAS, 2005: 75) Celkový

⁷ Dříve se užívaly též názvy Osoudov, Vosoudov.

⁸ Novou parcelaci prováděl soudce Endmann, po němž získala osada německý název Endmannsdorf.

přehled a shrnutí o přírůstku romských obyvatel v Bohusoudově nám poskytne následující tabulka.

Tabulka č. 1: Početní vývoj romského obyvatelstva v Bohusoudově (1786 – 1930)⁹

X	Rok	Počty a složení			
		Celkem	Muži	Ženy	Děti a mladiství
Hlášení místních úřadů	1786	11	5	6	?
	1823	21	?	?	?
	1844	36	?	?	?
	1876	61	?	?	?
	1894	62	19	24	19
	1901	67	3	16	48
Oficiální cenzy	1890	38	15	19	4
	1900	34	8	21	5
	1910	38	18	17	3
	1921	50	17	21	12
	1930	63	12	20	31

Z tabulky lze vyvodit obecné závěry o romské populaci usazené v Bohusoudově. Stejně jako veškerá moravská romská populace se i zdejší vyznačovala vyšší feminitou a progresivním typem věkové pyramidy. Na jednu dospělou ženu připadaly minimálně dvě děti, kdybychom přihlédli k hlášení z roku 1894, pohybovala by se daná statistika průměrně kolem tří dětí na jednu bohusoudovskou ženu. Kvůli nepřehledné evidenci narozených dětí a mladistvých můžeme předpokládat, že i toto číslo pravděpodobně zaostává za skutečnou realitou.

Romové si stavěli své příbytky nejprve v blízkém lese, šlo o prosté dřevěné přístřešky částečně zahroubené v zemi, hlavním stavebním materiálem byly větve a kůra ze stromů. Z těchto nuzných příbytků byli během roku 1891 vyhnáni, důvodem bylo obvinění podané na Josefa Malíka, Antonína Ištvána a Antonii Ištvánovou, kteří měli poškozovat lesní porost a tím způsobovat rozsáhlé škody vlastníkům lesa. (NEČAS, 2005: 74)

Knínické zastupitelstvo na situaci reagovalo vyčleněním louky přiléhající k lesnímu porostu a povolením pro Romy stavět si na ní své příbytky. Tak vznikl základ pro romské osídlení vzdálené asi 300 m severovýchodním směrem od centra Bohusoudova, které po dalších 50 let utvářelo panoráma vesnice. Vyznačení na současné ortofotomapě viz fotografie č. 1 v obrazové příloze práce.

⁹ Tabulka je sestavena z údajů uvedených v publikacích prof. Nečase.

Zpočátku se jejich domy nelišily od provizorních příbytků stavěných v lese, ale za nějaký čas se zdejší Romové přizpůsobili místnímu obyvatelstvu a začaly se objevovat první zděné stavby. Romové stavěli zdi z nepálených cihel¹⁰, jež si sami zhotovovali. Jejich výroba nebyla technologicky náročná, stačila dřevěná forma, hliněné bahno a čas, kdy se naplněné formy sušily na slunci.

Vzniklé uskupení staveb a vysoká početní koncentrace Romů neměla v širokém okolí obdoby, interakce obou etnik ovlivňovala jejich každodenní život.

¹⁰ V místním nářečí – trupla, mn. č. truple

4. Romové v nově vzniklé Československé republice

4. 1. Politické kroky ovlivňující běžný život Romů do období Protektorátu

Oficiální cenzus z roku 1921 zaznamenal 8028 Romů žijících na území nově vzniklého státu, toto číslo se zdá neúměrně nízké, a proto se nelze na vypovídací hodnotu statistického šetření příliš spoléhat. Lze předpokládat, že mnozí kočující Romové mohli oficiálnímu sčítání snadno uniknout. Odborné odhady, utvořené na základě pozdějších statistických šetření¹¹, se pohybují zcela v jiném početním řádu, a to cca 70 000 usedlých nebo kočujících Romů v nově založeném státu. Menšina se vyznačovala mladostí a nízkou feminitou na území Čech a Podkarpatské Rusi, naopak na Moravě a Slovensku převládal počet romských žen. (NEČAS, 1994: 11 – 18)

Vznik Československa zásadním způsobem neovlivnil vztahy k romské menšině, stále se nalézala v izolaci na samém dně společenského žebříčku, jediným rozdílem byl život ve státě s odlišným názvem. Většina zákonů týkajících se Romů z dob Rakouska-Uherska zůstávala i nadále v platnosti, a to až do vydání nových roku 1927. Šlo především o „*přípis rakouského ministerstva vnitra z roku 1888. Jeho účelem bylo vést k „potírání cikánské trýzně“ již ohrožovaly „potulné cikánské tlupy“ obyvatelé všech, zvláště venkovských obcí.*“ (cit. dle NEČAS, 2005: 49) Výnos rakouského ministerstva vnitra ze dne 14. září 1888, č. 14015/1887, o potírání cikánské trýzně (plné znění viz příloha 3. 1.) nařizoval součinnost mezi obecním úřadem a nejbližší četnickou stanicí, obecní úřad měl povinnost nahlašovat nově příchozí romské skupiny a četnická stanice je měla z katastru obce v nejbližším časovém horizontu odstranit. Romové přicházející ze zahraničí měli být ihned vráceni zpět za hraniční čáru, domácí Romové, kteří se nemohli prokázat výdělkem, byli zatčeni a co nejrychleji posláni k potrestání soudům. V případě větších skupin si mohly četnické stanice zažádat o vojenskou asistenci. (NEČAS, 2005: 49 – 50)

Ačkoliv se v nově vzniklém státu udržovala úroveň demokracie poměrně na vysoké úrovni, jedním z dokladů může být pokroková ústava, velkou slabinou i nadále zůstávaly práva menšin (Němci, Maďaři, Ukrajinci, Židé, Romové).

¹¹ Prof. Nečas uvádí, že šetření mezi léty 1922 – 1927 zaznamenalo 51 866 Romů, kteří tvořili 0, 02 % československého obyvatelstva.

Neutěšená situace Romů vykrystalizovala přijetím zákona O potulných Cikánech ze dne 15. července 1927 (plné znění viz příloha 3. 2.). Zákon podporovali hlavně čeští a němečtí poslanci a senátoři bránící zájmy venkova v čele s Agrární stranou, návrh dále prosazovali lidovečtí poslanci a Svaz německých zemědělců. S určitými výhradami vystoupili čeští a němečtí sociální demokraté, ale návrh zákona v zásadě neodsuzovali. Jedinou stranou, která vyslovila otevřeně svůj nesouhlas, byla Komunistická strana, jež v zákoně viděla další z řady utlačujících opatření buržoazie. (NEČAS, 1994: 23)

„Ustanovení zákona se vztahovala na kočovné Cikány, jimiž byli jednak Cikáni vedoucí potulný život, jednak tuláci žijící po cikánsku. Obě tyto skupiny byly pokládány za kočovné i tehdy, jestliže zčásti trávily život ve stálých bydlištích. Blíže nerozvedené nebo vůbec chybějící definice pojmů tulák a cikánský způsob života, jejichž výklad byl ponechán praxi, umožňovaly zakročit nejenom proti kočovným, nýbrž i proti usedlým cikánům.“ (cit. dle NEČAS, 1981: 20) Zákon se tedy vztahoval na Romy jako celek a neexistovala možnost, jak se zákonu na území Československa vyhnout.

§ 2 zákona nařizoval přesnou evidenci Romů, kteří měli povinnost dostavit se k úřednímu sčítání, nepřesná formulace pojmů „tulák a cikánský způsob života“ vnesla zmatek do celého evidenčního procesu. Sčítání Romů komplikovala úzká škála příjmení, která se u Romů opakovala, a užívání nejrůznějších krycích přezdívek.

Výsledkem, podobně jako v minulých letech, byla řada nejistých a nesměrodatných čísel. Počet 30 852¹² osob zaevidovaných v roce 1930 lze uvést pouze pro ilustraci. (JAMNICKÁ, 1955: 64)

První novinkou zavedenou zákonem byla tzv. cikánská legitimace, která se vydávala všem osobám starším čtrnácti let, nahrazovaly klasické občanské průkazy. Dotyční měli povinnost neustále nosit legitimace u sebe a na vyzvání úředních orgánů je kdykoliv předložit. Legitimace se vydávaly bez rozdílu stupně usedlosti a „stávaly se konkrétním důkazem diskriminace romské populace jako celku“ (cit. dle NEČAS, 1994: 24)

Zákon v § 5 stanovoval podmínky kočování Romů na území Československa, kočování bylo regulováno vydáváním kočovnického listu, ten omezoval volný pohyb a jinak garantovanou svobodnou volbu nového bydliště. Stejně jako vydávání speciálních legitimací i kočovnické listy byly de facto protiústavní. (NEČAS, 1994: 25)

¹² Prof. Nečas v publikaci Českoslovenští Romové v letech 1938 – 1945 uvádí odlišný výsledek sčítání – 36 000.

Zákon stanovoval i další represivní opatření např. absolutní zákaz držení zbraní (§ 6) nebo preventivně zasahoval do rodinného života Romů, kdy dával úřadům právo odejmout děti mladší 18 let, pokud jim rodiče nemohli poskytnout dostatečné zaopatření a náležitou výchovu (§ 12).

Československý zákon O potulných Cikánech se stal vzorem pro několik obdobných liter ve středoevropských státech. Dostával se do konfliktu s tehdejší ústavou, přesto byl v platnosti po celou dobu trvání První a Druhé republiky i v protektorátních časech. Zákon byl definitivně zrušen de iure až v roce 1950. (NEČAS, 2005: 52)

4. 2. Obživa moravských Romů v ČSR

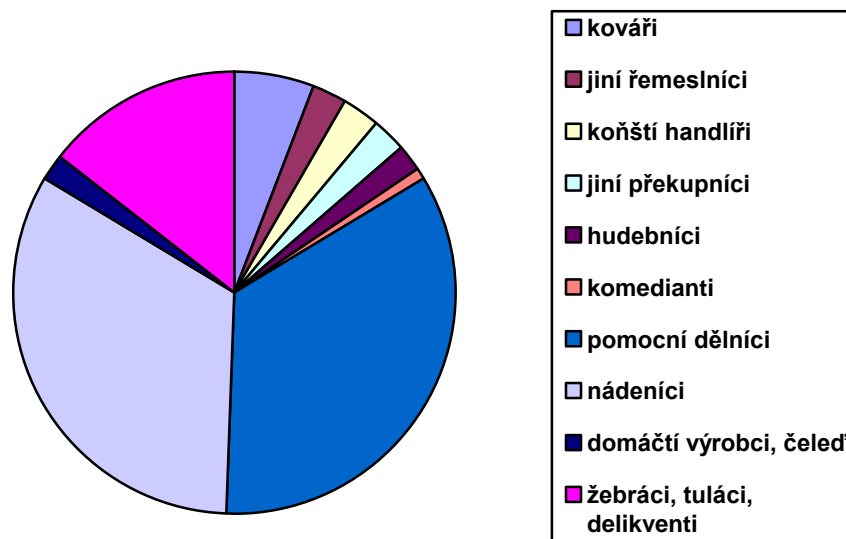
Mezi tradiční profese romské populace patřilo kovářství, překupnictví a provozování hudby, všechny výše jmenované profese mají dlouhodobou historii a jejich kořeny bychom hledali už ve starověké Indii.

Kováři pracovali, stejně jako jejich dávní předkové, metodou studeného kování volně před jejich domovy. Svými výrobky nemohli ani zdaleka konkurovat velkovýrobním továrnám, a proto se specializovali na drobné spotřební zboží (hřebíky, řetězy, sekyry, drobné zemědělské nářadí). Už od dob průmyslové revoluce docházelo k ústupu profese na okraj a kováři si často přivydělávali jako nádeníci nebo řemeslníci. (NEČAS, 2005: 179 – 187)

Stejně jako kovářství i ostatní tradiční profese zastihl ve 20. století razantní útlum. Se snahou většinové společnosti omezit kočování byla položena zásadní překážka pro obživu plynoucí z překupnictví i provozování hudby, které byly závislé na pohybu a neustálé změně prostředí. Stagnaci tradičních profesí lze doložit na grafu č. 1 na následující straně.

Z přehledu vyplývá, že náhradou za tradiční řemesla se stala nádenická a dělnická práce. Usedlí Romové se přizpůsobovali neromskému okolí a nechávali se zaměstnávat na sezónní práce v zemědělství, lesnictví nebo v odvětvích, kde nebyla zapotřebí kvalifikovaná pracovní síla. Mimo sezónní práce (především v zimě) Romové řešili nedostatek finančních prostředků pomocí žebroty nebo drobných krádeží. (NEČAS, 2005: 187)

Graf č. 1: Živitelé romských rodin na Moravě a ve Slezsku 1924 – 1925

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 187

Výjimečně docházelo v romských rodinách ke specializacím, jako se tomu stalo v osadě Bohusoudov. Zde se rodiny Malíků a Ištvánů živily výrobou bačkor a následně je sami rozprodávali v nejbližším okolí. Jsou zmapovány i případy, kdy Romové vyráběli biče, dýmky, řemínky apod. (NEČAS, 2005: 184)

4. 2. 1. Obživa Romů z Bohusoudova

Záměrná specializace na výrobu bačkor v Bohusoudově neměla obdoby po celé Moravě, dokonce i na celém území tehdejšího Československa. Bačkory, které se vyráběly ze starého sukna a z vyřazených pneumatik nebo jejich duší, znamenaly stálou obživu pro několik místních rodin. Bačkoráři byli vlastníky živnostenských listů a zajišťovali si i prodej svých výrobků. Názornější představu o typické rodině vyrábějící bačkory nám poskytuje fotografie č. 4 v obrazové příloze práce. Některé rodiny se živily prodejem kameninového nádobí a textilní galanterie, jež vykupovaly od větších firem v okolí. Poté objížděly poutě, slavnosti, trhy a snažily se zboží prodat, díky množstevním slevám při nákupu od stálých dodavatelů vykazovalo takové podnikání zisk. (NEČAS, 2005: 74 – 75)

Přestože první rodiny usazené v Bohusoudově vykonávali kovářské řemeslo, na počátku 20. století tuto profesi provozovali už pouze okrajově a spíše se orientovali na přidruženou práci s kovem, jako bylo brusičství. Obcházeli okolní vesnice a nabízeli

své služby v podobě broušení nožů, sekyr apod. Z tradičních povolání aktivně přetrvávalo pouze handlování koní.

Většina Romů se živila nádenickou prací v lesích nedaleko od místa jejich bydliště, tak nám situaci alespoň popisuje známý indolog Vincenc Lesný, který zde studoval vývoj romštiny a při studiu zachytil mnoho situací z každodenního života bohusoudovské komunity. „*Když se vosoudovský cikán ožení, živi se bud' obchodem, nebo dobývá pařezů a dělá dříví v zimě v létě. Přijímá práci dřevorubeckou až i tři nebo čtyři hodiny daleko. Než práci započne, nastrojí se někdy a jde si práci obhlédnout.*“ (cit. dle LESNÝ, 1916: 215)

Muži za úplatu opravovali lesní cesty nebo sloužili na zemědělském statku v nedaleké Budči i ve vzdálenějších dvorech například ve Zdeňkově, Červené Hrádku a také v Budíškovicích. Bohusoudovští Romové se také podíleli na stavbě železničního koridoru Telč – Slavonice – Waidhofen. (NEČAS, 2005: 76)

Díky písemným zprávám od Lesného víme, že ženy vypomáhaly u místních rolníků se sezónními pracemi, jejich mzda měla většinou naturální podobu, se kterou se snažily přilepšit svým rodinám. „*(...) zaměstnavatelé bývají s nimi spokojeni. Pouze předsudkem je, že by měla služebná děvčata cikánská sklon ke krádeži.*“ (cit. dle LESNÝ, 1916: 215) Pokud se pro ně v zemědělství nenašla žádná práce, zůstávaly v domácnosti a plně se věnovaly početným rodinám a staraly se o domácí zvířata, která obohacovala jejich jídelníček.

Podle pamětí Josefa Švába, které sepsal až v poválečné době, Romové pracovali pouze do výplaty za odvedenou činnost, poté práci ukončili a žili z naspořených peněz, vydávali se na velké nákupy do sousední Budče, kde ženy nakupovaly „*sůl, ocet, různé koření, cukr, žitnou kávu, umělý omastek a chleba*“¹³ a jejich muži dohlíželi na to, aby část peněz zbyla na alkohol a tabák.¹⁴

4. 3. Kriminalita Romů v ČSR

Stav nedostatku pracovních příležitostí, úpadku tradičních řemesel, sezónního charakteru zaměstnání, nízké kvalifikace, společenské izolace stál v mnoha případech za kriminální delikvencí Romů, jimž často nezbyvala jiná možnost obživy. V nelegálním chování Romů lze vystopovat jisté zákonitosti, které budou ve stručnosti

¹³ Citace dle Josefa Švába z pamětí nazvaných Bohusoudov a cikáni.

¹⁴ Dle Josefa Švába z pamětí nazvaných Bohusoudov a cikáni.

rozvedeny v této kapitole, a to konkrétně lokace kriminálních činů, druh a způsob provedení trestné činnosti, specifická zaměřenost na typ odcizených věcí.

Místem, kde páchali Romové trestné skutky, byl v 90 % venkov (případně periferie větších měst) a tomu odpovídala struktura poškozených ekonomických odvětví. Na prvním místě se pravidelně umísťovalo zemědělství, lesnictví následované průmyslem a obchodem. Romové se zaměřovali především na rolnické usedlosti, venkovské řemeslníky nebo drobné obchodníky. (NEČAS, 2005: 192)

Mezi nejčastější druh delikvence romské menšiny patřila majetková trestná činnost, ve srovnání s neromským obyvatelstvem byla frekvence krádeží téměř dvojnásobná. Nejčtenější byla krádež uskutečněná vloupáním, v menší míře spojená s vlouděním do domu, vzácněji se objevoval lesní a polní pych nebo kapesní krádeže. Naopak oproti neromským pachatelům výrazně zaostávali v závažnějších deliktech vraždy, ublížení na těle nebo větších majetkových podvodech. (NEČAS, 2005: 193)

Celkový obraz dokreslují i předměty, jež se nalézaly v hledáčku romských majetkových delikventů, zatímco u neromského obyvatelstva dominovala touha po hotových penězích, špercích nebo potravinách, romští pachatelé je přecházeli převážně bez povšimnutí a dávali přednost odlišným komoditám, které tvořil převážně menší dobytek, peřiny a ošacení. (NEČAS, 2005: 194)

Romští tuláci a kočovníci se přemísťovali v pospolitostech, jejichž soudržnost zaručovaly příbuzenské svazky, v rámci skupiny docházelo k sofistikované dělbě práce a tato dělba se projevila i v nezákonných činnostech, kde u Romů převažovaly skupinové delikty nad činy jednotlivců (u neromských pachatelů tomu bylo přesně naopak). Loupeží se zúčastňovali i děti a mladiství, kteří hlídkovali a dohlíželi nad klidným průběhem akce, v případě odhalení se na ně pohlíželo jako na spolupachatele trestného činu. (NEČAS, 2005: 195)

Kriminalita romské menšiny přispívala ke zvěšujícímu se společenskému napětí a do značné míry potvrzovala historické stereotypy o klamu, podvodu a nedůvěryhodnosti. Nespokojenost venkovského obyvatelstva a snaha omezit majetkový parazitizmus byly hlavními předpoklady pro schválení kontroverzního zákona z roku 1927.

4. 3. 1. Nelegální činnost bohusoudovských usedlíků

Jediný stálý příjem plynul z výroby bačkor, ostatní zaměstnání, uvedená v podkapitole o obživě Romů z Bohusoudova, měla čistě sezónní charakter a nestačila k finančnímu zabezpečení početných a stále se rozrůstajících rodin. Převážně rurální region neposkytoval dostatek pracovních míst, a proto v mnohým případech nezbývala Romům jiná možnost, než si vypomáhat kriminální činností.

Vincenc Lesný charakterizuje nekalé praktiky takto: „*Naskytne-li se tu a tam příležitost ke krádeži, nevyhnou se jí, ale také ji nevyhledávají. Dopustí-li se krádeže, činí tak raději dále od Vosoudova.*“ (cit. dle LESNÝ, 1916: 215) V takovém konstatování shledáváme jistou dávku porozumění a shovívavosti. Slova Lesného potvrzuje ve svých vzpomínkách i Josef Šváb, který navíc přidává odpověď na otázku, proč se Romové neuchylovali ke krádežím přímo v Bohusoudově? „*Romové se občas uchýlovali ke krádežím, na jejich obranu se musí říci, že to nebyly žádné loupežné výpravy s ohrožováním majitelů, protože od krádeže je zahnalý i děti. Romům šlo hlavně o to, aby nebyli zjištěni. V obci Bohusoudov Romové nekradli, protože místní obyvatelé Romy znali a okradený majitel si šel vyřešit vše hned osobně.*“¹⁵

Z následující tabulky je jasně patrný nárůst kriminality ve válečných letech a v průběhu velké hospodářské krize, kdy se zhoršovaly životní podmínky v důsledku ztráty zaměstnání a nezájmu ze strany neromského obyvatelstva o výrobky z bohusoudovských domácích dílen.

Tabulka č. 2: Trestná činnost bohusoudovských Romů v letech 1910 – 1938

Rok	Krádež	Potulka a krádež	Další přestupky
1910	7	2	2
1911	4	4	–
1912 – 1913	7	–	7
1914 – 1915	23	4	3
1920 – 1925	8	–	–
1929 – 1933	–	39	–
1934 – 1938	–	27	–

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 77

¹⁵ Citace dle Josefa Švába z pamětí nazvaných Bohusoudov a cikáni.

Po přijetí zákona O potulných Cikánech v roce 1927, se začalo diskutovat na Okresní správě v Dačicích o možnosti izolovat bohusoudovské usedlíky od ostatních Romů, kteří kočovali krajem a často se v osadě zastavovali.¹⁶ Odvolávali se na § 10 zákona, jenž jim takovou pravomoc poskytoval. V odůvodňující zprávě byly přiloženy výpovědi starostů obcí v nejbližším okolí Bohusoudova. Pro ilustraci uvedeme jen některá z nich. První argumentace pochází od knínického starosty: „*Domáci cikáni, mají známosti po celé republice, přechovávají velmi často různé individua, jež se pak zde přiživují. Domáci cikáni pak kvůli těmto žebrají i kradou, by levně mohli tyto hostiti.*“ Podobná stanoviska se ozývají i z dalších obcí například z Horní Slatiny: „*Cikáni tamější přechovávají cikány potulné a využívají místních poměrů podnikají společně loupežné krádeže.*“ Na závěr ještě stížnost z Krasonic: „*Naše obec jest zaplavována cikány z Osoudova, denně zde žebrají jich mnoho, některý den až deset osob. Zatímco jedny žebrají, druzí kradou, což dokazuje ztráta slepic husí apod. Když cizí tlupa cikánů se ve zdejší obci zdržuje, vždy jest navštěvována cikány z Osoudova, kteří zde vzájemně smlouvají koně a je vidět, že vzájemně udržují důvěrné styky.*“ (výpovědi starostů cit. dle NEČAS, 2005: 77 – 78) Takové stížnosti zaznívají i z dalších blízkých obcí jako je Budeč, Červený Hrádek, Hřišice, Radkovice a Zdeňkov.

Nakonec se k drastické izolaci bohusoudovských Romů nepřikročilo, § 10 zákona se zaváděl do života pouze ve výjimečných situacích, nejčastěji byl uplatněn na obce nalézající se v těsné blízkosti státních hranic a na některá hojně navštěvovaná turistická místa.

4. 4. Školní docházka a náboženské vyznání Romů na Moravě

Zavedení povinné školní docházky v 18. století se vztahovalo i na kočující nebo v té době usazující se romskou komunitu. „*Škola byla pro Romy víceméně represivní institucí a rodiče i děti ji přijímali s pocitý nechuti a nedůvěry. Vzdělání jim totiž bylo málo platné v romské osadě a ještě méně pak na kočovném voze.*“ (cit. dle NEČAS, 2005: 213) Podobný vztah ke škole přetrvával i do počátku 20. století.

U romských žáků, kteří kočovali se svými rodiči, se vyskytovala vysoká docházková absence. Pedagogové si nerovnost podmínek a šancí uvědomovali a zemská rada se v Brně 28. května 1935 rozhodla pro široký sběr informací a podkladů od svých

¹⁶ Zdejší region se nalézal na křižovatce kočovnických cest z Čech, Slovenska a Dolních Rakous, proto zde byl zvýšený pohyb romského obyvatelstva.

školních výborů, aby získala objektivní přehled a mohla navrhnout efektivní kroky k vyřešení situace znevýhodněných romských dětí, díky tomuto úřednímu kroku se nám ze školního roku 1934 – 1935 zachovaly autentické zprávy. Originál elaborátu nesoucí název „Cikánské žactvo v zemi Moravskoslezské“ je dnes uložen v Moravském zemském archivu v Brně. (NEČAS, 2005: 213)

Romští žáci byli v rámci tříd segregováni v tzv. cikánských lavicích, pedagogové byli k takovému zásahu nuceni z různých důvodů, jako první můžeme jmenovat iracionální nátlak neromských rodičů, kteří vnímali sezení s Romy v jedné lavici za ponížení svých dětí. Rozsazování romských žáků se v mnohým příchdech stalo prevencí v oblasti hygienické a zdravotní, protože se děti Romů opakovaně potýkaly se zavšiveností a svrabem. (NEČAS, 2005: 218)

Učitelé ve svých zprávách upozorňovali na značné rozdíly v chování mezi mladšími a staršími žáky. Jedna zpráva uváděla, že „do dvanácti let bylo s malými Romy ve škole ještě k vydržení, po překonání této věkové hranice, ale nastával v jejich disciplíně prudký zlom“ (cit. dle NEČAS, 2005: 219)

V celkovém hodnocení spadaly romské děti do podprůměru, příčinou byla neznalost jazyka¹⁷ a slabé sociální zázemí. S těmito handicapami vstupovaly do školy a jejich obtížné překonávání se projevovalo ve školních výsledcích, které jsou uvedeny v následující tabulce. (NEČAS, 2005: 219)

Tabulka č. 3: Klasifikace romských žáků v zemi Moravskoslezské (1934 – 1935)

Klasif. stupeň	Prospěch ve školách		Mravy ve školách		Pilnost ve školách	
	obec.	měšť.	obec.	měšť.	obec.	měšť.
1	11	-	215	5	8	1
2	46	3	76	3	58	-
3	84	2	7	-	120	3
4	85	-	-	-	89	4
5	82	3	-	-	18	-
0	26	-	36	-	41	-

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 220

Vzdělávání selhávalo a romské děti se nepodařilo vymanit z neustále se opakujících stereotypů. Dívky se stávaly v mladém věku matkami a musely se podílet na finančním zabezpečení svých rodin, chlapci se učili řemeslu a

¹⁷ Typická byla bilingvnost, při kontaktu s neromským obyvatelstvem užívali češtinu (někdy němčinu), ale mezi sebou komunikovali i nadále prostřednictvím různých dialektů romštiny.

dovednostem od svých otců nebo se nechávali zaměstnávat jako nádeníci. Romům byl i nadále vyhrazen prostor na samém okraji společnosti a neexistoval téměř žádný způsob, jak se z něj vymanit. Výjimku potvrzující pravidlo tvořilo několik málo studentů, kteří úspěšně překonali obecnou školu a dále pokračovali ve studiích, mezi nejúspěšnější patří svatobořický Tomáš Holomek, jenž ve zkoumaném školním roce studoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, a oslavanský Antonín Daniel, student reálného gymnázia. (NEČAS, 2005: 220 – 221)

Zatímco o školní docházce máme poměrně obsáhlé zprávy, o vztahu romské menšiny k náboženství se zachovaly pouze kusé informace a nelze vytvořit dostatečně ucelenou představu.

Je známo, že se Romové bohoslužeb zúčastňovali nepravidelně a s rozpaky, zpověď a svaté přijímání vynechávali úplně. Naopak kostel pravidelně navštěvovali při zásadních meznících lidského života, a to při narození, svatbě a pohřbu. Oficiální oltář jim ve většině příbytcích nahrazovalo místo, kde byly umístěny obrázky svatých. Velké oblibě se těšilo vyobrazení Panny Marie¹⁸, jež bylo součástí většiny interiérů domácností romských rodin. (NEČAS, 2005: 226)

Z křesťanských svátků slavili Romové Velikonoce a ještě s větší oblibou Vánoce, jedním dechem se ovšem musí dodat, že se o svátky nezajímali spirituálně, ale spíše materiálně, obcházeli venkovské domy a snažili se vykoledovat nějakou výslužku. (NEČAS, 2005: 227)

4. 4. 1. Školní docházka a náboženské vyznání Romů z Bohusoudova

K povinné školní docházce přistupovali bohusoudovské děti i jejich rodiče velmi vlažně a starší Romové viděli ve vzdělávací instituci ohrožení samotné podstaty jejich tradičního života. Tuto obavu zachytil Lesný u Antonína Ištvána, který se vyjádřil o mládeži navštěvující školu takto: „*Lituji jen, že v mládeži dorůstající vymírají již praví cikáni, neboť děti chodí do školy, učí se číst a psát a jsou již jako jiní lidé.*“ (cit. dle LESNÝ, 1916: 214 – 215)

Do školy chodily romské děti v nedaleké Horní Slatině. Ve školním roce 1934 – 1935 školu navštěvovalo jedenáct žáků (šest chlapců a pět dívek), kteří

¹⁸ Prof. Nečas vidí důvod úspěchu v návaznosti na tradiční idol indických předků tj. bohyně jako rodička a patronka tvořivých sil a plodnosti.

vykazovali poměrně vysokou absenci, důvodů vedoucích k zanedbávání vzdělání můžeme najít hned několik. Jako první byl již zmiňovaný netečný přístup rodičů školou povinných dětí, ti je brávali s sebou na dlouhé obchodní cesty a školní docházka ustupovala na druhou kolej. Dalším faktorem byla značná vzdálenost školy od jejich bydliště (cca 3 km), kterou musely děti překonávat ve všech ročních obdobích a za jakéhokoli počasí. Zvláště v zimě se vzdálenost stávala značnou překážkou, protože žáci nebyli dostatečně oblečení a často jim chyběla i obuv. Romští žáci a žákyně často přicházeli do školy hladoví, o velké přestávce opouštěli školu a snažili se u místních vyžebrať nějaké jídlo, v mnoha případech se ten den už do vyučování nevraceli. (NEČAS, 2005: 79)

I v Horní Slatině se běžně přistupovalo k izolaci romských dětí v tzv. cikánských lavicích, zde navíc chybělo málo, aby je segregovali úplně v rámci jedné třídy. „*Okresní školní výbor v Dačicích uvažoval o zřízení pomocné třídy pro Budeč a Slatinu o 20 žácích, z nichž by asi polovina byla cikánů.*“ (cit. dle NEČAS, 2005: 218) Okresní školní výbor byl motivován stížnostmi zasílanými rozhořčenými neromskými rodiči spolužáků bohusoudovských Romů, kteří si stěžovali na ohrožení dobré výchovy svých dětí. Nakonec nebyl plán realizován kvůli absenci prostor, kde by probíhala výuka speciální třídy. (NEČAS, 2005: 218)

Velkou nevýhodu romských žáků představovala neznalost českého jazyka v každodenních situacích. V osadě se dorozumívali převážně romštinou, češtinu Romové používali jenom při kontaktu s neromským obyvatelstvem a v úředních záležitostech. Písemným důkazem o aktivním používání romského jazyka je dochovaný bilingvní dopis z Bohusoudova viz příloha 2. 1. Když Vincenc Lesný zkoušel Stanislava Malíka (* 23. dubna 1904) ze znalosti romštiny, dospěl k závěru, že chlapec porozuměl nejběžnějším romským slovům, ale gramatice a komplikovanějším větám již nerozumí. (LESNÝ, 1916: 215) Mladá generace bohusoudovských Romů se dostala do nepříjemné situace, kdy byla kvůli škole částečně vykořeněna z tradiční romské společnosti, ale současně nespĺňovala výkonové a znalostní normy stanovené majoritní populací.

Ve zkoumaném školním roce 1934 – 1935 dosahovali romští žáci v průměru dostatečné klasifikace. Snadno porozuměli matematice a větší samostatnost a praktičnost předváděli v ručních pracích a značný talent vykazovali v kreslení. (NEČAS, 2005: 79) Není známo, že by nějaký romský žák navštěvující školu v Horní Slatině pokračoval ve studiích na měšťanské škole.

O religiozitu projevovali bohusoudovští Romové podobný zájem jako o školní docházku, o vykonávání náboženských obřadů se staral farní úřad v Budči. Romové z Bohusoudova se hlásili k římsko-katolické konfesi a jejich vztah k náboženství nám popisuje Lesný takto: „*Děti jsou přinucovány k úkonům náboženským, vykonávají je, ale dospělí chodí do kostela zřídka, k zpovědi nikdy. Třebas jsou křtěni, chovají se k víře lhostejně.*“ (cit. dle LESNÝ, 1916: 215)

Podle matričních knih můžeme usuzovat, že Romové vyhledávali nejčastěji služby farního úřadu v Budči při příležitostech křtů novorozeňat. V četných případech není v matričních záznamech vyplněna kolonka určená pro otce dítěte a tak se mnohé děti narodily, alespoň z hlediska právního rámce, do neúplných rodin a pro místní úřady tím narůstala nepřehlednost rodinných vztahů mezi bohusoudovskými usedlíky. Velmi často zastávali funkci kmotrů lidé, kteří byli vybíráni z řad neromského obyvatelstva. Rodiče dětí v nich hledali oporu pro budoucí život svých potomků.¹⁹

Laxní přístup k náboženství potvrzuje ve svých vzpomínkách i Josef Šváb: „*Romové duchovní správu nepotřebovali vyjma křtů, svateb a úmrtí.*“²⁰ A ve stručnosti popisuje veselici, která se odehrávala po svatbě. „*Svatby Romů bývaly vždy slavné. To se sjeli cikáni z dalekého okolí. Hudbu mívali svou, protože mnozí byli dobří hudebníci. Svatební hostina se odehrávala před samotným sídlištěm*“²¹

¹⁹ Matriční knihy Budeč 1828 – 1899 a 1900 – 1949

²⁰ Citace dle Josefa Švába z pamětí nazvaných Bohusoudov a cikáni.

²¹ Tamtéž.

5. Genocida Romů

5. 1. Protektorát Čechy a Morava, nucená koncentrace

5. 1. 1. Poměry panující těsně před vznikem Protektorátu

Okamžitě po jmenování Adolfa Hitlera na post kancléře dochází v sousedním Německu k rasové diskriminaci, která postihla i romskou menšinu. Mnohé romské rodiny si uvědomovaly rostoucí nebezpečí ze strany sílícího nacismu a opouštěly území Německa, část z nich zamířila do pohraničních okresů Československa. Naše úřady nepovolené přechody hranic braly na vědomí a jako reakci na ně volily vydávání nařízení, jimiž zakazovaly novým přistěhovalcům trvalý pobyt v Československé republice a nabádaly k přísnějšímu vydávání tzv. cikánských legitimací a kočovnických povolení stanovených zákonem z roku 1927. (NEČAS, 1994: 29)

Po anšlusu Rakouska dochází k vystupňování migrace, neboť k německým Romům přibývají rakouští, jež postihla stejná represe. K nepřehlednému stavu přispělo přijetí Mnichovského diktátu, kdy byli uprchlíci z Německa a Rakouska v československém pohraničí donuceni k dalšímu přesunu směrem do vnitrozemí. (NEČAS, 1981: 21 – 22)

Dobový tisk stupňoval hysterii ze zahraničních uprchlíků, obviňoval je z nezákonné obživy a požadoval rychlé řešení romské otázky, dokonce hledal inspiraci v německém systému. Štvanici proti Romům vystihuje citát z novin Venkov ze dne 23. 12. 1938 „*Humanita zde nesmí platit, protože by byla příliš jednostranná. Každý musí pracovat a každý má právo na bezpečnost osobního majetku před havětí lidskou*“ (cit. dle Venkov, 23. 12. 1938: 5)

Z prchajících Romů se stávali opravdoví psanci, úřady si je mezi sebou přehazovali jako horký brambor a mnohdy překročili hranice několikrát, než se jim povedlo uniknout před neúprosnou administrativou obou států. (NEČAS, 1981: 22)

Migrace romské populace neustala ani po březnové okupaci v nově vytvořeném Protektorátu Čechy a Morava. Novinkou byly případy prchajících slovenských Romů, kteří byli zadrženi až v Brně. (NEČAS, 1981: 23)

Neregulovaný pohyb romské menšiny stupňoval napětí ve většinové společnosti a stal se jednou ze záminek pro zavádění protiromských opatření v následujících letech, která se ovšem týkala Romů jako celku. Tyto perzekuce předznamenaly tragický osud romské populace na našem území.

5. 1. 2. Protiromská nařízení směřující ke konečnému řešení

Ještě před vznikem Protektorátu (konkrétně 2. března 1939) vydává vláda směrnici o vzniku kárných pracovních táborů, které byly určeny pro osoby starší 18 let, jež se štítily práce a nemohly se prokázat trvalým zaměstnáním. Největší kárné pracovní tábory vznikly následujícího roku v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu. (BUBENÍČKOVÁ, 1969: 195 – 196)

Jeden z radikálních protiromských kroků pochází ze dne 30. listopadu 1939, ve kterém úřady nařizují všem Romům zanechat kočování a trvale se do dvou měsíců usadit. Trestem za neuposlechnutí mělo být zařazení do kárného pracovního tábora. Na předpis reaguje 13. února 1940 ministerstvo vnitra a znovu nabádá podřízené úřady, aby romské záležitosti věnovaly zvýšenou pozornost a dává jim za povinnost čtvrtletně podávat hlášení, která měla obsahovat přesné statistiky o počtu romského obyvatelstva, zaměstnání, ubytování a školní docházce romských dětí. (NEČAS, 1994: 35 – 36)

Hrubá diskriminační politika měla značné výsledky, po necelých deseti měsících hlásily četnické stanice pouhých 18 kočujících skupin na území Čech a Moravy. Romské rodiny začaly posílat děti pravidelně do školy a dospělí si hledali stálá zaměstnání, aby se vyhnuli kárným pracovním táborům. (NEČAS, 1981: 28)

Násilné usazování zlepšilo a usnadnilo kontrolu mocenského aparátu, také zpřehlednilo situaci o romské otázce. Vznikla přesná, kompletní evidence o romské populaci, a to donedávna kočující i trvale usedlé. Přesné statistiky později posloužily při vzniku tzv. sběrných cikánských táborů určených k nucené koncentraci. „*K 1. dubnu 1940 bylo v Protektorátu napočteno 6540 Romů. Soupis nezahrnoval pouze osoby, které se toho času nacházely ve věznicích (...)*“ (cit. dle NEČAS, 1994: 38)

Tvrdé represe vyvrcholily 22. června 1942 výnosem protektorátního ministerstva vnitra o boji proti tzv. cikánskému zlořádu. Nařízení zavazovalo policejní a kriminální úřady k povinnosti zajistit nejen neusazené, ale i usazené Romy. Konkrétní instrukce k výnosu vydal 10. července 1942 generální velitel neuniformované protektorátní policie, bezpečnostní složky musely Romům zabavit kočovnické a živnostenské listy,

dále o každé osobě vypracovat písemné a poznávací složky. Celkový soupis proběhl 2. srpna 1942, ve stejný den se otevřely romské rodinné tábory. (NEČAS, 2005: 263)

Nová evidence potvrzovala a ještě více upřesňovala výsledky z předchozích let. Soupis rozčlenil romskou populaci na dvě poloviny. Menší část zahrnovala osoby a celé rodiny navržené do vazby, větší skupinu tvořili Romové, kteří mohli doložit své stálé zaměstnání a trvalé bydliště. Z rasových důvodů byli donuceni odevzdat občanské průkazy a jako náhradu si vyzvednout cikánské legitimace. Současně s vyzvednutím cikánských legitimací museli podepsat revers o uvalení preventivní vazby v případě, že ztratí práci nebo se jakýmkoli způsobem proviní proti dobrým mravům. (NEČAS, 1995: 6)

Finální fázi k vyřešení tzv. cikánské otázky představoval Himmlerův rozkaz ze dne 16. prosince 1942 s návazností na prováděcí nařízení hlavního úřadu říšské bezpečnosti z 26. ledna 1943. Rozkaz nařizoval zahájit hromadné transporty do koncentračního tábora v Auschwitz II-Birkenau a tím definitivně skoncovat s Romy, kteří byli prohlášeni za nepřátele říše. Nařízení se vztahovalo nejenom na německou oblast, ale i na okupované státy včetně Protektorátu Čechy a Morava (NEČAS, 1994: 244)

Do konce roku 1942 pokračovala diskriminační politika romské populace ve směru, který měl základy už v době První republiky. Himmlerův rozkaz znamená bod zlomu, jenž odstartoval romský holocaust probíhající nejprve v tzv. cikánských táborech na protektorátním území a později zakončený v plynových komorách v Auschwitz.

5. 2. Tábor v Hodoníně u Kunštátu

Na území Protektorátu Čechy a Morava vznikly vedle menších donucovacích pracoven i dva větší komplexy. Pro české země byl určený pracovní tábor v Letech u Písku, pro moravské země Hodonín u Kunštátu. Dobové okolnosti, které vedly k založení těchto táborů, jsou ve stručnosti uvedeny v předchozích kapitolách. Zde se blíže podíváme na organizaci a každodenní život v internačním táboře.

Tábor se nalézal v lese Ubčina ve vzdálenosti asi 700 m od obce Hodonín u Kunštátu, severozápadně od tábora protékal potok Hodonínka, souběžně s ním vedla okresní silnice do Rozseče nad Kunštátem, za kterou se stavěla nová trasa spojující Plzeň a Moravskou Ostravu. (NEČAS, 1995: 60)

Rodinný tábor vznikl 2. srpna 1942 přeměnou z kárného pracovního tábora²² a později sběrného tábora²³. „*Celková kapacita umožňovala pojmout po celý rok 200 a v létě až 300 osob*“ (cit. dle NEČAS, 2005: 265) K ubytování sloužily tři dřevěné baráky, dále se tábor skládal z několika menších staveb zahrnujících kuchyni, výdejnu jídla, ošetrovnu, kanceláře a hospodářské objekty. V areálu se nacházely studna, latríny a boudy pro strážní psy. Uskupení bylo obeháno vysokým dřevěným plotem, za kterým stály další budovy určené pro personál tábora. (NEČAS, 2005: 265)

Velkým nedostatkem byla chybějící kanalizace a elektrické osvětlení. Vězeňské baráky měly dvě místnosti, menší sloužila jako umývárna, větší tvořily stovky pryčen na spaní. K vytápění se používala obyčejná kamna na palivové dřevo, elektrické osvětlení nahrazovaly petrolejové lampy. V táboře byli ubytováni muži, ženy a děti odděleně. (NEČAS, 1995: 61)

Hned po srpnovém otevření došlo k několikanásobnému překročení kapacity²⁴ tábora, velitel situaci provizorně vyřešil ubytováním Romů ve stanech a v zabavených kočovných vozech. V následujících měsících došlo k rozšíření tábora o další 3 obytné baráky a tím se kapacita areálu zvedla z 300 na 800 osob, i přesto byl tábor po většinu své existence přeplněn. (NEČAS, 1994: 63)

Velitelskou funkci vykonával v Hodoníně vrchní administrativní oficiál Štefan Blahynka, jenž stejnou funkci zastával od prosince 1940 v kárném a později sběrném táboře. Na krátkou dobu byl převelen do Let, aby zde obnovil pořádek a umožnil pokračování transportů směřovaných do Auschwitz II-Birkenau, zde načerpané zkušenosti později využil i v Hodoníně. V době jeho nepřítomnosti ho dočasně zastupoval bývalý četnický nadporučík Jan Sokl. (HORVÁTHOVÁ, 1997: 12)

Strážní mužstvo se skládalo z 32 – 44 mužů rozdělených do dvou družstev, z nichž jedno dozоровало 24 hodin a druhé mělo v té době volno. Dozorci i členi řídicího aparátu byli oblečeni v četnických uniformách a ozbrojeni pistolemi, puškami nebo obušky. Vedle dozorců zde pracoval i civilní personál v podobě vedoucího kuchyní, dílen, dezinfektora a lékaře. Lékařskou službu měl na starosti MUDr. Josef Hrabanec, lékař z nedaleké Olešnice, a v době tyfové epidemie přidělení židovští lékaři MUDr. Alfréd Mílek a MUDr. Michal Bohin. (NEČAS, 2005: 267)

V táboře se udržoval vojensko-policejní režim s přísnou kázní, udržet pořádek pomáhali romští funkcionáři, kteří byli vybíráni z řad vězňů. Cíleně se jimi stávali

²² Fungující od 10. srpna 1940.

²³ Přejmenován 1. ledna 1942.

²⁴ K 31. srpnu 1942 čítal tábor 1053 vězněných osob.

nejbrutálnější Romové, již představovali velkou hrozbu pro své okolí. Funkce četařů vykonávali Jaroslav Daniel a Marie Danielová, každé pracovní skupině veleli Romové s hodností svobodníků. (NEČAS, 1994: 66)

Všichni nově příchozí vězni podstupovali předepsanou očistu, byly jim ostříhány vlasy a následně se hlava potírala petrolejem, zvláště těžce takové zacházení nesly romské ženy a malé děti. Jejich šaty a prádlo mezitím dezinfikovala protiepidemická autokolona z Brna. Přísná hygienická opatření neměla požadovaný účinek, vši a štěnice se nepodařilo v táboře nikdy zlikvidovat. (NEČAS, 1995: 78 – 79)

Po očištění odevzdávali vězni osobní doklady (především cikánské legitimace) a veškerý majetek, který měli v té době u sebe, jim byl zabaven. Z táborových zásob měli Romové dostat „*slamník, podhlavník, prostěradlo a dvě přikrývky a dále čepici, letní a soukenný kabát s kalhotami, po dvou košilích a podvlékačkách, pár rukavic a onucí a po dvou párech bot.*“ (cit. dle NEČAS, 1995: 80) Nepřipravenost a nečekaný nápor vězňů v prvním měsíci zapříčinily nedostatek oblečení, a proto Romové nemohli dostat předepsané vybavení. Pracovní oblečení²⁵ fasovali převážně muži, ženy ho dostaly jen v případě, že pracovaly mimo tábor. Ženy pracující uvnitř tábora a děti i nadále nosily šaty a obuv, ve kterých přišly do tábora. (NEČAS, 1995: 80 – 81)

V táboře fungoval přidělový systém s předepsanými dávkami potravin. Ve válečné době teorie napsaná na papíře ustupovala stranou, realita byla zcela odlišná a odpovědným funkcionářům se nedařilo zajistit dostatečné potravinové zásobování. Velice nízké příděly potravin navíc ztenčovalo neustálé rozkrádání, jak ze strany neromského dozorčího personálu, tak i mezi vězeňskými funkcionáři a samotnými vězni. (NEČAS, 2005: 272)

Romští trestanci pracovali v areálu tábora a jeho nejbližším okolí nebo odcházeli na vnější stanoviště, ještě předtím byli rozděleni na skupinky mužů, žen a mladistvých. Vnější pracoviště se nalézala podél výstavby nové silnice z Plzně do Moravské Ostravy, a to na úseku Štěpánov nad Svratkou – Hodonín – Rozseč nad Kunštátem. Muži vykonávali především lamačské nebo dřevorubecké práce, ženy a mladiství upravovali silniční terén a roztloukali větší kameny na šterk. (NEČAS, 2005: 273)

Nejvíce odpracovaných hodin na silničním úseku spadalo do doby mezi srpnem 1942 – prosincem 1942. V únoru 1943 došlo k úplnému zastavení stavby z důvodu vypuknutí epidemie tyfu mezi vězni. Práce byly v létě toho roku opět obnoveny, ale nikdy už nedosáhly takového rozsahu jako před zavedením únorové karantény.

²⁵ Jednalo se o Československé vojenské uniformy přebarvené na černo, na některých uniformách byly ještě zachované důstojnické výložky.

Vězňové zaměstnaní na stavbě silnice nedostávali žádnou speciální odměnu, jejich mzda²⁶ od firmy Protektorátní stavba silnic byla vyplácena na účet zřizovatele²⁷ tábora. (NEČAS, 1995: 91 – 92)

Běžný den začínal budíčkem v 5:00, v zimě o hodinu později, následovala rychlá očista, snídaně a nástup na pracoviště. Pracovní doba s ohledem na roční období čítala 8 až 10 hodin. V práci se kolem poledne rozdával oběd a měla následovat hodinová přestávka. Po návratu do tábora se vydávala večeře a přiděl chleba na další den. Pokud vězňům nebyl určen úkol v rámci tábora, měli osobní volno, které bylo do značné míry omezeno, nesměli se totiž věnovat jakékoliv hlučné zábavě vedoucí ke konfliktům (hraní karet, sázky, ...), v táboře platila alkoholová i tabáková prohibice s přísnými tresty za její porušení. Večerka se realizovala od 21:00 v létě a v zimním období od 20:00. (NEČAS, 1995: 93)

Přeplněnost tábora, nevyhovující ubytování, potravinová nouze, pracovní vyčerpání, všudypřítomné vši a štěnice, nedostačující hygienické podmínky zapříčinily šíření běžných i vysoce infekčních a životu nebezpečných nemocí.

Tábor už od počátku jeho existence ohrožovaly onemocnění jako oční trachom, spalničky, tuberkulóza a břišní tyfus. Během prosince 1942 propukla v táboře epidemie tyfu naplno a v únoru následujícího roku byla nad táborem oficiálně vyhlášena karanténa. Zvyšující se počty zemřelých donutily správu tábora otevřít nouzový hřbitov v blízkosti vězeňského areálu, kde se pohřbívalo do hromadných hrobů. (NEČAS, 1999: 72 – 73)

Ačkoliv tábor nebyl určen jako likvidační, uvěznění nepřežilo celkem 207 vězňů ze 1395²⁸, kteří prošli táborem až do jeho samého zrušení. „Podle matriky byly nejčastějšími příčinami jejich úmrtí zápal plic (21, 6%), břišní tyfus (14,9 %) a sešlost věkem (12, 9%).“ (cit. dle NEČAS, 2005: 284)

Tragický konec tábora v Hodoníně u Kunštátu představovaly hromadné transporty do Auschwitz II-Birkenau. První byl zrealizován už 7. prosince 1942, skládal se ze 78 hodonínských vězňů a 13 osob přidělených z brněnské věznice. Vypuknutí tyfové epidemie a karanténa tábora znamenala dočasné zastavení organizace dalších transportů. Ty byly obnoveny až po stabilizaci situace v srpnu roku 1943, kdy byl jednadvacátého vypraven hlavní transport, který zahrnoval 749 vězňů z Hodonína. (NEČAS, 1999: 76)

²⁶ Za odpracovanou hodinu se vyplácela odměna 1, 77 K.

²⁷ Zemský úřad v Brně.

²⁸ Finální součet obsahuje i narozené děti přímo v táboře.

Po odjezdu hromadného transportu z tábora v něm zůstalo pouhých 62 vězňů určených na jeho likvidaci a zapečetění. Většina z nich se dočkala stejného osudu jako jejich spoluvězni, když byli 28. ledna 1944 připojeni k transportu do Auschwitz II-Birkenau. Smutná kapitola romského rodinného tábora byla uzavřena jeho oficiálním rozpuštěním dne 30. září 1943. (NEČAS, 1995: 116 – 117)

5. 3. Hromadné transporty protektorátních Romů

Již mezi léty 1941 a 1942 dochází k transportům romských jednotlivců do tábora v Auschwitz, deportováni jsou převážně Romové označovaní jako asociálové nebo kriminální živly. Počet Romů převážených v průběhu zmíněných let se pohyboval v řádu desítek, absolutní obrat nastal v závěru roku 1942, kdy z Říše přichází rozkaz zlikvidovat romské obyvatelstvo jednou provždy, protektorátní úřady v rychlosti začínají plánovat hromadné transporty romského obyvatelstva.

Seznamy se sestavovaly za pomoci známého soupisu ze dne 2. srpna 1942, přípravy na tzv. konečné řešení cikánské otázky na území Protektorátu Čechy a Morava probíhaly v nejvyšším utajení. Předpokládalo se provedení v co nejkratším časovém horizontu, původní plán ovšem nevyšel z důvodu karantény obou romských rodinných táborů (Lety a Hodonín) a problémům v Auschwitz. (NEČAS, 1994: 70)

Hromadné transporty protektorátních Romů můžeme rozdělit do tří etap, podrobnější přehled viz tabulka č. 4.

1. Březnové transporty roku 1943, v nichž byla deportována většina Romů, do té doby žijící stále na svobodě.
2. Transporty z května a srpna roku 1943 zahrnovali vězně z Let u Písku a Hodonína u Kunštátu.
3. Transporty probíhající od října 1943, kterými se postupně odesílali zbývající Romové z Protektorátu. (NEČAS, 1994: 72)

Dopravu obstarávalo na protektorátním území ředitelství Českomoravských drah v Brně a za hranicemi Deutsche reichsbahn, do Moravské Ostravy zabezpečovala dozor nad vězni neuniformovaná protektorátní policie, v Moravské Ostravě přebírala

odpovědnost německá Kripo²⁹, která transport hlídala až do Auschwitz, kde eskortu dále vykonávali strážci SS. (NEČAS, 1999: 76)

Tabulka č. 4: Hromadné transporty z Protektorátu do Auschwitz II-Birkenau

Datum	Místo	Romů	Romek	Celkem
7. března 1943	Morava	233	265	498
8. března 1943	Morava	229	268	497
11. března 1943	Čechy	288	354	642
19. března 1943	Čechy, Morava	515	527	1042
7. května 1943	Čechy, Morava	434	413	847
22. srpna 1943	Morava	333	434	767
19. října 1943	Morava	53	40	93
28. ledna 1944	Morava	20	11	31
Transporty jednotlivců	Čechy, Morava	89	25	114

Zdroj: převzato z NEČAS, 1981: 63

5. 4. Koncentrační tábor v Auschwitz II-Birkenau

Areál v Auschwitz se skládal ze tří komplexů, které dohromady vytvářely propojený systém. První částí byl tábor založený již na jaře 1940 v blízkosti města Osvětim (něm. Auschwitz) vyhrazený pro politické vězně. Druhý tábor nesl označení Auschwitz II-Birkenau a konečně třetí areál vybudovaný až v roce 1943 obsahoval mnoho vedlejších táborů v oblasti Monowic.

Základy koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau byly položeny na konci roku 1941 přibližně tři kilometry od Osvětimi na zdemolované polské obci Brzezinka (něm. Birkenau). Zpočátku bylo hlavním účelem zadržování válečných zajatců, později došlo k přeorientování na uvěznění politických odpůrců, likvidaci Židů a tzv. asociálů zahrnující i Romy. (NEČAS, 2005: 287)

Část tábora určená pro romská etnika byla postavena v zcela nevhodném prostředí, kolem vězeňského areálu se nalézal podmáčený bažinatý terén, takže vzdušná vlhkost se pohybovala na extrémních úrovních. Nevyhovující podnebí se projevovalo

²⁹ Die Kriminalpolizei v překladu Kriminální policie

teplotními výkyvy během dne a značnými rozdíly mezi ročními obdobími. (NEČAS, 1994: 74)

Krátce po příjezdu se vězňové museli podrobit povinné společné očištění, následně bylo každému vytetováno pořadové číslo na levé předloktí a každý dostal ústrižek bílého plátna, na němž byly černý trojúhelník, písmeno Z³⁰ a číslo. Vězni měli povinnost plátno s označením přišít na svůj oděv, který jim na rozdíl od židovských vězňů po příjezdu většinou zůstával, a neustále ho nosit na sobě. (KLADIVOVÁ, 1994: 41)

S romskými vězni se mělo zacházet zcela odlišně, než se Židy. Romové nepodstupovali ihned po příjezdu známou smrtící selekci, důvodem proč se uplatňoval jiný přístup byly předchozí zkušenosti z jihovýchodní Evropy. Tamní Romové nešli na smrt stejně odevzdaně jako věřící Židé, a proto se snažili dozorcí vyvolat mezi romskými vězni pocit klidu, k postupné likvidaci se přistupovalo pomalým a nepřímým způsobem působením na fyzickou a psychickou odolnost vězňů. (NEČAS, 1994: 76)

Po přijímacím rituálu byli Romové z Protektorátu Čechy a Morava rozmístěni do bloků „9, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 23, 25 a 27, kde ovšem mezi sebou nezůstávali v izolaci a snažili se dodržet jakési rozvrstvení podle rodin nebo pokrevního příbuzenství, podle bydliště nebo původu z jednoho kraje, podle příslušnosti k určitému transportu apod.“ (cit. dle NEČAS, 2005: 302) Takové chování částečně přispělo k uklidnění napjaté situace, díky snaze vězňů udržet mezi sebou integritu, vznikla šance na vzájemnou pomoc a omezenou sebeobranu.

Obytné bloky, jejichž ubytovací kapacita se pohybovala kolem 500 osob, byly kvůli transportům z roku 1943 přeplněny a jsou známy situace, kdy se na jednom bloku tísnilo 700 nebo dokonce až 1000 osob. Interiér ubikací zahrnoval třípatrové dřevěné palandy, dvoje kamna, jejichž komín se táhl po zemi přes celý blok a měl zabezpečovat vytápění stavby³¹. Baráky neměly okna a odvětrávání zabezpečovala otevřená vrata na každé straně, také do obytných bloků nebyla nikdy zavedena voda a kanalizace. (NEČAS, 1981: 64)

Každodenní život provázelo neustálé hladovění a pocit žízně, omezené přiděly zdaleka nestačily k zahnání hladu, jedinou možností na potravinové přilepšení představoval nákup v táborové kantýně, ale i zde byl výběr velmi omezený.

³⁰ Tj. Zigeuner v překladu Cikán

³¹ V předválečném období měly v armádě funkci mobilních stájí pro koně.

Samozřejmě nakupující museli mít čím zaplatit, což byla u většiny zásadní překážka a jen hrstka vězňů si mohla nákup dovolit. (KLADIVOVÁ, 1994: 42)

Den začínal ve 4:00 zazněním gongu a bezcitným buzením zahrnující křik, fyzické násilí, tahání za vlasy, polévání studenou vodou. Před snídaní byla vězňům poskytnuta chvilka na tělesné potřeby a hygienu, před budovami určenými k těmto úkonům se tvořily dlouhé fronty a mnozí stihli vykonat pouze jednu potřebu, protože větším zdržením ve frontách by riskovali, že se na ně u snídaně nedostanou vzácné tekutiny jako káva nebo čaj. Romové totiž všeobecně trpěli nedostatkem tekutin, v táboře se pila závadná užitková voda nebo v lepším případě voda srážková. (NEČAS, 1994: 79)

Po rychlé snídani následoval apel ve vymezeném prostoru před obytnými bloky, kde stráže každodenně podrobovali Romy přesné evidenci. Pak muži, ženy a starší děti odcházeli na určená pracoviště, z počátku byla práce ženám s malými dětmi prominuta, později jim potomky násilně odebírali a umísťovali je v tzv. mateřské školce. (NEČAS, 2005: 304)

Vězni byli nasazováni na práci uvnitř celého tábora v Auschwitz, stavěli odvodňovací příkopy, umývárny, podíleli se na stavbě táborové silnice, upravovali prostranství mezi jednotlivými bloky, ale převážnou dobu trávili vleklou a bezúčelnou prací, jejíž náplní bylo nejčastěji přenášení těžkých nákladů z jednoho místa na druhé a zase zpět, přehazování stavebního materiálu apod. bez ohledu na počasí nebo roční období a za neustálého komandování k rychlejšímu tempu. Současně se musí dodat, že ničující práce nepředstavovala hlavní nástroj vyvražďování, jako se tomu stávalo v mnohých koncentračních táborech. Postupná likvidace byla zajišťována pomocí nízkých potravinových přidělů, katastrofálními ubytovacími a hygienickými podmínkami. (NEČAS, 1994: 87)

Při návratu ze zaměstnání se opakovala stejná procedura jako v ranních hodinách. Večerní nástup se často protahoval, když se zjistilo, že některý vězeň chyběl nebo se mu podařilo během dne uprchnout. V takovém případě stáli vězni apel tak dlouho, dokud se nepodařilo uprchlíka objevit. Po celé proceduře dostávali Romové osobní volno, pokud ovšem zbyl nějaký čas. Den končil ve 21:00, kdy údery gongu ohlašovaly noční klid a všeobecný zákaz opouštět obytné bloky. V případě porušení zákazu mohly stráže SS bez vyzvání viníka zastřelit. (NEČAS, 2005: 304 – 305)

Následky nepříznivých životních podmínek na sebe nenechaly dlouho čekat, v neskutečném tempu přibývalo nemocných a na jaře 1943 propukla v romském táboře epidemie břišního a skvrnitého tyfu, která denně zabíjela vězně po desítkách. Epidemie

kulminovala v létě toho roku, kdy se jím nakazil i obávaný lékař SS Mengele, který v táboře prováděl na romských vězních nejrůznější rasové výzkumy, prováděl antropologická a antropometrická měření, ve svém zkoumání se zaměřoval především na jednovaječná dvojčata. (KLADIVOVÁ, 1994: 44)

Jedinou záchranu před jistým koncem představovaly transporty do jiných koncentračních táborů, šlo především o ty z dubna a května 1944, které zamířily do Ravensbrücku, Flossenbürgu a Buchenwaldu. Vězni dřívějších transportů se po nějakém čase vraceli zpět do Auschwitz, ale Romové určení do dubnových a květnových přesunů se již zpět vrátit neměli, protože už v době jejich odjezdu existoval plán na celkovou likvidaci romského tábora naplánovaný na 16. květen 1944, kdy se tábor hermeticky uzavřel a komando SS postupně vyzývalo zbylé vězně k opuštění ubikací. Zbídačení Romové nespolupracovali a postavili se na zoufalý odpor, takové chování ozbrojené stráže překvapilo a rozhodli se prozatím akci přerušit. (NEČAS, 2005: 316)

Rozkaz o likvidaci romského tábora v Auschwitz II-Birkenau nebyl odložen na dlouho, 2. srpna 1944 se rozběhl nový plán. Vyhladovělí starci, ženy a děti se už nezmohli na větší odpor, ten den byli nahnáni do přistavených nákladních aut, které posléze směřovali ke krematoriu číslo V. Ten den bylo v plynových komorách zavražděno 2898 Romů a Sintů a po 17 měsících přestal romský tábor v Auschwitz existovat. (KLADIVOVÁ, 1994: 89)

5. 5. Likvidace romských obyvatel z Bohusoudova

Protiromská opatření zaváděná na celém protektorátním území se dotkla i Romů žijících v Bohusoudově, kteří na sebe strhávali nežádoucí pozornost především díky nelegální činnosti některých osob a vysokou školní absencí jejich dětí. Představu o tom, jak vypadala osada na přelomu 30. a 40. let, si můžeme udělat na základě fotografií č. 2 a 3 viz obrazová příloha práce.

Počátek změny a tvrdého postupu proti místním Romům představoval rok 1941, kdy bylo do kárného pracovního tábora v Hodoníně u Kunštátu navrženo 10 mužů a 3 ženy z Bohusoudova. Nakonec byli dodáni pouze čtyři muži s odůvodněním, že „*jde vesměs o cikány práce se štítící, jejichž výživa není řádným způsobem zajištěna. Živí se žebrotou a drobnými krádežemi*“ (cit. dle NEČAS, 2005: 80). Po tříměsíční internaci byli Cyril Kuželka, František Malík (věznění od 25. dubna), Edvard Ištván, Jaroslav

Malík (věznění od 5. června) propuštěni a vrátili se zpět do Bohusoudova. (NEČAS, 2005: 80)

Na konci roku 1941 jsou Jan Ištván (* 1910), František Malík (* 1879), Josef Malík (* 12. 12. 1907), Josef Malík (* 4. 8. 1907) a Václav Malík (* 1876) úřady označeni za asociály a kriminální živly. Všichni výše jmenovaní jsou zařazeni do transportů mířících do Auschwitz I, kde následujícího roku umírají a stávají se tak prvními bohusoudovskými oběťmi holocaustu.³²

Dne 2. srpna 1942 se v osadě uskutečnilo sčítání romské populace a současně s ním došlo k selekci jednotlivců a celých rodin, jež měli být odesláni nejprve na Policejní ředitelství v Brně a odtud do nově vzniklého romského rodinného tábora v Hodoníně u Kunštátu. Nejprve byla protektorátním četnictvem osada hermeticky uzavřena, poté probíhal samotný soupis a následně se měli Romové vybraní do transportu seřadit na určeném místě.³³ Podobný zátah se opakoval ještě druhý den, pak následovalo zatýkání jednotlivců, kteří nebyli v osadě přítomni po oba dva dny kvůli práci.

Do internace v Hodoníně u Kunštátu bylo odesláno celkem 26 Romů z Bohusoudova (třináct 4. srpna 1942, dvanáct 5. srpna 1942 a jeden 26. srpna 1942). Doba pobytu v táboře se u vězňených značně lišila, především Malíci byli po krátké době propuštěni znovu na svobodu. Celkem bylo rozhodnuto o propuštění deseti osob (sedm 14. srpna 1942, jeden 21. srpna 1942 a dva 28. srpna 1942). František Malík (* 1921), Božena Vlastimila Malíková (* 1930) a Robert Svoboda (* 1939) v táboře zemřeli a zbylých 13 vězňů bylo zařazeno do hromadného transportu směřujícího na konečnou stanici v Auschwitz II-Birkenau dne 22. srpna 1942.

Romové z Bohusoudova krátce zadržovaní a následně propuštění z hodonínského tábora si svobody příliš neužili. Všech deset osob úřady zařadily do pozdějších hromadných transportů s cílovou stanicí Auschwitz II-Birkenau, konkrétně sedm z nich se ocitlo v transportu ze 7. března 1943 a zbývající tři 7. května 1943. Z jara roku 1943 pochází fotografie č. 6. přiložená v obrazové příloze, na níž jsou zachyceni bohusoudovští Romové čekající na transport.

Romové, kteří nebyli po velkém srpnovém zásahu v osadě zatčeni, zůstávali i nadále v Bohusoudově pod přísnou kontrolou pověřených státních složek. Byli sice ušetřeni nelidských podmínek panujících v Hodoníně u Kunštátu, ale většina z nich

³² Jména, data, počty atd. uvedená v odstavci a v celém následujícím textu této podkapitoly vycházejí (pokud nebude uvedeno jinak) ze seznamu bohusoudovských Romů vězňených v Hodoníně u Kunštátu a Auschwitz viz příloha práce 5.

³³ Dle Josefa Švába z pamětí nazvaných Bohusoudov a cikáni.

se konce války stejně nedočkala, protože byli posláni do hromadných transportů (šest 7. března 1943 a jedenáct 7. května 1943).

Dohromady tedy prošlo táborovou internací v Hodoníně u Kunštátu a Auschwitz II-Birkenau 48 bohusoudovských mužů, žen a dětí. Z Auschwitz II-Birkenau byli prokazatelně přemístěni pouze Jozef Ištván (* 1923) do mužského tábora v Auschwitz I (dne 19. května 1943), František Malík (* 1929) transportovaný do koncentračního tábora v Buchenwaldu (dne 3. srpna 1944), Jan Růžička (* 1918) taktéž Buchenwald (dne 15. dubna 1944) a Emilie Ištvánová (* 1926) transportovaná do Ravensbrücku (dne 15. dubna. 1944). U Boženy Malíkové (* 1936) a Marie Růžičkové (* 1926) se v evidenčních knihách neobjevují žádné záznamy o úmrtí, což může znamenat jejich přemístění do jiného koncentračního tábora nebo jen nepřesnost záznamů v posledních měsících existence tábora.

6. Anketní šetření

6. 1. Stanovení výzkumných otázek

Výzkumná otázka 1: Jakou úroveň povědomí o existenci romské osady v Bohusoudově mají současní občané přilehlých obcí?

Výzkumná otázka 2: Prokáží dotazovaní s trvalým bydlištěm v Knínicích oproti ostatním hlubší přehled o zničené romské osadě v Bohusoudově?

Výzkumná otázka 3: Věnuje se ve školách v blízkém okolí, které dotazovaní navštěvovali / navštěvují, životu a tragédii romské komunity dostatečná pozornost?

6. 3. Způsob anketního šetření

Byla vybrána metoda samosběrného dotazníku.

6. 2. Průběh anketního šetření

Sběr dat se realizoval pomocí anketních listů, jež jsou součástí přílohy práce viz 4. Anketa.

Anketní šetření se uskutečnilo v obcích Bohusoudov, Budeč, Knínice a Krasonice v průběhu února a března 2013.

Samotný sběr probíhal dvěma způsoby. V obci Bohusoudov obdrželi dotazovaní anketní listy společně s poštovní známkou a předtištěnou obálkou s adresou autora diplomové práce. Stejná metodika byla uplatněna v obci Budeč a částečně i v Krasonicích.

Zaměstnanci Zemědělského družstva v Krasonicích dostali pouze anketní listy a občané v Knínicích taktéž. Jako sběrová urna v Knínicích sloužila poštovní schránka domu č. p. 6 a v Krasonicích byla urna umístěna v kanceláři zmiňovaného zemědělského družstva.

Dotazník cíleně dostávali lidé, jejichž rodiny v obcích žijí již po několik generací a je zde předpoklad, že se jejich předkové běžně setkávali s dnes neexistující romskou komunitou.

Celkem bylo rozdáno 150 anketních formulářů, navrátilo se 96. Jeden formulář byl z důvodu neúplnosti v odpovědích vyřazen z celkové analýzy. Návratnost anketních listů tedy činila 64 %.

6. 3. Výsledky anketního šetření

6. 3. 1. Charakteristika zkoumaného vzorku

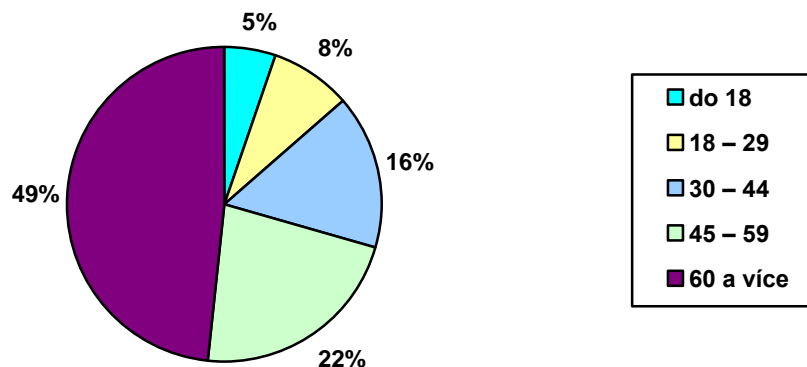
Ankety se zúčastnilo 48 mužů a 47 žen.

Nejvíce anketních listů se vrátilo od věkové skupiny 60 a více (celkem 49 %), další početnou část tvořili lidé ve věku 45 – 59 let (celkem 22 %). Menší díl z celkového počtu tvoří věkové skupiny 30 – 44 (16 %) a 18 – 29 (8 %). Nejméně respondentů je zastoupeno v kategorii do 18 roků (5 %).

Tabulka č. 5: Věková struktura respondentů

do 18	18 – 29	30 – 44	45 – 59	60 a více
5	8	15	21	46

Graf č. 2: Věková struktura respondentů

Dle vzdělání se nejčastěji objevovala kategorie střední bez maturity / vyučen (celkem 38 %). Druhé místo zaujímá skupina respondentů, kteří uvedli jako nejvyšší

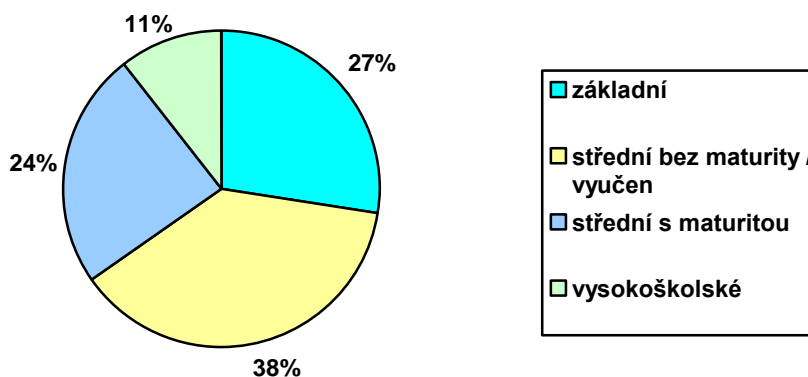
dosažené vzdělání základní (celkem 27 %). Za základním vzděláním se v těsném rozdílu tři respondentů umístila kategorie střední s maturitou (24 %). Nejméně anketních lístků odevzdali lidé s vysokoškolským vzděláním (11 %).

Struktura nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů přibližně odpovídá celorepublikovému průměru, výjimku tvoří pouze větší podíl kategorie základního vzdělání, který lze ovšem odůvodnit věkovou strukturou dotazovaných.

Tabulka č. 6: Nejvyšší dosažené vzdělání dotazovaných

základní	střední bez maturity / vyučen	střední s maturitou	Vysokoškolské
26	36	23	10

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání dotazovaných

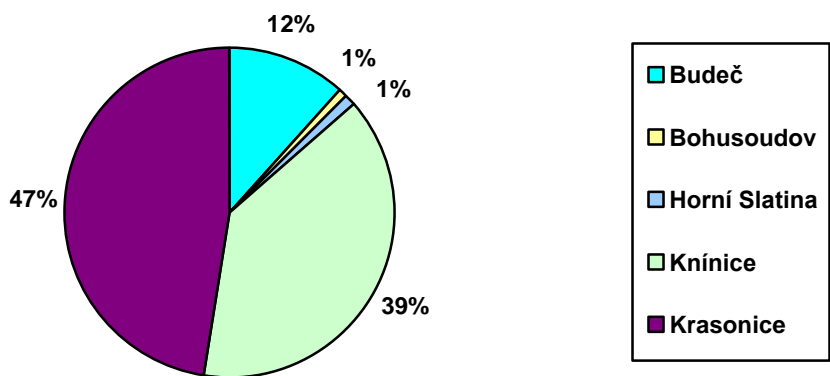

Podle trvalého bydliště pochází nejvíce platných hlasů z obce Krasnice (celkem 47 %), s rozdílem 8 odevzdaných hlasů figurují na druhém místě Knínice (39 %), menší podíl tvoří obec Budeč (12 %) a jeden anketní lístek se vrátil z osady Bohusoudov. I když šetření v Horní Slatině přímo neprobíhalo, jeden respondent situoval trvalé bydliště právě do této obce.

Tabulka č. 7: Trvalé bydliště respondentů

Budeč	Bohusoudov	Horní Slatina	Knínice	Krasnice
11	1	1	37	45

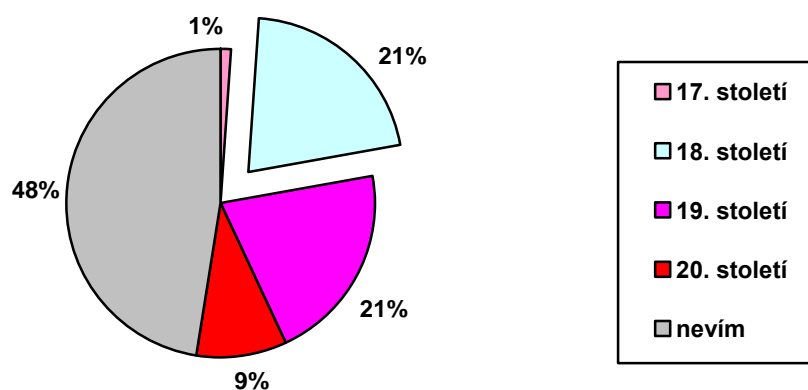
Graf č. 4: Trvalé bydliště respondentů

6. 3. 2. Vyhodnocení anketních otázek

Na otázku č. 1 „Ve kterém století došlo k násilnému usazení Romů v Bohusoudově“ odpovídali respondenti nejčastěji „nevím“ (48 %). Správnou možnost „18. století“ označilo 21 % dotazovaných, stejného procentuálního výsledku dosáhla i možnost „19. století“. Málo frekventované byly nesprávné varianty „20. století“ (9 %) a „17. století.“ (1 %).

Graf č. 5: Otázka č. 1. Ve kterém století došlo k usazení Romů v Bohusoudově?

Tabulka č. 8: Odpovědi respondentů na otázku č. 1. dle věku

	17 století	18.století	19.století	20.století	nevím
do 18	1	0	0	1	3
18 -29	0	2	2	0	4
30 - 44	0	3	1	3	8
45 - 59	0	3	9	2	7
60 a více	0	12	8	3	23

Tabulka č. 9: Odpovědi respondentů na otázku č. 1. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

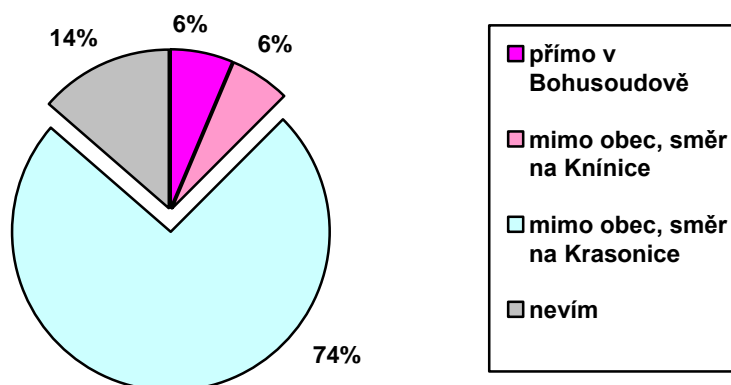
	17. století	18. století	19.století	20.století	nevím
základní	1	2	2	2	19
střední bez maturity / vyučen	0	5	11	7	13
střední s maturitou	0	9	6	0	8
vysokoškolské	0	4	1	0	5

Tabulka č. 10: Odpovědi respondentů na otázku. č. 1. dle jejich bydliště

	17. století	18.století	19.století	20.století	nevím
Budeč	1	2	2	1	5
Bohusoudov	0	0	1	0	0
Horní Slatina	0	1	0	0	0
Knínice	0	6	9	4	18
Krasonice	0	11	8	4	22

Nejčastější a správná odpověď na **otázku č. 2** „Kde se tábor přesně nalézal?“ byla „Mimo obec, na okraji lesního porostu směrem na Krasonice“ (74 %). Pouze 14 % respondentů se přiznalo k neznalosti korektní odpovědi a po 6 % obdržely nepravdivé varianty „Přímo v osadě Bohusoudov, vedle domů původních obyvatel“ a „Mimo obec, u dnešní cesty spojující Bohusoudov a Knínice.“

Graf č. 6: Otázka č. 2. Kde se tábor přesně nalézal?

Tabulka č. 11: Odpovědi respondentů na otázku. č. 2. dle věku

	přímo v Bohusoudově	mimo obec, směr na Knínice	mimo obec, směr na Krasonice	nevím
do 18	1	1	2	1
18 -29	0	0	7	1
30 - 44	1	0	12	2
45 - 59	1	1	16	3
60 a více	3	4	33	6

Tabulka č. 12: Odpovědi respondentů na otázku. č. 2. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

	přímo v Bohusoudově	mimo obec, směr na Knínice	mimo obec, směr na Krasovice	nevím
základní	2	1	16	7
střední bez maturity / vyučen	2	4	28	2
střední s maturitou	2	0	19	2
vysokoškolské	0	1	7	2

Tabulka č. 13: Odpovědi respondentů na otázku. č. 2. dle jejich bydliště

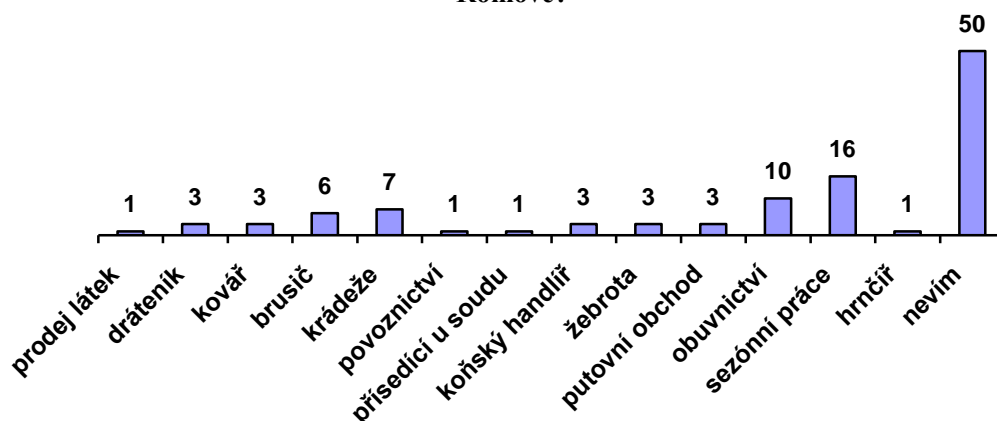
	přímo v Bohusoudově	mimo obec, směr na Knínice	mimo obec, směr na Krasovice	nevím
Budeč	1	1	7	2
Bohusoudov	0	0	1	0
Horní Slatina	1	0	0	0
Knínice	2	2	28	5
Krasovice	2	3	34	6

Otázka č. 3 „Napište, která řemesla vykonávali místní Romové?“ byla zaměřená na otestování znalostí o řemeslech vykonávaných Romy v Bohusoudově. V mnohých případech se v rámci jednoho anketního listu objevovaly vícečetné odpovědi. I přesto nejčastější odpověď na otázku byla „nevím“, a to v 50 případech. 16x respondenti uvedli „sezónní práce v zemědělství a lesnictví“, 11x „kovář“, 6x „brusič“, 10x „obuvnictví“, 3x „putovní obchod“, 3x „dráteník“, 3x „koňský handlíř“, 1x „hrnčíř“, 1x „prodej látek“. Dále si dotazovaní vzpomněli na nelegální činnost bohusoudovských Romů a 7x napsali obživu spojenou s krádeží a 3x se jako odpověď na otázku objevila žebrota.

Všechny výše jmenované odpovědi lze pokládat za správné, nicméně respondenti uvedli i další zdroje obživy, které autor diplomové práce nedokáže věrohodně potvrdit ani vyvrátit. V jednom případě dotazovaný uvedl jako zdroj obživy povoznictví a jedenkrát bylo v dotazníku uvedeno „Přisedící u soudu v Dačicích.“.

Všechny odpovědi jsou zaznamenány v následujícím grafu. č. 7.

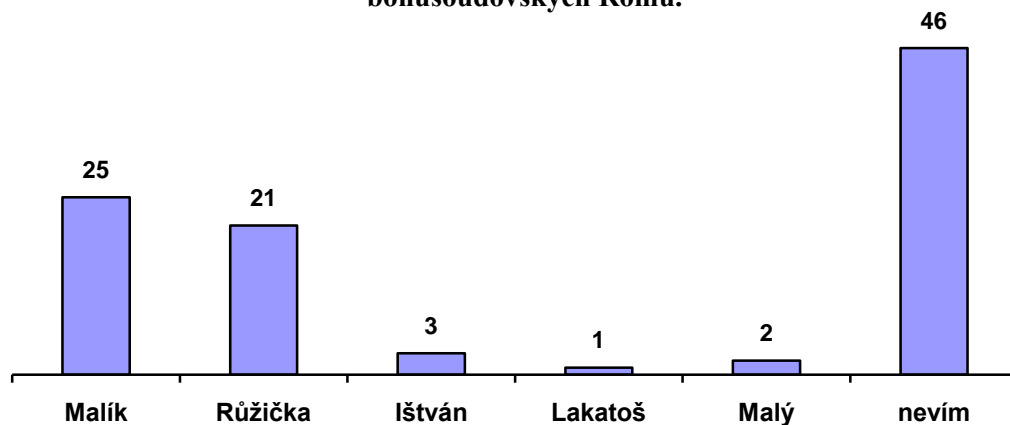
Graf č. 7: Otázka č. 3. Napište, která řemesla vykonávali místní Romové?

V otázce č. 4 byli účastníci anketního šetření dotazováni na vědomosti týkající se příjmení bohusoudovských Romů. I v této otázce respondenti nejčastěji napsali, že neznají na otázku správnou odpověď (46x). 25x se v anketním šetření objevilo příjmení „Malík“, 21x „Růžička“, 3x „Ištván“.

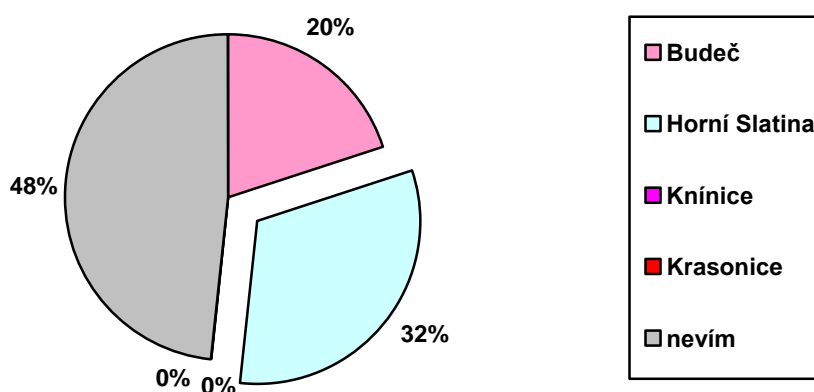
Ve třech případech respondenti uvedli i nevyskytující se romská příjmení v osadě Bohusoudov jako 2x „Malý“ a 1x „Lakatoš“.

Graf č. 8 : Otázka č. 4. Napište, nejčastější příjmení bohusoudovských Romů.

Otázka č. 5 měla u respondentů zjišťovat povědomí o místě, kde probíhalo vzdělávání romských dětí z Bohusoudova. Nejfrekventovanější volbou byla opět možnost „nevím“ (48 %). Správně na otázku odpovědělo 32 % dotazovaných, když umístili školu bohusoudovských žáků do Horní Slatiny. 20 % účastníků anketního šetření si mylně myslelo, že Romové navštěvovali školu v Budeči. V navrácených dotaznících se ani jednou nevyskytla odpověď Knínice nebo Krasnice.

Graf č. 9: Otázka č. 5. Kam chodily romské děti do školy?

Tabulka č. 14: Odpovědi respondentů na otázku. č. 5. dle věku

	Budeč	Horní Slatina	Knínice	Krasnice	nevím
do 18	4	0	0	0	1
18 -29	4	1	0	0	3
30 - 44	3	2	0	0	10
45 - 59	1	10	0	0	10
60 a více	7	17	0	0	22

Tabulka č. 15: Odpovědi respondentů na otázku. č. 5. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

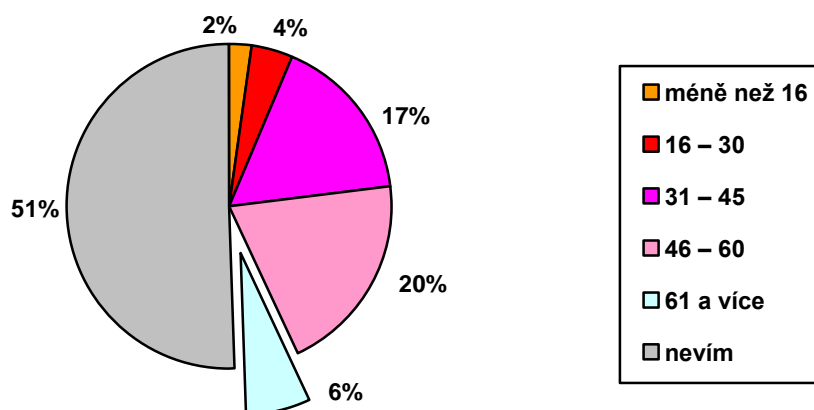
	Budeč	Horní Slatina	Knínice	Krasnice	nevím
základní	6	9	0	0	11
střední bez maturity / vyučen	6	10	0	0	20
střední s maturitou	4	6	0	0	13
vysokoškolské	3	5	0	0	2

Tabulka č. 16: Odpovědi respondentů na otázku. č. 5. dle jejich bydliště

	Budeč	Horní Slatina	Knínice	Krasnice	nevím
Budeč	2	2	0	0	7
Bohusoudov	0	1	0	0	0
Horní Slatina	0	1	0	0	0
Knínice	7	19	0	0	11
Krasnice	10	7	0	0	28

Následující **otázka č. 6** mapovala představu o počtu obyvatel romské osady v Bohusoudově při jejím rozkvětu ve 30. letech 20. století. Tradičně největší zastoupení měla možnost „nevím“ (51 %). Správnou odpověď „61 a více“ zaškrtnulo pouhých 6 % dotazovaných, ostatní početnost romské komunity v Bohusoudově podhodnocovali. 20 % respondentů si myslelo, že tábor čítal „46 – 60“ romských obyvatel. 17 % uvedlo jako odpověď počet „31 – 45“. Značně zkreslenou představu o velikosti romského usídlení měly 4 % dotazovaných uvádějící velikost v rozmezí „16 – 30“ obyvatel a 2 % respondentů, kteří dokonce uvedli, že tábor měl „méně než 16“ romských usedlíků.

Graf č. 10: Otázka č. 6. Přibližně kolik obyvatel měl tábor při sčítání lidu v roce 1930?

Tabulka č. 17: Odpovědi respondentů na otázku. č. 6. dle věku

	méně než 16	16 – 30	31 – 45	46 – 60	61 a více	nevím
do 18	1	0	0	1	0	3
18 -29	1	0	2	1	1	3
30 - 44	0	1	1	4	1	8
45 - 59	0	1	1	8	1	10
60 a více	0	2	12	5	3	24

Tabulka č. 18: Odpovědi respondentů na otázku. č. 6. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

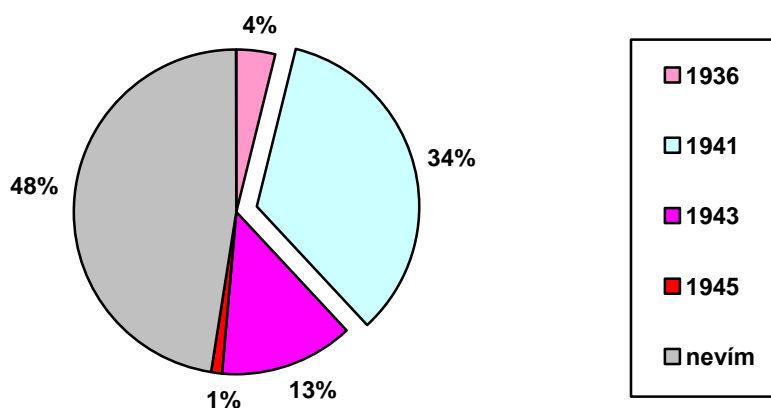
	méně než 16	16 – 30	31 – 45	46 – 60	61 a více	nevím
základní	1	2	5	2	2	14
střední bez maturity / vyučen	1	1	8	8	1	17
střední s maturitou	0	1	3	5	1	13
vysokoškolské	0	0	0	4	2	4

Tabulka č. 19: Odpovědi respondentů na otázku. č. 6. dle jejich bydliště

	méně než 16	16 – 30	31 – 45	46 – 60	61 a více	nevím
Budeč	1	0	1	2	1	6
Bohusoudov	0	0	1	0	0	0
Horní Slatina	0	0	1	0	0	0
Knínice	0	3	4	7	2	21
Krasonice	1	1	9	10	3	21

Otázka č. 7 zkoumala povědomí o tom, kdy došlo k prvnímu zatýkání a následnému transportu romských obyvatel do Auschwitz v Polsku. Nejčastěji se v anketních listech objevovala odpověď „nevím“ (48 %), správný letopočet 1941 vybralo 34 % dotazovaných. 13 % respondentů si myslelo, že přelomová událost nastala až v roce 1943. Menší část (4 %) umístila krizový okamžik ještě do doby před vznikem Protektorátu Čechy a Morava a 1% do posledního válečného roku 1945.

Graf č. 11: Otázka č. 7. V jakém roce byli odvečeni první bohusoudovští Romové?

Tabulka č. 20: Odpovědi respondentů na otázku č. 7. dle věku

	1936	1941	1943	1945	nevím
do 18	1	1	0	1	2
18 -29	0	2	3	0	3
30 - 44	1	4	2	0	8
45 - 59	0	6	2	0	13
60 a více	2	13	7	0	24

Tabulka č. 21: Odpovědi respondentů na otázku č. 7. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

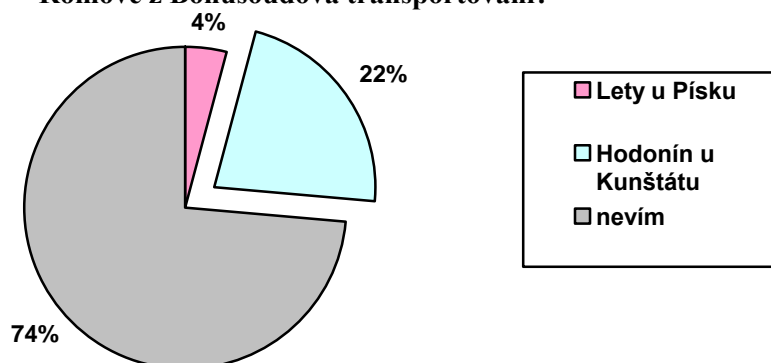
	1936	1941	1943	1945	nevím
základní	1	6	2	1	16
střední bez maturity / vyučen	2	10	6	0	18
střední s maturitou	0	7	3	0	13
vysokoškolské	1	3	3	0	3

Tabulka č. 22: Odpovědi respondentů na otázku č. 7. dle jejich bydliště

	1936	1941	1943	1945	nevím
Budeč	1	3	1	0	6
Bohusoudov	0	0	1	0	0
Horní Slatina	0	0	1	0	0
Knínice	1	12	4	1	19
Krasonice	2	11	7	0	25

Otázka č. 8 zněla „Do jakého sběrného tábora byli Romové z Bohusoudova transportováni?“, zjišťovala znalost o největších sběrných romských táborech na protektorátním území a povědomí o osudu části bohusoudovských Romů. Téměř tři čtvrtiny (74 %) zaškrtnulo možnost „nevím“. 22 % označilo správnou odpověď Hodonín u Kunštátu, který byl určen pro Romy pocházející z Moravy a tedy i pro Romy z Bohusoudova. 4 % respondentů vybralo tábor Lety u Písku.

Graf č. 12: Otázka č. 8. Do jakého sběrného tábora byli Romové z Bohusoudova transportováni?

Tabulka č. 23: Odpovědi respondentů na otázku. č. 8. dle věku

	Lety u Písku	Hodonín u Kunštátu	nevím
do 18	2	2	1
18 -29	1	1	6
30 - 44	0	4	11
45 - 59	0	6	15
60 a více	1	8	37

Tabulka č. 24: Odpovědi respondentů na otázku. č. 8. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

	Lety u Písku	Hodonín u Kunštátu	nevím
základní	2	6	18
střední bez maturity / vyučen	2	8	26
střední s maturitou	0	4	19
vysokoškolské	0	3	7

Tabulka č. 25: Odpovědi respondentů na otázku. č. 8. dle jejich bydliště

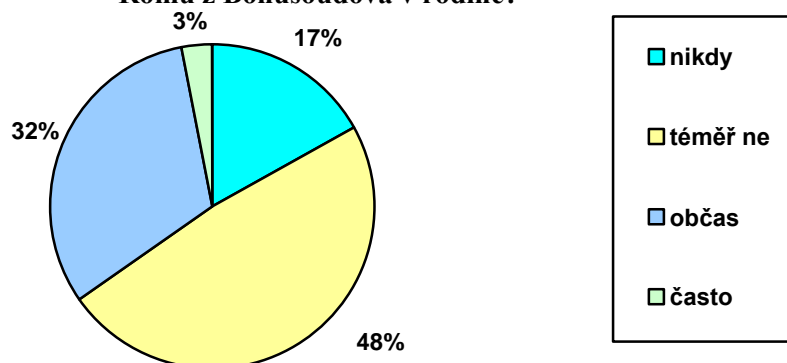
	Lety u Písku	Hodonín u Kunštátu	nevím
Budeč	1	4	6
Bohusoudov	0	0	1
Horní Slatina	0	1	0
Knínice	2	7	28
Krasonice	1	9	35

V **otázce č. 9** se měli respondenti pokusit jednou větou stručně charakterizovat pojem holocaust. Pouze v 10 případech byla otázka vynechána bez jakékoli odpovědi. Objevovali se přesné charakteristiky např. „*Fyzická likvidace skupiny osob z důvodů rasové odlišnosti. Převážně spjato s likvidací Židů za Třetí říše v nacistických koncentračních a likvidačních táborech.*“, „*Zničení, vyvraždění určité skupiny (etnika) lidí (Židé, Cikáni). Především za druhé světové války.*“, „*Násilné likvidování etnických skupin.*“. Mezi méně přesné lze zařadit odpovědi typu „*Hromadné vyvražďování.*“, „*Likvidace lidí.*“, „*Vyhlazení – zlikvidování.*“. V dotaznících se vyskytovaly i zmatečné a nesprávné odpovědi jako „*Vyvraždění Lidic.*“, „*Upálení lidí za živa.*“, „*Koncentrační tábor.*“ nebo „*Násilné vysídlení.*“.

Ačkoli bylo anketní šetření zaměřené na romskou komunitu, v mnohých případech respondenti do svých definic holocaustu Romy nezahrnovali a vztahovali pojem jenom k židovskému etniku.

Předposlední **otázka 10**, v rámci anketního šetření, zkoumala četnost výskytu tématu Romové z Bohusoudova v rodinném kontextu občanů přilehlých obcí. 17 % dotazovaných vypovědělo, že se v jejich rodinách o osudu romských usedlíků nikdy nehovořilo. A jen okrajově se s ním setkalo 48 % respondentů. Naopak více příležitostí poznat problematiku bohusoudovských Romů mělo 32 % účastníků ankety. 3 % respondentů označily osud Romů z Bohusoudova jako častý námět k rodinné diskusi.

Graf č. 13: Otázka č. 10. Hovořili jste někdy o osudu Romů z Bohusoudova v rodině?

Tabulka č. 26: Odpovědi respondentů na otázku. č. 10. dle věku

	nikdy	téměř ne	občas	často
do 18	3	2	0	0
18 -29	3	3	2	0
30 - 44	4	9	2	0
45 - 59	1	15	4	1
60 a více	5	17	22	2

Tabulka č. 27: Odpovědi respondentů na otázku. č. 10. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

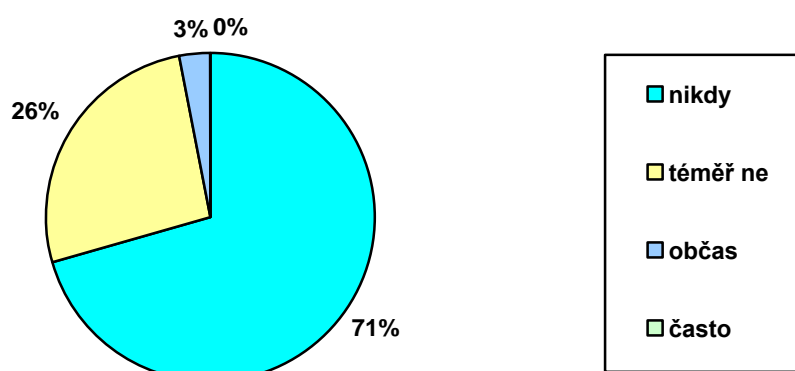
	nikdy	téměř ne	občas	často
základní	8	11	7	0
střední bez maturity / vyučen	6	19	11	0
střední s maturitou	2	12	8	1
vysokoškolské	0	4	4	2

Tabulka č. 28: Odpovědi respondentů na otázku. č. 10. dle jejich bydliště

	nikdy	téměř ne	občas	často
Budeč	3	4	4	0
Bohusoudov	0	0	1	0
Horní Slatina	0	1	0	0
Knínice	7	15	13	2
Krasnice	6	26	12	1

Poslední otázka č. 11. zmapovala četnost výskytu tématu Romové z Bohusoudova v rámci školní docházky. 71 % respondentů vypovědělo, že se nikdy během svého vzdělávání s touto problematikou nesetkali. Možnost „téměř ne“ zaškrtno 26 % dotazovaných občanů. Během školní docházky hovořili učitelé/ky občas o životě a osudech Romů z Bohusoudova pouze u 3 % dotazovaných. Nikdo z respondentů nevedl, že by se tématu věnovali jejich pedagogové často.

Graf č. 14: Otázka č. 11. Hovořili jste někdy o osudu Romů z Bohusoudova v rámci školní docházky?

Tabulka č. 29: Odpovědi respondentů na otázku. č. 11. dle věku

	nikdy	téměř ne	občas	často
do 18	4	1	0	0
18 -29	7	1	0	0
30 - 44	11	3	1	0
45 - 59	16	4	1	0
60 a více	29	16	1	0

Tabulka č. 30: Odpovědi respondentů na otázku. č. 11. dle nejvyššího dosaženého vzdělání

	nikdy	téměř ne	občas	často
základní	18	7	1	0
střední bez maturity / vyučen	23	12	1	0
střední s maturitou	19	3	1	0
vysokoškolské	7	3	0	0

Tabulka č. 31: Odpovědi respondentů na otázku. č. 11. dle jejich bydliště

přímo v Bohusoudově	nikdy	téměř ne	občas	často
Budeč	7	3	1	0
Bohusoudov	1	0	0	0
Horní Slatina	0	1	0	0
Knínice	26	10	1	0
Krasonice	33	11	1	0

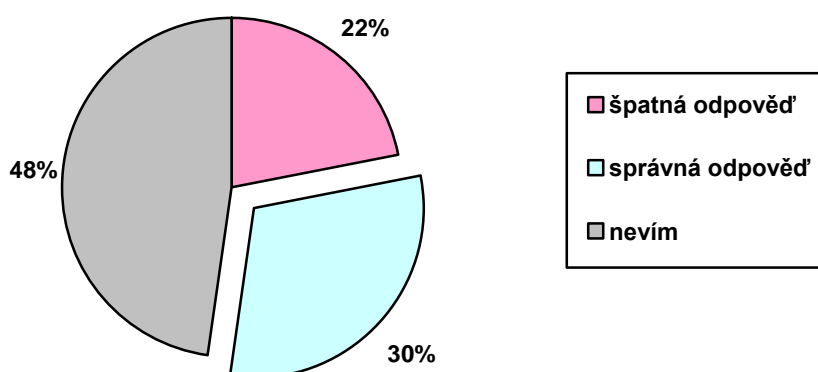
6. 3. 3. Závěry vyplývající z dotazníků

Výzkumná otázka 1: Jakou úroveň povědomí o existenci romské osady v Bohusoudově mají současní občané přilehlých obcí?

Ke zjišťování úrovně povědomí byly určeny anketní otázky č. 1, 2, 5, 6, 7, 8 z jejichž výsledků je vytvořen celkový graf č. 15. Z tohoto grafu je patrné, že znalosti o zaniklé romské osadě se pohybují na velmi nízké hladině. Podobnou tendenci nízkého povědomí lze vypočítat i ve výsledcích z otázek č. 3 a 4 (graf č. 7 a 8).

Téměř každá druhá odpověď na výše jmenované části ankety byla „nevím“ a 22 % představovalo nepravdivou informaci, pouze 30 % odpovědí reprezentovalo korektní variantu.

Graf č. 15: Celkový přehled úspěšnosti odpovědí na anketní otázky č. 1, 2, 5, 6, 7, 8.

Na tomto místě je nutné připomenout, že vzorek dotazovaných byl cíleně vybírán z řad starousedlých rodin. Pokud bychom anketu rozšířili na všechny rodiny žijící dnes v obcích nacházejících se v nejbližším sousedství Bohusoudova, lze předpokládat, že poměr správných odpovědí by ještě poklesl.

Největší úspěšnost v odpovědích byla zaznamenána u otázky č. 2 „Kde se tábor přesně nalézal?“, správnou možnost zaškrtnulo 74 % dotazovaných. Druhá procentuálně neúspěšnější byla otázka č. 7 „V jakém roce byli odvečeni první bohusoudovští Romové?“, na kterou správně odpovědělo 34 % respondentů. Úspěšnost u těchto otázek můžeme vysvětlit snadnou dostupností informací pro místní občany, protože na lokaci bývalé romské osady dnes stojí pomník věnovaný právě umučeným romským

obyvatelům osady během druhé světové války. Součástí památníku je i deska s letopočtem, který byl správnou odpovědí na anketní otázku č. 7. Fotografie vztahující se ke stavbě památníku a jeho slavnostnímu odhalení viz obrazová příloha práce.

Naopak jako nejtěžší na zodpovězení se ukázal anketní dotaz č. 6, jenž zjišťoval povědomí o velikosti populace Romů v Bohusoudově, správnou představu mělo pouze 6 % dotazovaných, ostatní početní stav usedlíků podhodnocovali.

Výzkumná otázka 2: Prokáží dotazovaní s trvalým bydlištěm v Knínicích oproti ostatním hlubší přehled o zničené romské osadě v Bohusoudově?

Romská osada v Bohusoudově po celou dobu její existence spadala administrativou pod obec Knínice. Kontakt mezi romskými usedlíky a knínickými obyvateli byl častější a intenzivnější v porovnání s ostatními okolními obcemi. Proto můžeme logicky předpokládat, že i potomci tehdejších knínických občanů projeví větší přehled o romské komunitě.

Na základě odpovědí vyjádřených v tabulkách č. 10, 13, 16, 19, 22 a 25 se hlubší přehled knínických občanů nepotvrdil.

Jedinou výjimku tvořila otázka č. 5 („Kam chodily romské děti do školy?“), kde kníničtí obyvatelé uplatnili výrazně větší znalost problematiky (tabulka č. 16). V ostatních otázkách byl jejich přehled srovnatelný s občany ostatních obcí.

Tento negativní závěr můžeme částečně zdůvodnit výsledky z otázky č. 10, kde byli účastníci ankety tázáni na intenzitu rodinné komunikace vztahující se k bývalé romské komunitě. Těsnější vztahy s romskou populací v době její existence se neprojevily na větší aktuálnosti tématu v neromských rodinách po jejím zničení. V knínických rodinách nedocházelo k intenzivnější komunikaci (tabulka č. 28) o bohusoudovských Romech, a proto se větší předávání informací neuskutečnilo.

Výzkumná otázka 3: Věnuje se ve školách v blízkém okolí, které dotazovaní navštěvovali / navštěvují, životu a tragédii romské komunity dostatečná pozornost?

Záporná odpověď na výzkumnou otázku 3 se jednoznačně potvrdila na základě otázky č. 11 („Hovořili jste někdy o osudu Romů z Bohusoudova v rámci školní docházky?“).

Dotazovaní v 71 % uvedli, že se v průběhu jejich vzdělávání o historii a životě Romů z Bohusoudova nikdy nemluvilo a tedy téma nebylo součástí výuky. Ve 26 % preferovali respondenti možnost „téměř ne“, pod kterou si lze představit jen okrajové zmínky o dané problematice. Pouze 3 % účastníků ankety se vyslovila ve smyslu občasného zájmu o téma ze strany pedagogických pracovníků. Poslední variantu, že se ve škole o Romech z Bohusoudova hovořilo často, neoznačil nikdo z dotazovaných.

Dále můžeme pozorovat i rozdíl v četnosti tohoto tématu ve školách podle věku respondentů (tabulka č. 29). S nižším věkem dotazovaných klesá intenzita komunikace o vyhlazené romské populaci ve školách a tedy i šance dozvědět se nějaké nové informace.

Jednou z příčin takového trendu může být špatná dostupnost informací o zničené romské osadě.

7. Závěr

Romy provázela perzekuční politika po většinu doby jejich přítomnosti ve střední Evropě, vznik Československé republiky nepřinesl v této oblasti žádnou změnu. Výnos o potírání cikánské trýzně z roku 1888 zůstal i nadále v platnosti, až do vydání obdobné de facto protiústavní listiny v roce 1927.

Zvolení Adolfa Hitlera na post kancléře představovalo mezník v přístupu k neárijským rasám včetně Romů. Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava se uplatňovala tvrdá diskriminační politika v podobě zákazu kočování a založení prvních sběrných táborů (Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu) v průběhu roku 1942. Heinrich Himmler v prosinci 1942 rozkázal začít s hromadnými transporty s konečnou zastávkou v Auschwitz II-Birkenau. Výsledek romského holocaustu byl odstrašující, téměř 90 % Romů žijících na území Protektorátu nucenou koncentrací nepřežilo.

Smutný osud většiny protektorátních Romů se týkal i romské osady v Bohusoudově, která byla vytvořena v rámci sedentarizačních snah Josefa II v 18. století. Zdejší usedlá romská komunita čítala něco přes 60 osob, vykonávali nejrůznější řemesla jako kovářství, brusičství, handlování koní a především se specializovali na výrobu bačkor. Svě děti posílali do školy v nedaleké Horní Slatině, i když tito žáci vykazovali vysokou absenci, vynikali v kreslení nebo matematice. Bohusoudovští Romové na sebe strhávali nežádoucí pozornost, když se snažili zaopatřit své rodiny nelegálním způsobem.

Přelomovým letopočtem se stal rok 1941, kdy byli někteří Romové z Bohusoudova označeni za kriminální živly a odesláni do Auschwitz I., kde do jednoho zemřeli a stali se tak prvními bohusoudovskými oběťmi holocaustu. Podobný osud byl v následujících letech přichystán i pro více jak dvě třetiny bohusoudovských Romů, kteří byli odesláni do koncentračního tábora v Auschwitz II-Birkenau.

Definitivní konec romského tábora v Bohusoudově nastal dne 22. července 1945, kdy Okresní národní výbor v Dačicích vydal příkaz, aby byli přeživší Romové vystěhováni do pohraničních oblastí. Součástí příkazu také bylo, aby jejich domky byly zbořeny, protože je nikdo téměř čtyři roky neudržel a za tu dobu byly v dezolátním stavu. Majetek romských občanů, kteří zemřeli v koncentračních táborech, byl veřejnou dražbou rozprodán.

Díky iniciativě kronikáře z Knínic byl za pomoci Svazu protifašistických bojovníků z Telče dne 10. září 1984 postaven pamětní kámen připomínající tragédii

bohusoudovských Romů. O něco později byl kámen opatřen pamětní deskou s nápisem: „NA PAMĚŤ ZDEJŠÍ CIKÁNSKÉ OSADY VYHLAZENÉ NACISTY V ROCE 1941“. Slavnostní odhalení památníku se uskutečnilo o rok později dne 29. září 1985 a ještě v průběhu tohoto roku nechala zhotovit a postavit rodina Růžičkova z Moravských Budějovic okolní železný dekorativní plot.

Z anketního šetření uskutečněné mezi občany přilehlých obcí vyplynulo, že jejich povědomí o zničené romské osadě je nízké. Ze zkušeností získaných při psaní této diplomové práce bych hledal příčinu v těžko dostupných informacích. Dnes již nežije žádný pamětník, na internetových stránkách nejbližších obcí není o historii romské komunity ani zmínka, kronika obce Knínic se po roce 1989 ztratila a literatura zabývající se přímo osadou Bohusoudov je v oblasti velmi těžko dostupná.

Zájem o problematiku mezi občany byl značný, mnozí se jeli podívat na výše zmiňovaný památník, protože věděli, že odpovědi na některé otázky naleznou právě tam. Od několika občanů jsem obdržel email, ve kterém mě žádali o zaslání výsledků ankety.

Další skutečnost, jenž anketa potvrdila, je, že se osudu bohusoudovských Romů nevěnuje v okolních školách, které dotazovaní navštěvovali / navštěvují, pozornost. Předpokládám, že je takový stav také způsoben nedostatkem snadno dostupných informací o vyhlazené romské osadě v Bohusoudově, které by mohli pedagogové v rámci své výuky využít.

Na úplný závěr bych chtěl dodat, že židovský a romský holocaust byl jen první fází v plánech nacistických špiček. Pokud by válka pokračovala, na řadu by se jistě dostalo české, slovenské, polské ... obyvatelstvo. Když se nezajímáme o naši minulost, vystavujeme se riziku, že se může snadno zopakovat.

Použité zdroje

Seznam literatury a pramenů

1. Monografie

BUBENÍČKOVÁ, Růžena, Ludmila KUBÁTOVÁ a Irena MALÁ. *Tábory utrpení a smrti*. první. Praha: Svoboda, 1969.

HORVÁTHOVÁ, J. *Nezapomeňme: Historie cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu (1942–43)*. první. Praha: Muzeum romské kultury, 1997.

JAMNICKÁ, Zdeňka. *Dějiny našich Cikánů*. první. Praha: Orbis, 1955.

KLADIVOVÁ, Vlasta. *Konečná stanice: Auschwitz - Birkenau*. první. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7067-393-1.

NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: Tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. první. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1092-4.

NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942 – 1943*. první. Brno: Český svaz protifašistických bojovníků, 1987.

NEČAS, Ctibor. *Aušvicate hi khér báro: Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II – Brzezince*. první. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0398-7.

NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938 – 1945*. první. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0945-4.

NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: Dějiny českých Romů v datech*. první. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. ISBN 80-7067-769-4.

NEČAS, Ctibor. *Nad osudem Českých a Slovenských Cikánů v letech 1939 – 1945*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981.

NEČAS, Ctibor. *Romové na Moravě a ve Slezsku (1740 – 1945)*. první. Brno: Matice moravská, 2005. ISBN 80-86488-20-9.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.

NEKUDA, Vladimír. *Dačicko, Slavonicko, Telčsko. Vlastivěda moravská*. První. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005. ISBN 80-7275-059-3.

TIRAY, Jan. *Dačický okres. Vlastivěda moravská díl IV*. Brno: Musejní spolek, 1925, s. 147-148.

2. Články ve sbornících

LESNÝ, Vincenc. Jazyk cikánů v ČSR. In: *Československá vlastivěda, sv. III - Jazyk*. Praha: Sfinx, 1934, s. 605-612.

LESNÝ, Vincenc. Cikáni v Čechách a na Moravě. In: *Národopisný věstník Československý, ročník XI*. Praha: Společnost národopisného musea československého, 1916, s. 193-216.

LESNÝ, Vincenc. Cikáni v Čechách a na Moravě. In: *Národopisný věstník Československý, ročník XII*. Praha: Společnost národopisného musea československého, 1917, s. 57-63.

3. Články v odborném periodiku

BENÍŠEK, Michael. Indolog Vincenc Lesný a romistika. *Romano Džaniben*. 2004, roč. 11, č. 2, s. 159-165.

4. Zákony

Zákon o potulných cikánech. Praha, 1927. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/tisky/T0459_00.htm

5. Novinové články

Metla venkova: cikáni, tuláci a řemeslní žebráci. *Venkov*. 23. 12. 1938, roč. 33.

6. Matriky

Matriky narozených Budeč 1828 – 1899, Státní oblastní archiv Třeboň. Dostupné z <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1nrbt&id=2477>

Matriky narozených Budeč 1900 – 1949 Městský úřad Dačice, matriční oddělení

7. Atypické zdroje

ŠVÁB, Josef. *Bohusoudov a cikáni*, kopie věnovaná Břetislavu Karpíškovi

8. Internetové zdroje

AUSCHWITZ-BIRKENAU Memorial and Museum: Auschwitz prisoners. [online]. [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: http://en.auschwitz.org/m/index.php?option=com_wrapper&Itemid=31

Deportace Bohusoudov. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/web_data/images/rom/deportation_bohusoudov.jpg

Seznam.cz [online]. 2011 [cit. 2013-03-10]. Mapy.cz. Dostupné z WWW: <http://www.mapy.cz/>

Přílohy

1. Slovesný folklór

1. 1. Pohádka

Romské pohádky patří i v současnosti mezi vyhledávanou četbu většinové společnosti, jednu z pohádek zaznamenal Vincenc Lesný přímo v Bohusoudově. Vyprávěl mu ji Antonín Ištván v romštině. V příloze uveden český překlad.

Byla u velkých lesů jedna hospoda. (Její hospodský) měl dceru, ale (ta) nebyla jeho vlastní. Když se chtěla vdát, tak její otec nebyl rád.

Řekl svému pacholkovi, aby pozval Marjanku s sebou na mech: „Zapřáhni mé koně a Marjanka půjde s tebou, tam ji zabij. Přines mi na ukázkou, abych ti věřil, vyřízni její ruce a její jazyk, aby to byla pravda, že jsi ji zabil.“

Přišel do lesa s Marjankou; ona o ničem nevěděla, až (když) přišla do lesa, tak jí pravil, co její otec řekl, aby jí to udělal. Marjanka dala se do pláče. Klekla na kolena a dala se do pláče. On jí (však) měl velmi rád, ten pacholek. Tak mu (jí) bylo líto, tak jí pravil: „Já ti to neudělám. Ruku ti musím useknout, ale jazyk neuříznu. Je se mnou hříbě, vyříznu tomu hříběti jazyk, (a ten) kousek přinesu tvému otci, on tomu uvěří. Ale ty nikdy do té hospody nechod! Tvůj otec kdyby to věděl, že když jsem tě nezabil, tak by mě zabil samotného místo tebe“. Tak on šel domů, ten pacholek.

A ona se Marjanka toulá po těch velkých lesích; to víte, že to teď není jako dříve, před lety to všechno bylo jinak. Tak dříve škol takto nebylo učených, také dráhy nebyly, pošty nejezdily.

Tak Marjanka se po těch velkých lesích toulala. Dříve byly takové lesy, že člověk z nich nemohl vyjít a živá duše ani tam na některé místo nepřišla. Tak Marjanka se jeden den hlady toulala, druhý den zase z těch lesů nemohla vyjít. Bolest je zlá, ale hlad ještě horší. A byly na kopcích, ve skalách maliny nebo jahody.

Tak hladem nemohla vydržet a bolestí taky. Ale hlad je ještě horší. Tak si lehala, ale rukama nemohla, tak ústy, co mohla, si jahodu nebo malinu (brala), aby se posilnila. Třetí noc vidí před sebou světlo v těch lesích. Šla dál a dál; až přišla blízko, viděla, že je tam zámek. Okolo byla zahrada, nízké stromy, jabloně a hrušky, i plot byl nízký.

Marjanka (ho) přelezla, měla hlad. Bolest je zlá, ale hlad je ještě horší. Rukama nemohla, tak ústy utrhla jablko nebo hrušku a z pusy jí vypadl ohryzek.

Rukama nemohla, tak z úst jí to padalo. Jakmile se nasýtí, tak šla zase do lesa. Další den přišla, čekal tam královský princ. Marjanka byla v bílých šatech. Ten princ na ni zavolal: „Kdo je to.“ Ona se ozvala, dala se s ním do řeči, vyprávěla mu, co se jí stalo.

Ona byla krásná, líbila se mu. Pozval ji k sobě ke svému otci a ke své matce a řekl: „Otče a matko, já si ji vezmu za ženu.“

Ale jeho matka i otec tomu nechtěli. Ale on si nenechal nic říct a vzal si ji za ženu.

Když s ní byl déle, tak ona byla těhotná. Když měla přijít do kouta, tak na něho přišlo, na krále, aby šel do války. On byl starý, tak ho zastoupil jeho syn.

Osedlal svého koně a vsednul na něho a vzal s sebou vojáky a šel do války. Jeho tam necháme a podíváme se, co bude dělat Marjanka.

On se jí narodil chlapeček se zlatým křížem na čele. To byla taková památka od mého pánaboha. Napsal jeho otec za svým synem dopis, že (jeho žena) narodil se jí chlapeček se zlatým křížem na čele, (aby) „Napiš nám zpátky, jaké jméno mu dáme.“

Osedlal husar svého koně, vsedl (na něj), vzal psaní, jel za princem do války. Když ten husar jel, stávil se v jedné hospodě; on nevěděl, že je odtamtud Marjanka. Dal si nalít džbán piva. Hospodský se ho vyptává, kam jde; on mu řekl, že nese princovi psaní.

Dal mu napít hodně piva, až se opil. Vzal mu to psaní, napsal psaní jiné, to psaní, co mu vzal, tak schoval, a to, jež on napsal, tak mu dal do torby. A napsal, jakoby to psal jeho otec, protože ruku dříve nebylo tak poznat jako nyní. Napsal mu: „My jsme ti řekli, aby sis nebral takovou opici cizí, lesní; ona ti porodila kočku a psa, tak nám odepiš, co s tím máme dělat.“

Tak on odepsal: „Ať se narodilo cokoliv, nechte to živý, až přijedu domů.“

Husar vzal psaní, vsednul na svého koně a jel domů. Stávil se zase v hospodě. „Pil jsem jednou zadarmo, budu pít po druhý zas.“ Šel do té hospody, jak se stávil prvně, také po druhý. (A zase to) napsal ten hospodský tak, jako by jejich syn to psal: „Jakmile to psaní ode mě obdržíte, hned vystavte hranici dřeva, zapalte (ji) a hoďte to (dítě) do ohně.“

Když to psaní král obdržel, tak hned z jeho očí tekly slzy. Tak to řekl Marjance. Marjanka se dala do pláče. Tak (král) pravil: „Já ti to neudělám, ale napíšu ti velký

dopis do celého světa, dám ti jednu dívku, aby ti toho synáčka nesla, i peníze si vezmeš, co budeš chtít, a vícekrát se už nehlas již k tomuto zámku.“

Vzala si peníze, co potřebovala, šlo s ní jedno děvče, aby jí toho chlapečka neslo, když nemá ruce. Šly obě, dívka toho chlapečka nesla. Vedle toho zámku byly velké lesy. Když přišly do těch lesů, chlapeček plakal. Marjanka, jeho matka, řekla dívce: „Rozbal ho, dej mu suché plínky.“ Dívka ho rozbalila a šla, jakoby pít vodu, a utekla s penězi i dopisem. Marjanka se synáčkem zůstala sama. Synáčka nemůže zabalit, nemá ruce, teď začalo pršet a nemůže ho zabalit; kladla na něho nohy, sukněmi ho přikrývala, aby nezmoknul. Marjanka nyní plakala nad ním. Přišli k ní dva myslivci a tázali se: „Proč pláčeš?“ To nebyli myslivci, (to) byl Petr a Pavel. Tak ona jim řekla, že s ní byla jedna dívka a (ta) že jí utekla s penězi a dopisem. Tak Petr chlapečka zabalil a sám ho nesl. Šli doprostřed lesů, tam byla louka, na té louce byla studna, ale ten chlapeček nebyl pokřtěný. Řekli Marjance, že ho pokřtí, „a ty Marjanko, vlož dovnitř (do té studny) ruku.“ A když vložila, měla ruce. Na té louce řekli: „Marjanko, my víme, že jsi z hospody, tady ti uděláme hospodu a nač si vzpomeneš, tak to budeš mít.“ Vytáhli proutek, sekli do louky, byla hned hospoda. Ten proutek dali Marjance: „Až někdy půjdeš odtud, řekni: ‚Jak na světě, tak ze světa‘, a ta hospoda se ztratí.“ Nyní se Petr ztratil.

Marjanka je v té hospodě, no teď necháme Marjanku a podíváme se za princem, co dělá.

Princ, když přišel domů, tak se doma ptal, jak se to mohlo stát. Tak se dověděl, že v té hospodě to psaní brali, tak hospodského vzali a zavřeli ho a napsali do celého světa, kde se vezme taková dívka, Marjanka, ať (ji) hned přivedou domů.

Po delší době našli tu dívku, ale Marjanku nemohli najít. (Tu) dívku dali do vězení.

Jednou řekl starý princ svému bratrovi: „Půjdeme dnes do těch lesů na zajíce.“ Chodili po těch lesích celý den, až k večeru k nim přišla laň a táhla je dál a dál doprostřed lesů, až nastala hluboká černá noc a nyní nemohli z lesa vyjít. A nyní dalo se do deště velkého a hrom bil do stromů a spatřili před sebou světlo.

Šli k tomu světlu; jeden druhému řekl: „To je nějaká raubířská chatrč, ale než aby hrom do nás udeřil, tak půjdeme do toho domu, někde se schováme.“ Šli tam; uviděli v domě chlapečka a dívku, ale on ji nepoznal, že je (to) jeho žena. Zde měla ruce, a jeho žena neměla ruce. Ráno pohlédla dobře na ně a Marjanka ho poznala, že je jeho ženou. Padli si do náručí a začali se pusinkovat a hned poslali pro svého bratra kočár.

Když ten kočár přijel, tak Marjanka si vzpomněla na ten proutek a sekla do té hospody a vzpomněla si: „Jak na světě, tak ze světa.“ Tak se (ta hospoda) ztratila. Sedli do kočáru a jeli domů. Co se jí mělo přihodit, tak se stalo. I hospodskému i dívce – tož je spálili.

Tak já končím pohádku a oni měli svatbu velkou, já jsem byl také na (té) svatbě, byla otýpka vody a vědro sena. Ja jsem tam nebyl už dlouho a spadnul jsem až k své ženě z Vosoudova.

Zdroj: převzato z BENÍŠEK, 2004: 159 – 165

1. 2. Písně

Z Bohusoudova se zachovaly dvě krátké písně, opět je zaznamenal Vincenc Lesný během návštěv osady a popěvky publikoval v Československé vlastivědě, jako doklad československé cikánštiny.

Romani čarjori,
ker mange jagori,
naj tikňi naj bari,
tikňi jagori.

Cikánská dívenko,
udělej mi ohýnek,
ani malý ani velký
malý ohýnek.

Trunček horki kerd'om,
beču lenca kelom,
šaj tuke kili kili,
kana nane aver.

Třístakrát jsem kradl,
do lesa jsem s tím odešel,
můžeš se velmi veseliti,
když nemáš jiného.

Zdroj: převzato z LESNÝ, 1934: 611

2. Písemné projevy

2. 1. Osobní korespondence

Neodeslaný bilingvní dopis romské obyvatelky v Bohusoudově, který byl adresován jejímu švagrovi. Zaznamenal Vincenc Lesný, originální znění publikoval v Národopisném věstníku československém, který vyšel v průběhu války roku 1917, lze tedy s jistotou předpokládat, že ukázka byla zaznamenána před rokem 1917. Nejprve je uveden přepis originálu, dále následuje překlad úryvku napsaném v romštině.

Drahy Švagře

Játě nastotísickrát Pozdravuju. A toje psaní jsem od tebe obdržela. Mila je ve Znojmě ve špitali měla 2 Měsice ta štryjadvacateho Února přide domu. Lojza má robotarnu a Důfek. Tu čines ta amenčas ko paňalo dyť hy prelate pukado že hy e purakry rynavery čaj. A Pepikoskery pen. Tak me ko paňalo našťi čaf kana hy pukado. Me tuke odova reravas me našťi čaf ko paňalo. Har has bistrycu tak has lake o čoro ker gindo. La andro čoroker na dena proto že hy pary, fána has palo Tondas. A la dyňas taky vyčinel. Tak že A vela kere. Teavla odoj Pepikos tak te avel vaše ryna. Otvi děti neměj žádnou starost ty sou v pořátků. Máš pěkný kmotry dyš se otvy děti ani nevšimaji. Škoda je nazývat že máš kmotry. Zkazuju vás ještě jednou Pozdravujem a vaše ditky. Taky vas pozdravuje fana a Aneška. Zbohem Na shledanou aš do hrobu tmavého.

Psala vám to Aneška Za n li sem rybila.

Zdroj: převzato z LESNÝ, 1917: 63

Pisatelka se dopouští mnoha gramatických chyb, převážně špatná kvantita slov (robotarnu, Měsice, nevšimaji...), spojení dvou slov (Játě, toje, otvy), špatně použitá velká písmena (Února, Pozdravujem, fana), chybějící interpunkce, spodoba znělosti (aš, Zbohem). Využití romštiny sloužilo podle V. Lesného ke skrytí důležitého soukromého obsahu dopisu před neromským obyvatelstvem.

Romský text přeložený od Zbyňka Andrše:

„Ty píšeš, ať jdeme ke starostovi, vždyť je na ni prozrazeno, že je dcerou staré Ryny a Pepikova sestra. Tak já ke starostovi nemůžu jít, když je (to) prozrazeno. Já bych ti to udělala (k vůli), (ale) nemohu jít ke starostovi. Když byla v Bystřici, tak měli jít do kriminálu. Do kriminálu ji (ale) nedají, protože je těhotná. Fana byla za Tondou. A ji dal také zavolat. Takže přijde domů. Jestli tam bude Pepik, tak ať přijde pro Rynu.“

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 348

2. 2. Příběhy o životě v osadě Bohusoudov, které se vypravovaly mezi neromskými obyvateli

MVDr. Josef Šváb sepsal příběhy v 50. letech minulého století, kdy vzpomínky obyvatel přilehlých obcí na romské usedlíky byly ještě živé. Cílem bylo zachytit a přiblížit obyčejné starosti a běžný život v osadě Bohusoudov budoucím generacím. Autor spolupracoval s kronikářem obce Knínice a věnoval mu jednu kopii své práce, pokud je mi známo, ukázky nebyly veřejně publikovány. Provedl jsem drobné stylistické úpravy.

2. 2. 1. Pan závodčí Dostál

Jako mladý četník byl přidělen na četnickou stanici v Budči, kde taky bydlel. Byl to jeden z vojenských vysloužilců, kteří znali částečně německou řeč. Většinou to byli četaři (zugsführer) nebo šikovatelé (feldwebel). Dokázali zacházet se zbraní, znali služební předpisy, zachovávali poslušnost a svým chováním museli vzbuzovat respekt.

Četnická stanice v Budči se skládala ze dvou někdy i tří členů. Byl to velitel stanice (vrchní strážmistr) a jemu podřízený, jímž se říkalo strážmistr nebo závodčí. Stanice měla služební obvod do okruhu cca 18 kilometrů. Četníci se střídali v denní a noční službě. V noci kontrolovali při pochůzce ponocné, kteří byli v každé obci jako hlídači pořádku. Příchod oznamovali píšťalkou a ponocný ohlašoval svoje stanoviště hlásnou troubou. Ponocný ve své službě nemohl spát, protože nevěděl, kdy četník

přijde. Ponocný vedle hlásné trouby měl i halapartnu (tzn. dlouhou hůl s železným bodákem), která mu sloužila v případě napadení. Ponocný vytruboval každou hodinu od 10 večer do 5 hodin ráno.

Četník byl uniformovaný, kolem opasku měl pověšenou šavli, na rameni služební zbraň s bodákem, na druhém rameni měl pověšenou tašku, v níž byla služební kniha, pouta, patrony a v létě i nepromokavý plášť. Na hlavě měl helmu, která držela pomocí pásku, který byl pod bradou. V zimě měl teplý služební plášť, takže jeho vybavení vážilo několik kilogramů.

Při jedné takové obchůzce pan závodčí Dostál viděl proti sobě jdoucí dvě Romky. Jedna se jmenovala Marie, byla vyšší postavy kolem šestnácti roků, vlasy černé spletené do dvou copánků, oči výrazně černé i s obočím černým a vždy se usmívající. Druhá se jmenovala Berta, menší postavy, štíhlejší. Oblečeny byly v lehkých kazajkách a v sukních. Při setkání s četníkem obyčejně Romky musely ukázat, co mají ukrytého v přehozené sukni.

Při tomto setkání se pan závodčí prvně prohřešil proti zvyklostem. Při pozdravu „pochválen“ jak se tenkrát zdravovalo, s lehkým úsměvem odpověděl. Holky šly dál svou cestou k Budči a řekly si: „Tento nový četník nebude zlý, toho se nemusíme bát.“ Pan závodčí šel dále po své pochůzce, sice s vědomím trochu otřeseným, ale při příchodu do osady v Bohusoudově opět nabyl tvářnost přísného strážce zákona a pořádku. Po několik dní, při obchůzce kolem Bohusoudova viděl často tyto dvě Romky, ale raději se jim vždy vyhnul.

Jedenkrát přece nemohl odolat. Viděl před sebou jít Marii. Byla plná rozpaků, začervenala se a s úsměvem šla vstříc panu závodčímu, který se jí podíval do očí, byl jako omámen a sám jako první pozdravil. Ptal se jí, jestli jde na nákup nebo jen tak na procházku. Marie odpověděla, že jde na nákup a brzo půjde zpět. Pan závodčí rovněž prohlásil, že dnes nechvátá, takže půjde pomalu a možná, že ho Marie dožene, až půjde zpět. Po tomto rozhovoru šel každý svoji cestou, ale pan závodčí byl stále jako omámený. Chvillemi se zdálo, že chce utéct, pak se zase vracel a koukal k Budči, až se Marie objeví. Rovněž Marie prodělávala vnitřní boj, jak může jít s četníkem a mluvit s ním. Přece jenom došlo k setkání, při kterém oba zapomněli mluvit. Až si Marie dodala odvalu a řekla panu závodčímu, zda se nebojí jít s ní. Proč bych s Vámi nemohl jít, vždyť jste přece nic zlého neučinila, odpověděl pan závodčí.

Šli mlčky dále vedle sebe, až náhle uviděli přicházet Bertu, k níž oba vzhlíželi jako na spasení. Teprve pak začali hovořit o nákupu. Berta ani nepozdravila, ale s údivem si oba prohlížela. Nyní si teprve pan závodčí uvědomil, v jakém postavení

se nalézá a s malou omluvou, že spěchá, se rychlým krokem vydal k Bohusoudovu. Prošel přes romskou osadu, aniž by s kým promluvil a spěchal dál k lesu, kde si sedl na kámen a začal zpytovat svoje svědomí. Co to provedl a proč to provedl? Tento vztah přece není slučitelný s jeho postavením četníka, který má provádět dozor právě v romském táboře, aby nedošlo k nějakému přestupku. Rozhodl se, že se vždy pokusí Marii vyhnout. Nechtěl ji potkat a nechtěl na ní myslet.

Co však si vyžádal osud. Při jedné obchůzce kolem romské osady pan závodčí Dostál zašel do lesa a při vycházení na paseku náhle stanul před Marií, která tam sbírala jahody. Bylo to překvapení, ze kterého nebylo úniku. První se vzpamatovala Marie, která nabídla panu závodčímu hrnek s jahodami. Pan závodčí se pochutnával na jahodách a při rozmluvě si slíbili, že se tady znovu sejdou. S tímto slibem a stiskem rukou se rozešli. Tuto služební pochůzku, již pan závodčí Dostál nevykonával s vědomím služební povinnosti, ale s myšlenkami na Marii, kterou miloval.

Služební cesty vedly na různé strany, ale jen jedna vedla k Bohusoudovu. V romském táboře se rovněž dělo něco nezvyklého, protože nikomu neuniklo časté setkávání Marie a četníka Dostála. Zraky všech se točili k Marii, která začala chodit pěkně oblečená, učesaná, někdy i se šátkem na hlavě, později i s novou halenkou, na kterou jí dala matka Marie peníze. Berta byla Marii poslíčkem lásky, upozorňovala na příchod pana závodčího Dostála.

Marie si ale začala uvědomovat jejich situaci. Romové ji tento vztah vytýkali. Chodila jako zakřiknutá, už si nezpívala tak jako dřív a vždy byla zamyšlená. Sice odolávala řečem všech Romů, ale často ji bylo vidět se slzou v očích. Na nákup do Budče a do lesa na jahody chodila ráda, ale vždycky s obavou, jak se k ní bude chovat ten, kterého má ráda.

Jednou k večeru šla Marie z nákupu z Budče a najednou ji došel pan závodčí Dostál, který šel tudy na služební obchůzku. Šli vedle sebe a nezpozorovali, že se blíží bouře, před kterou již nebylo úniku. Mračna byla skryta za lesem. Najednou začalo silně pršet. Pan strážmistr vytáhl z torny svojí služební pláštěnku. Ukryli se pod ní a slíbili si věrnost za každých okolností.

Tyto schůzky nezůstaly utajeny a dozvěděl se o nich velitel stanice v Budči, který nemohl pochopit, jak je možné, aby se úřední osoba mohla zamilovat do Romky. Když se sám přesvědčil, že je pravdou, co si lidé vykládají, vytkl panu závodčímu jeho jednání a zakázal mu další schůzky s Marií. Když pan závodčí řekl Marii, co mu bylo nařízeno jeho velitelem, Marie si uvědomila, co říkali její soukmenovci v osadě. Prohlásila, že nechce být překážkou v jeho existenci a se slzami v očích utekla.

Nějaký čas se nescházeli. Marie nechodila ani na nákup. Když vyšla ven, všichni na ní viděli bolest, kterou právě prožívá. Nezpívala, neradovala se tak jako dříve, ale jen čekala na zprávy své věrné přítelkyně Berty, která s ní prožívala smutek. Jednou přinesla Berta zprávu od pana závodčího Dostála, kterého potkala. Ptal se, co dělá Marie a přál si realizovat setkání s ní. Berta zprostředkovala tajně schůzku. Při dalších setkáních si slíbili, že se své lásky nevzdají, i kdyby mělo následovat trestní řízení.

Jednoho dne, když pan závodčí Dostál přišel k večeru z obchůzky, měl na služebním stole příkaz, ihned se s plným vybavením dostavit na okresní četnické velitelství do Dačic. V domnění, že se jedná o četnické cvičení, jak se často stávalo, nemohl to říci Marii. Musel rychle odjet. Na velitelství v Dačicích už čekal další rozkaz. Nočním vlakem odjet přes Ostravu na jednu četnickou stanici, kde se musel již druhý den hlásit.

Když Marie uslyšela zprávu o jeho náhlém odchodu, zůstala ohromena a čekala na zprávu od něj. Snad nějaké dopisy na budečskou poštu došly, ale nesměly být doručeny Marii. Když v létě v. r. 1914 vypukla válka, řekl jí četnický velitel v Budči (tajně), že pro ni schovává dopis od závodčího Dostála, ve kterém ji oznamuje svůj odchod na frontu.

Válka netrvala ani jeden měsíc, když přišla na četnickou stanici v Budči další zpráva, že pan závodčí Dostál padl v boji na ruské frontě.

Tuto zprávu ji rovněž sdělil velitel četnické stanice v Budči. Také ji řekl, že ji závodčí Dostál často psal, ale že dopisy nemohly být doručeny. Marie těžce nesla tuto ránu, ale byla uklidněná tím, že nebyla v lásce zklamaná.

Během války se v romské kolonii v Bohusoudově začaly vyrábět boty. Marie toto vyrobené zboží prodávala. Při obchodních cestách se seznámila s jedním mladým obchodníkem, který se do ní zamiloval a po válce se s ní oženil. Marie pak byla šťastná a bohatá žena.

2. 2. 2. Nepovedená krádež Mári Malíkové

Rom Vencel Malík byl asi 40 roků starý, vysoké postavy, dobře urostlý, s černými vlasy a krásnými bílými zuby, se kterými se při každém úsměvu chlubil. V obličeji byl plný a jeho černé oči se vždy přimhuřovali, když chtěl provést nějakou nepravost. Chodil do lesa na dřevo, ale po výplatě často holdoval alkoholu. Nechtělo se mu pracovat a snažil se lehce přijít k penězům.

Bylo to v zimě, když si odpykával v Dačicích ve věznici čtrnáctidenní trest, prý za krádež husy i s kabátem, do které husu ukryl. Tentokrát to měl dobré. Věznice dostala přiděl dřeva, který vězni museli rozřezat, rozštípat a uklidit. Při práci dostali lepší stravu (teplou bramborovou polévku, kousek masa s chlebem a brambory). Při propouštění z věznice sice slíbil dozorcí vězňů, že již víckrát krást nebude, ale sliby jsou chyby.

Když vyšel Vencl z věznice, šel se projít po městě. Zamířil k řeznickým krámům. Zde se díval na vyložené maso, které ho lákalo nejvíc. Šel domů po silnici k Hříšici a před vesnicí odbočil, jak bylo jeho zvykem za humna (tj. po zahradách). Tam také spatřil v jednom domě do zahrady vystrčený chlívěk na prasata. Dobře se rozhlédl a nikde ani na dvoře ani na zahradě nikoho neviděl. Prohlédl si chlév zblízka a zjistil, že se tam nachází jedno prase, ne velké ani malé. Jako omámen vůní vepřového masa, šel lesní cestou k Bohusoudovu a sestavoval plán, jak by mohl prase ukrást.

Jeho manželka v Bohusoudově ho nemohla zase ničím jiným pohostit než brambory a bramborovou polévkou. Jmenovala se Mári. Byla menší postavy, měla černé oči. Byla hubená a ustaraná, protože se musela starat o osm dětí. Musela po okolí žebrať jídlo. Vencl ji hned zasvěcoval do plánu, který po cestě vymyslel. Jelikož byla doba zabijaček, nemohli otálet. Hned druhý den se připravili na krádež.

Vencl vzal na ramena pytel, do kterého hodil sekeru, a v podvečer společně s Mári vyrazili. Když došli k Hříšici byla již tma. Tam čekali, až hospodář zhasne světlo a půjde spát. Venkovní osvětlení v té době samozřejmě neexistovalo, takže všude byla tma. Když usoudili, že všechno v domě spí, přišli oba k chlévu. Vencl jej otevřel a Mári vlezla dovnitř, aby mohla prase vystrčit. Vencl stál u dveří a čekal s napřaženou sekerou, až prase vystrčí hlavu. Měl v plánu, že prase praští do hlavy a rychle se odtud společně se svojí manželkou vytratí. Když uviděl hlavu prasete mezi dveřmi, máchnul sekerou. Jenomže prase se na poslední leklo a uhnulo se. Takže rána dopadla do kolena Mári, místo praseti do hlavy. Tím byl všemu konec. Mári samozřejmě začala bolestí řvát, prase vyběhlo z chléva. Mári se nemohla na nohu vůbec postavit a jen křičela bolestí. Vencl ji nejprve táhl po sněhu a pak si ji hodil na záda a spěchal do Bohusoudova, aby nebyl prozrazen. Štěkotem psa se hospodář vzbudil a viděl prase běhat po zahradě. Poznal podle šlápot ve sněhu, že chtěl někdo prase ukrást.

Když se rozednilo, šel hospodář do Dačic na četnickou stanici ohlásit, co se v noci přihodilo. Protože v noci sněžilo, nemohli četníci zloděje stopovat. Ovšem Vencl musel druhý den Mári odnést k lékaři. Koleno bylo velmi poničeno. Doktor

musel provést amputaci nohy nad kolenem. Protože mu situace přišla podezřelá, informoval četnickou stanici v Dačicích.

Mári nejprve vše zapírala. Tvrdila, že se to stalo při štípání dřeva. Později se pod tlakem důkazů přiznala. Lidé, když ji viděli takto zuboženou, dávali ji hodně potravin, aby mohla děti bez problému uživit. Vencel si šel odsedět měsíční trest do věznice za nedokonanou krádež.

2. 2. 3. Příběh Tondy a Edy Ištvánových

Jako dva bratři chodili stále spolu Romové Tonda a Eda. Tonda byl hřmotné postavy, zavalitý. Říkalo se o něm, že vidí pouze v noci a ve dne je slepý. Ve dne skutečně chodil opatrně, aby do ničeho nevrazil, s rukama vždy nataženýma dopředu. Jeho kamarád Eda byl malé postavy, slabší. Chodili stále bosí, pouze když byly mrazy, měli nohy ovázané nějakými hadry. Šaty měli podle toho, co kde našli nebo vyžebřali. Co scházelo Edovi na síle proti Tondovi, měl Eda nahrazeno v obratnosti a chytrosti.

Jeden bez druhého nemohl existovat. Bydleli společně v boudě, kterou si sami zřídili. Když se pohádali, spával každý zvlášť. Prožívali společně vše, co jim romský život přinesl. Eda si ovšem toho lepšího užíval více. Tonda svým vystupováním a vzezřením budil obavu, avšak nikdo nikdy neslyšel, že by někoho ohrozil nebo dokonce někomu ublížil. Snad to byla i jeho neohrabanost. Několikrát byl zavřený v Dačicích pro krádež. Edovi se většinou podařilo utéct nebo se ze situace šikovně vymluvil.

Při zatýkání dovedl Tonda četníky vždy hodně potrápit. Museli na něj být vždy dva, protože jeden by ho nikdy nedokázal zvládnout. Při cestě do věznice si například lehl na zem a nechtěl dál pokračovat. Další jeho trik byl, že potřebuje jít na malou stranu. Četník mu musel uvolnit ruce od pout a několikrát se stalo, že Tonda utekl. Tzn. že se zatýkání se často několikrát opakovalo.

Mnohdy, když se Tonda vrátil z věznice, vyčítal Edovi, že ho nechal v bryndě a nepomohl mu. Že se Eda vymluvil a hodil trest na něho. Chytrý Eda jej vždy s kořalkou, kterou měl Tonda velmi rád, zase udobřil. Až jedenkrát, když Tonda přišel z "arestu", si řekl, že už to Edovi znovu neodpustí. Kořalku, kterou mu Eda nabídl, vypil, ale milému Edovi se nakonec pomstil. V opilosti mu ukousnul špičku nosu. Jak se Eda z úrazu vyléčil, nikdo neví. Dokonce svého života ovšem zůstal

poznámenaný. Chodil s ukousnutou špičkou u nosu. Za nějaký čas se znovu smířili, ale Eda neustále vymýšlel pomstu.

Jednou, po výplatě za udělanou lesní práci, šli spolu nakupovat. Mezitím co Eda nakupoval, stál Tonda mezi dveřmi a dával pozor, aby Eda něco ze zakoupené kořalky neupil. Eda měl připravený plán pomsty a Tondovi výjimečně přál. Tonda se důkladně opil. Když došli za Budeč, bylo to v zimě, Tonda se zahrabal do sněhu a usnul. V tom okamžiku mohl Eda vyplnit svoji pomstu. Uřízl spícímu Tondovi kus ucha, v opilosti Tonda nic nezpozoroval. Chvilí počkal a pak Tonda vzbudil, aby neumrzl v závěji. Vydali se na cestu do Bohusoudova. Tonda trochu krvácel, ale to mu nevadilo, protože byl zvyklý (často se zranil v lese nebo právě když býval opilý). Do zrcadla se nemohl podívat, protože žádné doma neměli.

Tonda si vůbec ničeho nevšiml. Až druhého dne mu ostatní Romové pověděli, že mu schází kus ucha. Tonda začal Edu podezřívát, že mu ucho uřízl. Eda se jako vždy vymlouval, až se s tím nakonec oba smířili. Tak Edovi scházelo kus nosu a Tondovi kus ucha.

Zdroj: převzato z ŠVÁB, Josef. Bohusoudov a cikáni, kopie věnovaná Břetislavu Karpíškovi s. 6 – 14.

3. Zákony

3. 1. Výnos rakouského ministerstva vnitra ze dne 14. září 1888, č. 14015/1887, o potírání cikánské trýzně

1. Úřady všech okresů na hranicích s Uhrami a se zeměmi, odkud by cikáni k nám mohli přicházeti, necht' věnují věci zvláštní péči a pozornost; přešly-li by tlupy cikánské ve skutečnosti hranice, buďtež ihned zase nejkratší cestou poslány zpět.
2. Vyvedení za hranice mají naříditi i vnitřní tuzemské úřady, dohodnuvši se s pohraničními úřady, kdyby se cikáni přes všecku ostražitost dovnitř země dostali.
3. Vůbec cikáni – cizí příslušníci – potulující se po krajích a nemajícího žádného řádného výdělků buďtež považováni za obtížné cizince a budiž s nimi naloženo dle zákona ze dne 27. července 1871, č. 88 ř. z. Nikdy nesmí býti žádný cizí cikán přidělen některé tuzemské obci do domovské příslušnosti ve smyslu § 19 domovského zákona ze dne 3. prosince 1863, č. 103 ř. z.
4. Všichni cikáni bez práce a zaměstnání se potulující, nomohlo-li by se jich vyhoštění dle bodu 1 a 2 ihned provésti, buďtež, ať jsou cizí neb tuzemci, ať mají výkazní listiny či nikoliv, odevzdáni jako tuláci příslušnému soudu k potrestání ve smyslu zákona ze dne 24. května 1885, č. 89 ř. z. Mladiství nedospělci, kteří nejsou způsobilí k trestnímu stíhání, buďtež dáni zatím té obci, kde byli dopadeni, do prozatímního opatření.
5. Byli-li cikáni-tuzemci, jejichž domovské právo se zdá býti doloženo v obci náležející do království a zemí na říšské radě zastoupených, soudně potrestání jako tuláci a bylo-li vysloveno, že jest přípustno odevzdati je do donucovacích pracoven nebo polepšoven, budiž ihned návrh ve smyslu § 7 zákona ze dne 24. května 1885, č. 90 ř. z., podán. Nebyla-li by tato přípustnost soudem vyslovena, buďtež s takovým cikánem naloženo ve smyslu zákona o postrku ze dne 27. července 1871.
6. Jednalo-li by se o dopravení zvláště četných cikánských tlup k soudu anebo o jich odstrk, budiž vyžádána pomoc vojenské asistence.
7. Cikáni, kteří tábořením ve skupinách nebo pastvou tažných svých zvířat škodu na polních plodinách nebo v lesích způsobili, buďtež vždy stíhání dle příslušných zákonů o ochraně polí a lesu.
8. Zjistí-li se dle možnosti lékařskou prohlídkou, že zadržení cikáni stížení jsou nakažlivými chorobami, buďtež odevzdáni do místní nemocnice; ostatní pak domněle

zdraví i se svými svršky buďtéž dezinfikování a podrobení pozorování na odděleném místě po celou dobu, po kterou by hrozila nákaza zjištěné nakažlivé nemoci. Ukázalo-li by se při zmíněné prohlídce, že cikáni jsou zavšiveni, buďtéž před odvedením do vězeňských místností odvšiveni a úplně dohola ostříhání.

9. Koně objevivších se nebo zadržných tlup cikánských, kteří jsou podezřelí, že stížení jsou nakažlivou nemocí, je-li v obci nebo nablízku usazen zvěrolékař nebo ranhojič, buďtéž tímto vyšetřeni a takoví koně, kteří mají vozhrívku, ve smyslu předpisu § 29 všeobecného zákona o dobytčím moru z 29. února 1880, ř. z. č. 35, ihned utraceni. Při zjištění jiných nakažlivých koňských nemocí postupováno dle příslušných předpisů cit. zákona (§§ 15 až 17 a 31 až 35). Na trzích buďtéž koně cikánů od ostatního dobytka na trh přivedeného ve smyslu § 9 cit. zákona stále odděleni.

10. Při každém zadržení toulavých tlup cikánských buďtéž za účelem zástavního zajištění útrat spojených se zadržením nebo postrkem, dále ošetrovacích nákladů na nedospělce (bod 4), náhradních obnosů za škody na polích neb lesích spáchané (bod 7), jakož i útrat za prohlídku lékařskou a zvěrolékařskou (body 8 a 9) jejich vozy, zdraví koně a ostatní jejich věci popsány, do úředního uschování převzaty, jakož i konečně po případě ku krytí výloh nedobytných právoplatně uloženy a exekučně prodány.

11. Ucházejí-li se cikáni do tuzemska příslušní u svých příslušných úřadů o cestovní legitimace, budiž postupováno přesně podle pasových předpisů, zvláště budiž vhodným způsobem zjištěno, zda-li dotyčný cikán může se vykázati řádným výdělkem. Též takovým cikánům, kteří se mohou pro svou osobu vykázati řádným výdělkem, budiž cestovní listina vystavena jen pro jejich osobu, nikoliv však také ostatním členům rodiny.

12. Všechny úřady dbejtež přísně na to, aby cikáni opatření povolením k různým živnostem potulně provozovaným anebo opatření hudebními licencemi nezneužívali těchto svých oprávněností k pohoršlivým výstupům jakéhokoliv druhu. Bylo-li by takové zneužití zjištěno, buďtéž jim povolení odňata a s bližším vyličením skutkové podstaty onomu úřadu zaslána, který povolení dával, se zadržným cikánem však případně po provedeném trestním řízení, je-li toho třeba, ve smyslu zákona o postrku naloženo. Rovněž tak budiž naloženo s těmi příslušníky jeho rodiny, jež bere s sebou proti výslovnému zákazu obsaženému v hudební licenci nebo k povolovacím výměru.

13. K účelnému potírání cikánské trýzně jest nezbytně potřebí jednotné spolupráce úřadů a to zvláště kromě četnictva také obecních úřadů jako místních úřadů policejních; pročež buďtéž příslušné úřady poukázány, aby obce a četnictvo v tomto směru vhodně poučily. Čím více toulaví cikáni budou ve své nevázanosti znepokojováni, tím více

budou se vyhýbatí krajům, v nichž pro tuláky není více místa. Budiž proto každé objevení se cikánské tlupy v obvodu obce ihned hlášeno nejbližší četnické stanici, aby svrchu uvedené úřední úkony hned se vším důrazem mohly býti předsevzaty. Nejsou-li obecní orgánové s to, aby tlupy cikánské zadrželi a dodali soudu a tyto mezitím by dále odtáhly, buďtéz rychlým způsobem (poslem) o tom vyrozuměny obecní úřady a četnické stanice, jichž směrem se cikáni vzdálili, aby zabráněno bylo nejen dalšímu vnikání cikánů dovnitř země, nýbrž spíše provedeno jich odstranění.

14. Až na další buďtéz každoročně v měsíci lednu o výsledcích, jichž v právě uplynulém roce v oboru tomto docíleno, podávány zprávy ministerstvu vnitra.

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 374 – 376

3. 2. Zákon o potulných cikánech z roku 1927

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

Za potulné cikány podle tohoto zákona pokládají se cikáni z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají-li po část roku – hlavně v zimě – stálé bydliště.

§ 2.

(1) Potulní cikáni se sepisují a vedou v patrnosti jak určí vládní nařízení.

(2) Potulní cikáni jsou povinni na vyzvání k soupisu takovému se dostaviti a udávati při něm správná osobní data (přezvyska) svá i osob, s nimiž se potulují.

§ 3.

(1) Bezpečnostní úřady a orgány mohou ke zjištění totožnosti prováděti u potulných cikánů kdykoli zjišťování anthropometrická, daktyloskopická i jiná, zejména zvláštních známek (jizev, vad, tetování a pod.) a přikázati jim, aby po dobu, než jejich totožnost bude zjištěna, nejdéle však po 14 dnů, nevzdaloval se z určitého místa, jakož i učiniti vhodná opatření k zajištění tohoto příkazu.

(2) Jednání, kterým zjišťování totožnosti úmyslně se maří, zvláště též odstraňování rozlišujících známek, se zakazuje; v takových případech mohou bezpečnostní úřady neb orgány totožnost též jinak zajistiti.

§ 4.

(1) Každý potulný cikán starší 14ti let obdrží od politického úřadu I. stolice zvláštní průkaz totožnosti (legitimaci cikánskou), v němž budou uvedena jeho osobní data (§ 2), popis osoby, jakož i připojen otisk prstů. Dále buďtež do tohoto průkazu zapsána obmezení, jež cikánu byla uložena, byl-li dán pod policejní dohled. Děti mladší 14ti let buďtež zapsány v průkazu osoby, s níž žijí.

(2) Každý potulný cikán jest povinen nositi cikánskou legitimaci stále u sebe a ji na požádání předložiti bezpečnostnímu úřadu nebo orgánu. Rovněž jest povinen ohlásiti nejbližšímu politickému úřadu neb nejbližší četnické stanici veškeré změny v osobních datech osob v ní uvedených i narození dítek nejpozději do osmi dnů, ztrátu legitimace do tří dnů.

(3) Zemře-li osoba, již legitimace cikánská byla vydána, budiž legitimace vrácena nejbližšímu politickému úřadu I. stolice neb nejbližší četnické stanici. Učiniti jsou tak povinny osoby, jež se zemřelým žily.

§ 5.

(1) Cikáni smějí jen, obdrží-li k tomu povolení (list kočovnický) politického úřadu I. stolice, kočovati v rodinách nebo s vozidly, jakož i se zvířaty určenými k tahu nebo k nošení nákladů.

(2) V listě kočovnickém budiž udáno, pro které osoby platí, a dále kolik a jaká vozidla nebo zvířata smějí býti s sebou vzata. List zní na jméno hlavy rodiny.

(3) V listě kočovnickém může býti v zájmu veřejné bezpečnosti předeepsán též směr a druh cesty, může býti určeno území, v němž kočování jest dovoleno, nebo mohou býti uložena i jiná obmezení. Není-li tomu tak, platí povolení ke kočování pro obvod celého státu.

(4) Povolení ke kočování, na jehož vydání nemá nikdo nároku, vydává se nejdéle na dobu jednoho roku a může býti kdykoliv politickým úřadem I. stolice odňato nebo

změněno. Na požádání musí býti kočovnický list předložen kdykoli bezpečnostnímu úřadu nebo orgánu k nahlédnutí, a to od osoby, na jejíž jméno zní, nebo není-li přítomna, od nejstaršího člena rodiny.

(5) List tento nenahrazuje průkazů, jež podle zvláštních předpisů jsou nutny ku provozování kočovných řemesel nebo jiných živností, jakož i ku provozování kočovných podniků zábavných.

§ 6.

Držení jakýchkoli zbraní, střeliva a výbušných látek jest potulným cikánům naprosto zapovězeno.

§ 7.

Potulní cikáni nesmějí kočovati a tábořiti v tlupách přesahujících rámec rodiny (§ 5 odst. 1.).

§ 8.

(1) Tábořiti v rodinách nebo i jednotlivě přenocovati smějí potulní cikáni jen na místech a po dobu, jež jim určí do odvolání obecní starosta (státní policejní úřad). Při tom lze výjimkou z ustanovení §u 7 povolití, aby po dobu nezbytné potřeby tábořilo více rodin na jednom místě.

(2) Po dobu táboření buďtež listy kočovnické (§ 5) uloženy na potvrzení u obecního starosty (státního policejního úřadu).

§ 9.

Cizozemským potulným cikánům jest pobyt v Československé republice zakázán, nevykáží-li se zvláštním povolením ministerstva vnitra.

§ 10.

Politické úřady II. stolice mohou určití území a obce, do nichž jest potulným cikánům přístup vůbec zakázán, nejsou-li tam příslušni. Zákaz tento budiž uveřejněn v Úředních novinách a kromě toho vyznačen na tabulkách u silnic při vstupu do takového území nebo obce. Náklady na tabulky nesou obce, v nichž jsou tabulky umístěny.

§ 11.

(1) Potulní cikáni mohou býti kdykoli podrobeni k rozkazu politického úřadu I. stolice, v případech nutných k rozkazu obecního starosty, lékařské prohlídce a všem opatřením nebo obmezením, jichž jest třeba v zájmu zdraví jejich nebo zdravotnictví veřejného (tak ku př. očkování, desinfekce, ostříhání, isolace, nucené dodání do léčebných ústavů atd.).

(2) Vhodná opatření zdravotní a veterinární mohou býti vykonána i na jejich movitém majetku a zvířatech.

(3) Náklady opatření těchto nese stát, pokud je nemohou hraditi cikáni sami, nebo pokud nejsou ku placení po právu povinny jiné fysické nebo právnické osoby.

§ 12.

(1) Děti mladší 18ti let mohou býti potulným cikánům odňaty, nemohou-li o ně náležitě pečovati a zvláště jim dáti potřebnou výchovu. V každém případě lze jim odníti děti cizí.

(2) Děti cikánům odňaté buďtež dodány do péče řádných rodin nebo vychovávacích ústavů, v nichž by bylo postaráno nejen o jejich náležitou výchovu, nýbrž i o vhodnou přípravu pro praktický život. V ústavech takových budou děti podrženy tak dlouho, pokud je toho třeba, nejdéle do dosažení zletilosti.

(3) Vychovávacímu ústavu přísluší nad dětmi těmi všechna práva, která náležejí jinak rodičům nebo poručníkům. Byl-li dítěti ustanoven před odevzdáním do ústavu poručník, nebude vykonávati svého úřadu po dobu, po kterou je dítě zadrženo v ústavě.

(4) O odnětí dětí potulným cikánům a odevzdání jich do péče rodinné nebo do vychovávacího ústavu rozhoduje na oznámení politického úřadu I. stolice poručenský (opatrovnický) okresní soud, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi poručenský (sirotčí) úřad I. stolice, v jejichž obvodě rodina (děti) byla přistižena. O řízení před těmito soudy (úřady) platí všeobecná ustanovení o řízení před poručenskými (opatrovnickými) soudy a poručenskými (sirotčími) úřady.

(5) Vládní nařízení určí vychovávací ústavy sloužící k výchově takových dětí.

(6) Politický úřad I. stolice může prozatímně děti vhodně umístiti. Z opatření takového není odvolání.

(7) Náklady vzniklé předběžným umístěním, nebo odevzdáním do péče rodinné nebo zadržením v ústavě vychovávacím, hradí stát, pokud nejsou k tomu po právu povinny osoby třetí; obce tato povinnost nestihá.

§ 13.

(1) Pokud není čin přísněji trestný, trestají se přestoupení příkazů a zákazů uvedených v §u 2 až v §u 5, v §u 7 až v §u 10, nebo příkazů a zákazů podle těchto ustanovení vydaných, jako přestupky vězením (uzamčením) do jednoho měsíce, přestupky §u 6 vězením (uzamčením) do tří měsíců.

(2) Při odsouzení pro přestupky podle §u 5 odst. 1., prodá představenstvo obce, kde vozidla a zvířata jsou uschována, tyto veřejnou dražbou, nenaloží-li jinak s nimi odsouzený sám nebo nevrátí-li se mu a stržený peníz uloží pro něho u obecního úřadu; při odsouzení podle § 6 prohlásí se zbraně, střeliva a výbušné látky za propadlé ve prospěch státu.

Prokáže-li se v obou případech, že věci byly odcizeny, vrátí se poškozenému, a byly-li zatím prodány, vyplatí se mu stržený za ně peníz.

§ 14.

Stíhati a trestati přestupky uvedené v §u 13 přísluší politickým úřadům I. stolice, sbíhají-li se však s jinými činy soudně trestnými, soudům.

§ 15.

(1) Soud má v odsuzujícím rozsudku pro přestupky uvedené v §u 13 vždy vysloviti, že lze odsouzeného dáti pod policejní dohled.

(2) Přísluší-li potrestání úřadu politickému, může tento úřad v trestním nálezu zároveň vysloviti, že odsouzený se dává pod policejní dohled.

§ 16.

(1) Pokud se mluví v zákoně tomto o politických úřadech I. stolice, rozumějí se tím v místech, kde jsou státní policejní úřady, tyto úřady.

(2) Příslušnost úřadů řídí se podle místa dočasného pobytu potulných cikánů, v řízení trestním podle místa přistižení.

§ 17.

Obce jsou povinny při provádění tohoto zákona spolupůsobiti. Zvláště náleží jim konati hlášení o potulných cikánech a prováděti zajišťovací opatření podle §u 3. Podrobnosti určí vládní nařízení.

§ 18.

(1) Ustanovení tohoto zákona nedotýkají se platnosti všeobecných předpisů rázu policejního (ku př. o hlášení, o vypovídání a vyhošťování, o postrku, o cestovních pasech atd.), jakož i předpisů o provozování kočovných řemesel nebo jiných živností, podomního obchodu a kočovných podniků zábavných.

(2) Platnosti pozbývají veškerá dosavadní ustanovení týkající se potulných cikánů.

§ 19.

Cikánské legitimace (§ 4) jsou kolku prosty a veškeré úřední úkony podle tohoto zákona jsou prosty dávek za úřední úkony. V případech ohledu hodných může úřad přiznati právo chudých.

§ 20.

Zákon tento nabývá účinnosti 8 dní po vyhlášení, kromě §§ů 4 a 5, u nichž začátek účinnosti ustanoví vládní nařízení.

§ 21.

Zákon tento provede ministr vnitra v dohodě s ministry financí, spravedlnosti, sociální péče, školství a národní osvěty, veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a zemědělství.

Zdroj: *Zákon o potulných cikánech*. Praha, 1927. Dostupné z:
http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/tisky/T0459_00.htm

4. Anketa

POVĚDOMÍ O ROMSKÉM TÁBORU V BOHUSOUDOVĚ

Vážení spoluobčané,

jsem studentem posledního ročníku vysoké školy. Tato anketa bude součástí mé diplomové práce – Osud Romů v Československu mezi léty 1918 – 1945 pohledem zničení osady Bohusoudov a je vytvořena proto, aby zmapovala povědomí obyvatel přilehlých obcí o historii a životě romských obyvatel v Bohusoudově. Anketa je anonymní, proto se nikam **nepodepisujte**. Prosím Vás o co největší pozornost při jejím vyplňování – jedná se o vědecký výzkum, ve kterém mají cenu pouze upřímné odpovědi.

Jsem :

žena (označte prosím křížkem)

muž

Můj věk:

do 18ti let

18 – 29

30 – 44

45 – 59

60 a více

Nejvyšší dosažené vzdělání:

základní

střední bez maturity / vyučen

střední s maturitou

vysokoškolské

Místo Vašeho bydliště:

- Budeč**
- Bohusoudov**
- Horní Slatina**
- Knínice**
- Krasonice**

Dále se věnujte samotnému dotazníku. Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. Zakroužkujte vždy **jednu odpověď**. V otázkách č. 3. 4. a 9. prosím **pište odpověď na vymezené místo**. V případě dotazů nebo zájmu o výsledky dotazníkového šetření mě můžete kontaktovat přes email havlikvl@seznam.cz .

Děkuji Vám za váš čas a energii

Vladimír Havlík

1. Ve kterém století došlo k násilnému usazení Romů v Bohusoudově?

- a. 17. století
- b. 18. století
- c. 19. století
- d. 20. století
- e. nevím

2. Kde se tábor přesně nalézal?

- a. Přímo v osadě Bohusoudov, vedle domů původních obyvatel.
- b. Mimo obec, u dnešní cesty spojující Bohusoudov a Knínice.
- c. Mimo obec, na okraji lesního porostu směrem na Krasonice.
- d. nevím

3. Napište, která řemesla vykonávali místní Romové?

.....

.....

4. Napište nejčastější příjmení bohusoudovských Romů.

.....

.....

5. Kam chodily romské děti do školy?

- a. Budeč
- b. Horní Slatina
- c. Knínice
- d. Krasnice
- e. nevím

6. Přibližně kolik obyvatel měl tábor při sčítání lidu v roce 1930?

- a. méně než 16
- b. 16 – 30
- c. 31 – 45
- d. 46 – 60
- e. 61 a více
- f. nevím

7. V jakém roce byli odvečeni první bohusoudovští Romové?

- a. 1939
- b. 1941
- c. 1943
- d. 1945
- e. nevím

8. Do kterého sběrného tábora byli Romové z Bohusoudova transportováni?

- a. Lety u Písku
- b. Hodonín u Kunštátu
- c. nevím

9. Víte, co je to holocaust? Pokuste se jednou větou stručně charakterizovat.

Holocaust je.....
.....

10. Hovořili jste někdy o osudu Romů z Bohusoudova v rodině?

- a. nikdy
- b. téměř ne
- c. občas
- d. často

11. Hovořili jste někdy o osudu Romů z Bohusoudova v rámci školní docházky?

- a. nikdy
- b. téměř ne
- c. občas
- d. často

Děkuji Vám za trpělivost při vyplnění ankety!!!!

5. Seznam bohusoudovských Romů vězněných v Hodoníně u Kunštátu a Auschwitz

Seznam je rozdělen na tři oddíly podle místa pobytu (Hodonín u Kunštátu, Auschwitz I. nebo Auschwitz II-Birkenau), část Auschwitz II-Birkenau se skládá z dvou pododdílů (muži, ženy). Seznam obsahuje abecedně řazené jméno vězně, datum a místo jeho narození, číslo, pod kterým byl evidován, datum transportu do Auschwitz a datum úmrtí nebo transportu do jiného koncentračního tábora. U některých jmen se objevují doplňující informace jako náboženské vyznání, zaměstnání. Pokud osoba prošla nejprve táborem v Hodoníně u Kunštátu, je jeho záznam rozšířen o záznamy z tohoto tábora (číslo, pod kterým byl evidován, datum příjezdu a případně propuštění). V případě místa narození uvádím současná jména obcí tj. Bohusoudov nebo Knínice (v Evidenční knize zemřelých a Evidenční knize romského rodinného tábora v Auschwitz II-Birkenau se vyskytují nejčastěji německé názvy obcí Etmannsdorf, Kninitz, starší názvy Osoudov, Kynice a různé zkomoleniny Etmannsdorf, Etmannsdorf, Osoldov a další). Nečitelné nebo nejasné údaje uvádím v závorce.

Výčet bohusoudovských Romů je primárně sestaven podle knih:

NEČAS, Ctibor. *Aušvicate hi khér báro: Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II – Brzezince*. první. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992. ISBN 80-210-0398-7.

NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942 – 1943*. první. Brno: Český svaz protifašistických bojovníků, 1987.

a aktualizován o informace z Evidenční knihy zemřelých v táboře Auschwitz a Evidenční knihy romského rodinného tábora v Auschwitz II-Birkenau uveřejněných na internetových stránkách Muzea Auschwitz II-Birkenau:

AUSCHWITZ-BIRKENAU Memorial and Museum: Auschwitz prisoners. [online]. [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: http://en.auschwitz.org/m/index.php?option=com_wrapper&Itemid=31

Hodonín u Kunštátu

Malík František †

*21. 5. 1921 Bohusoudov, os. o. Knínice, 3185 Hodonín 4. 8. 1942, † 9. 4. 1943

Malíková Vlastimila Božena †

*7. 7. 1930 Bohusoudov, os. o. Knínice, 3369, 5. 8. 1942 – † 8. 2. 1943

Svoboda Robert †

*23. 4. 1939 Bohusoudov, os. o. Knínice, 3369, 5. 8. 1942 † 17. 12. 1942

Auschwitz I

Ištván Jan †

* 19. 4. 1910 Telč, bytem Bohusoudov os. o. Knínice, vyznání: katolické, † 19. 8. 1942 v Auschwitz

Malík František †

* 5. 5. 1879 (Prisece), bytem Bohusoudov os. o. Knínice, vyznání: katolické, † 21. 8. 1942 v Auschwitz

Malík Josef †

* 12. 12. 1907 Bohusoudov, vyznání: katolické, † 17. 10. 1942 v Auschwitz

Malík Josef †

* 4. 8. 1907 Bohusoudov, vyznání: katolické † 22. 6. 1942 v Auschwitz

Malík Václav †

* 18. 1. 1876 (Radesov) bytem Bohusoudov os. o. Knínice, vyznání: katolické † 3. 6. 1942 v Auschwitz

Auschwitz II – Birkenau

Muži (ZigProt)

Ištván, Adolf †

* 1880 Jihlava, o. Jihlava, bytem Bohusoudov os. o. Knínice Z-969 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 30. 6. 1943

Evidenční kniha zemřelých uvádí * 7. 9. 1880, vyznání: katolické † 10. 6. 1943

Ištván Jozef

* 20. 6. 1923 Třešť, o. Jihlava, bytem Bohusoudov os. o. Knínice Z-7476 trans. 7. 5. 1943 Brz 19. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí * 20. 6. 1926 (Priesch), profese: dělník

Ištván Bohumil †

* 27. 12. 1931 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-7477 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: žádná, není přesně známo datum úmrtí

Ištván Václav †

* 11. 10. 1904 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-970 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 13. 9. 1943

Kuželka Eduard †

* 9. 9. 1920 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-7505 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: zaměstnanec, není přesně známo datum úmrtí

Malík František

* 12. 10. 1929 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-971 trans. 7. 3. 1943 Bu 3. 8. – 25. 9. 1944

*Hodonín * 18. 10. 1929, 3207, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942 propuštěn*

Malík František †

* 14. 4. 1932 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-8475 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 7. 8. 1944

Hodonín 3406, 26. 8. 1942

Malík František †

* 19. 11. 1939 Znojmo, o. Znojmo, bytem Bohusoudov os. o. Knínice Z-7479
trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí * 19. 10. 1859, není přesně
známo datum úmrtí

Malík Jan †

* 5. 2. 1898 Bohusoudov os. o. Knínice Z-7480 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí * 5. 2. 1891,
profese: zaměstnanec

Evidenční kniha zemřelých * 5. 2. 1891, vyznání: katolické † 11. 10. 1943 v Auschwitz

Malík Jan †

* 22. 11. 1933 Bohusoudov os. o. Knínice Z-972 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 2. 4. 1943

Evidenční kniha zemřelých * 22. 1. 1933, vyznání: katolické, † 12. 11. 1943 v Auschwitz

*Hodonín * 23.1. 1933, 3207, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942 propuštěn*

Malík Jaroslav †

* 1. 1. 1941 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-973 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 25. 9. 1943

Hodonín 3207, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942 propuštěn

Malík Jaroslav †

* 13. 6. 1930 Rothenburg = Červený Hrádek, bytem Bohusoudov os. o. Knínice Z-8419
trans 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II † 26. 6. 1944

Hodonín 3206, 4. 8. 1942

Malík Jozef †

* 10. 8. 1937 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-974 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 20. 9. 1943

*Hodonín * 4. 9. 1937, 3207, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942 propuštěn*

Malík Stanislav †

* 28. 4. 1908 Bohusoudov os. o. Knínice Z-7478 trans 7. 5. 1943

Vincenc Lesný s ním rozprávěl v jeho deseti letech, uvádí * 23. 4. 1904

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí *23. 4. 1904,
profese: zaměstnanec † 31. 10. 1943

Evidenční kniha zemřelých uvádí * 23. 4. 1904, vyznání: katolické, † 1. 11. 1943 v Auschwitz

Růžička Jan

* 20. 5. 1918 Krasonice, o. Jihlava Z-977 trans. 7. 3. 1943 Bu 15. 4. 1944

Růžička Václav †

* 28. 2. 1931 Budeč Z-8418 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí * 26. 2. 1931, † 1. 4. 1944

Hodonín 3206, 4. 8. 1942

Svoboda Ignác †

* 5. 3. 1932 Knínice Z-8483 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 2. 4. 1944

*Hodonín * 5. 3. 1932, 3369, 5. 8. 1942*

Ženy (ZigProt)

Ištvánová Emílie

* 26. 2. 1926 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-1115 trans. 7. 3. 1943 Ra 15. 4. 1944

*Hodonín * 1926, 3224, 4. 8. 1942 – 21. 8. 1942 propuštěna*

Ištvánová Františka †

* 30. 12. 1906 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-8168 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: zaměstnankyně,

† 8. 11. 1943

Ištvánová Marie †

* 1898 Knínice, o. Jihlava Z-9190 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: dělnice, † 1. 3. 1944

*Hodonín * 1898 Ištvánová Květoslava, 3370, 5. 8. 1942*

Ištvánová Marie †

* 28. 3. 1929 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-1114 trans. 7. 3. 1943 † 20. 3. 1944

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 30. 3. 1944

Ištvánová Milada †

* 2. 2. 1943 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-8169 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: žádná, † 17. 8. 1943

Kuželková Emílie †

* 2. 12. 1931 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-8171 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: žádná, † 7. 3. 1944

Kuželková Františka †

* 18. 10. 1937 (Aujest), Z-8170 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha zemřelých uvádí bytem Bohusoudov, vyznání: katolické, † 18. 6. 1943
v Auschwitz

Malíková Božena †

* 4. 6. 1921 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-8175 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: dělnice,
† 12. 2. 1944

*Hodonín * 6. 4. 1921, 3208, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942 propuštěna*

Malíková Božena

* 8. 3. 1936 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-1117 trans. 7. 3. 1943

Malíková Božena †

* 25. 9. 1911 (Neslejevovice), Z-1116 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: dělnice, † 8. 1. 1944

*Hodonín * 22. 9. 1911, 3207, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942, propuštěna*

Malíková Božena †

* 1936 Knínice, o. Jihlava Z-9193 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: žádná,

† 22. 2. 1944

Hodonín 3371, 5. 8. 1942

Malíková Františka †

* 27. 1. 1900 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-1272 trans. 7. 3. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: dělnice,

† 22. 1. 1944

Malíková Františka †

* 10. 10. 1924 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-8172 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: zaměstnankyně,

† 13. 7. 1943

Hodonín 3209 4. 8. 1942 – 28. 8. 1942 propuštěna

Malíková Františka †

* 1935 Knínice, o. Jihlava Z-9194 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí † 1. 4. 1944

Hodonín 3371, 5. 8. 1942

Malíková, Františka †

* 1884 (Potsatek) Z- 9196 trans. 22. 8. 1943 †

Kniha zemřelých uvádí bytem Bohusoudov, vyznání: katolické, † 27. 10. 1943 v Auschwitz

Hodonín 3371, 5. 8. 1942

Malíková Jaroslava †

* 22. 3. 1941 Bohusoudov, os. o. Knínice Z- 8173 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: žádná, † 22. 6. 1943

Hodonín 3209, 4. 8. 1942 – 28. 8. 1942 propuštěna

Malíková Marie †

* 1938 Knínice o. Jihlava Z-9195 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí * 1933, profese: žádná,
† 23. 2. 1944

*Hodonín *1933, 3371, 5. 8. 1942*

Malíková Marie †

* 24. 4. 1896 České Budějovice o. České Budějovice, bytem Bohusoudov os. o. Knínice
Z-8174 trans. 7. 5. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: dělnice, není přesně
známo datum úmrtí

Malíková Růžena †

* 1912 Knínice, o. Jihlava Z-9191 trans. 22. 8. 1943 † 1. 7. 1944

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: zaměstnankyně

Hodonín 3371, 5. 8. 1942

Malíková Růžena †

* 25. 1. 1932 Knínice, o. Jihlava Z-9192 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí * 25. 4. 1932, profese:
žádná, † 11. 3. 1944

Hodonín 3371, 5. 8. 1942

Růžičková Marie

* 26. 12. 1926 Bohusoudov, os. o. Knínice Z-1118 trans. 7. 3. 1943

Hodonín 3207, 4. 8. 1942 – 14. 8. 1942 propuštěna

Svobodová Marie †

* 12. 6. 1914 Knínice, o. Jihlava Z-9189 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: hospodyně,
† 7. 4. 1944

Hodonín 3369, 5. 8. 1942

Svobodová Marie †

* 1941 Knínice, o. Jihlava Z-9188 trans. 22. 8. 1943

Evidenční kniha romského rodinného tábora v Auschwitz II. uvádí profese: žádná,

† 1. 12. 1943

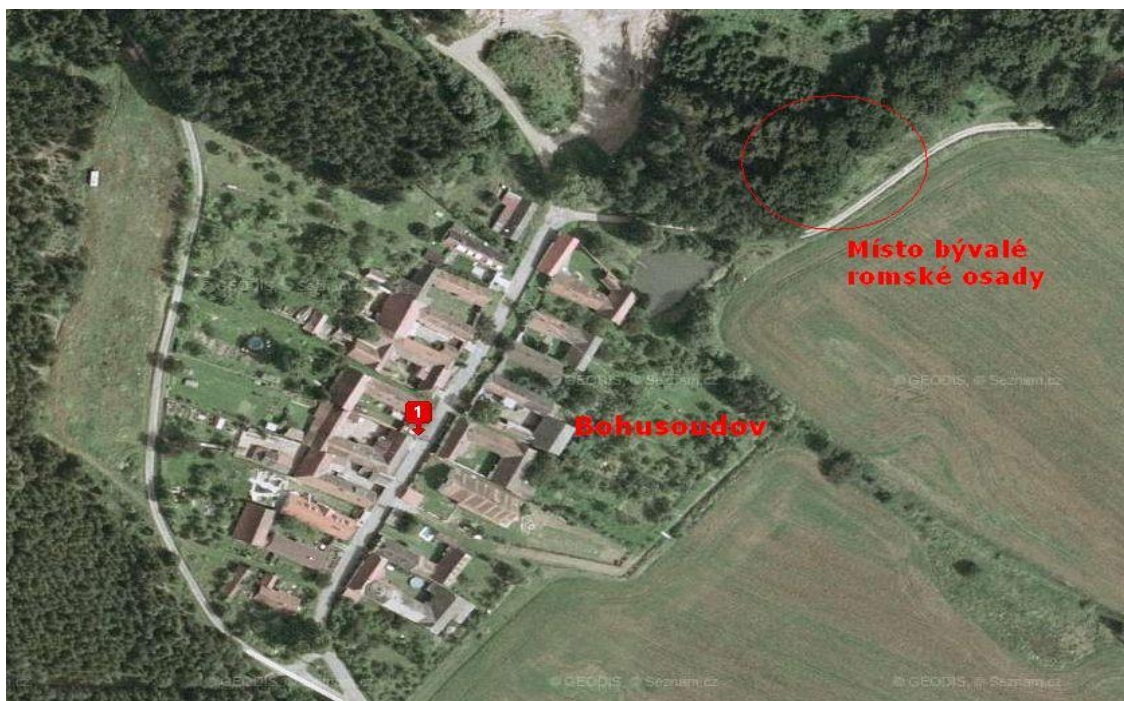
Hodonín 3369, 5. 8. 1942

Použité zkratky:

*	narozen/a
os. o.	osada obce
o.	okres
trans.	transport
Brz	přemístěn do mužského tábora v Auschwitz II-Birkenau
Bu	koncentrační tábor v Buchenwaldu
Ra	koncentrační tábor v Ravensbrücku
†	zemřel/a
()	neidentifikovatelná, nečitelná, zkomolená jména

6. Obrazová příloha

Fotografie č. 1: Vyznačení vyhlazené romské osady v Bohusoudově na současné ortofotomapě

Zdroj: Seznam.cz [online]. 2011 [cit. 2013-03-10]. Mapy.cz. Dostupné z WWW: <http://www.mapy.cz/>

Fotografie č. 2: Romové z Bohusoudova, zanedlouho určení k likvidaci

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 247

Fotografie č. 3: Romská osada Bohusoudov

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 76

Fotografie č. 4: Bohusoudovští bačkoráři se svými výrobky

Zdroj: převzato z NEČAS, 2005: 185

Fotografie č. 5: Romská osada zachycena ve školní kresbě Aleše (Morávka) z roku 1925

Zdroj: kopie, rodinný archiv autora DP

Fotografie č. 6: Romští obyvatelé Bohusoudova čekající na jeden z transportů do Auschwitz II-Birkenau, jaro 1943

Zdroj: Deportace Bohusoudov. *Holocaust.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: http://www.holocaust.cz/web_data/images/rom/deportation_bohusoudov.jpg

Fotografie č. 7: Připevnění pamětní desky v roce 1984, vpravo místní kronikář Břetislav Karpíšek

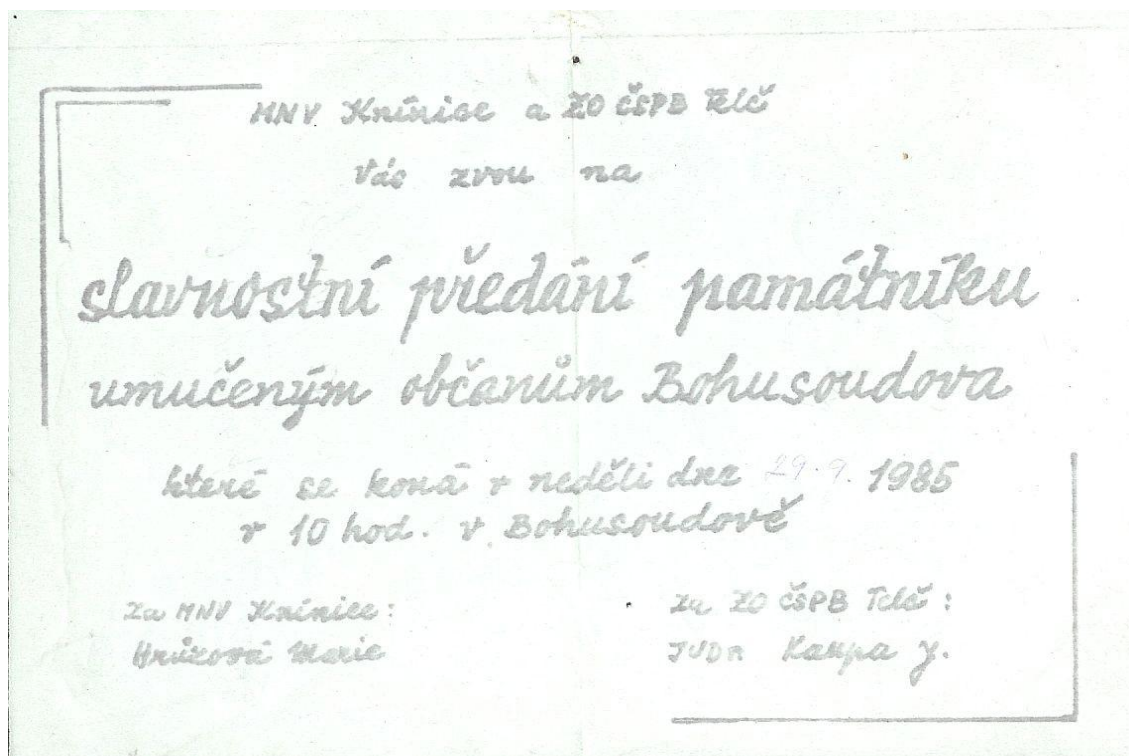
Zdroj: foto Břetislav Karpíšek ml., rodinný archiv autora DP

Fotografie č. 8: Detail památníku při slavnostním předání v roce 1985

Zdroj: foto JUDr. J. Kaupa, rodinný archiv autora DP

Fotografie č. 9: Pozvánka na slavnostní předání památníku

Zdroj: rodinný archiv autora DP

Fotografie č. 10: Slavnostní předání památníku (vpravo L. Novák)

Zdroj: foto JUDr. J. Kaupa, rodinný archiv autora DP

Fotografie č. 11: Současná podoba památníku, rok 2012

Zdroj: foto V. Havlík, rodinný archiv autora DP